

„ДРАГАНОВА НАГРАДА“ ЗА НАЈБОЉЕ
ПУТОПИСЕ СТАРИЈИХ 2026. године

ПУТОВАЊЕ ОД ЧОВЕКА ДО ЧОВЕКА

Београд, јун 2026.

ПУТОВАЊЕ

ОД ЧОВЕКА ДО ЧОВЕКА

„Драганова награда 2026”
за најбоље путописе
старијих особа

„ПУТОВАЊЕ ОД ЧОВЕКА ДО ЧОВЕКА“

“Драганова награда 2026” за најбоље путописе старијих особа
Група аутора

Издавач:

Удружење грађана „Снага пријатељства“ – Amity
Улица Алексиначких рудара 51
11070 Нови Београд
тел 063/8-108-600
имејл: nada@amity-yu.org
www.amity-yu.org

Уредник:

мр Надежда Сатарић

Дизајн и припрема за штампу:
Иван Халупка

Лектура:

Александра Јовановић

Штампа:

BiroGraf, Zemun

Тираж: 300

ISBN: 978-86-89147-23-0

Београд

јун 2026. године

САДРЖАЈ

Уводна реч

Предговор

- „ПЛЕТИВО КРОЗ ПРОСТОР И ВРЕМЕ“, Мира Сатарић

Најбоља женска путописна прича 15

1. „НА СКРИВЕНА ВАС ВОДИМ МЕСТА – У СМЕДЕРЕВУ“,
Мирослава Цветковић.....16
2. „НЕ ИДИ У ИСТАМБУЛ АКО СЕ НЕЋЕ БАЊАШ У АМАМ!“,
Славка Масоничић Војиновић.....22
3. „КАШМИР - РАЈ НА ЗЕМЉИ“, Азра Ђумишић Бабачев.....28

Најбоља мушка путописна прича 35

1. „НЕБЕСА СУ ОВДЕ“, Миливоје Трнавац.....36
2. „СЕЋАЊЕ НА ХЕРОЈЕ“, Зоран Петронијевић.....42
3. „ФРАНКФУРТСКИ КОНЦЕРТ И ПУРСКИ СОТОНИН СОС“,
Ђорђе Ивковић.....48

Најбоља прича о путовању по Србији 55

1. „ВРШАЧКИ БРЕГ“, Славица Ракчевић.....56
2. „ГРАД У МОМ ФОКУСУ“, Вида Ненадић.....60
3. „МИСТЕРИЈЕ ИСТОЧНЕ СРБИЈЕ БИЦИКЛИСТИЧКОМ РУТОМ НА
ЧЕТИРИ ТОЧКА“, Иванка Огњанов.....64

Најбоља прича о путовању у иностранство 73

1. „МОЈ ПРИЈАТЕЉ ЏОН ДАЛИМАН“, Славица Перишкић.....74
2. „КИНА - ХОНГ КОНГ ЈЕДАН ПОГЛЕД“, Никола Пушић.....85
3. „ТУНИС ИЗМЕЂУ ЗАГРЉАЈА И ТИШИНЕ“, Љубица Костић.....98

Најбоља путописна песма 101

1. „ОСТРОШКЕ СТИЈЕНЕ“, Драгица Драга Грбић.....102
2. „КАНАДА БРИТИШ КОЛУМБИЈА“, Винка Петровић.....103
3. „ЛЕСКОВАЦ“, Љиљна Ана Вучковић.....106

Посебно похваљени радови 107

- „МЛАВА - Богиња Хомоља и Стишког поља“, Војислав Ђорђевић...108
- „КАРЛОВАЧКИ ДРАГУЉИ“, Љиљана Терентић.....111
- „ПАСЈАЧА - ЦАРСТВО ПОСКОКА“, Снежана Мијаљевић Шобот.....114
- „МАНГО“, Зоран Старчевић.....118
- „ЈА, МОЈ ЖИВОТ, МОЈА СУДБИНА“, Миодраг Хаџи Пешић.....120
- „ВАСКРСЕЊЕ ИСУСОВО У ПОРТ СУДАНУ“, Милојко Тадић.....121
- „СЛИКАЛИ СМО СЕ НА ПРАГУ КУЋЕ“, Драгиша Марковић.....127
- „ПАПУЧЕ“, Мирсада Шаботић.....134
- „БАЊА КОВИЉАЧА“, Галина Букумирић.....142
- „ВОДОПАД КИШНИХ КАПИ“, Драгана Ђурковић Тошић.....148
- „БОГУ ИЗА НОГУ“, Драгослав Вишњић.....154
- „ПУТОВАЊЕ КРОЗ ВРЕМЕ И ПРОСТОР“, Јованка Димитријевић....162
- „МРТВО МОРЕ“ - ИЗРАЕЛ ОГЛЕДАЛО БОГА И ТИШИНЕ“, Слободан Јовановић.....167
- „НАЈДУЖИ ПУТ“, Стојановић Гордана.....169
- „ДЕЧИЈИМ АВИОНОМ ЗА АНТАЛИЈУ“, Мирјана Ојданић-Драгаш..172

Драги читаоци,

Пред вама је публикација **„Путовање од човека до човека“** у којој је представљено **30 најбољих путописних записа старијих особа** који су пристигли на **XII Конкурс за „Драганову награду 2026“**.

На овогодишњем Конкурсу су учествовали аутори са 53 различите локације из Србије, Северне Македоније, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Калифорније и Аустралије. Најмлађи аутор, учесник конкурса, има 60 а најстарији 94 године.

Велика је обавеза и одговорност изабрати само петнаест радова који ће бити награђени и још петнаест који ће добити похвале, када најмање још два пута више пристиглих радова заслужује да се нађе у тим категоријама. Ипак, подједнако је велика част и привилегија читати те радове, упијати њихову емоцију, искреност и лепоту, и кроз ову публикацију пружити им прилику да допру до читалаца који ће препознати њихову вредност, снагу и мудрост.

Као и претходних дванаест година, пристигли радови одликују се великом тематском, стилском и искуственом разноврсношћу. Управо је та разноликост задатак чланова жирија учинила истовремено и изузетно захтевним и дубоко инспиративним, јер је сваки рад на свој начин носио аутентичан глас, посебну емоцију и драгоцено животно искуство.

Захваљујемо свим ауторима који су ове године учествовали на Конкурсу и својим радовима обогатили ову публикацију искреношћу, мудрошћу и лепотом личног израза. Свака испричана прича, свака подељена мисао и успомена представљају драгоцено сведочанство животног искуства које заслужује да буде прочитано и сачувано. Надамо се да ће ова публикација инспирисати још већи број старијих особа из Србије и региона да нам се придруже и да у наредним годинама са нама поделе део свог живота, своја осећања, размишљања и путописне догодовштине. На тај начин не само да ће сачувати и пренети богатство личних искустава, већ ће дати и важан допринос промоцији активног старења, међугенерациског разумевања и изградњи инклузивнијег и хуманијег друштва.

Комисију за избор најбољих путописа ове године чинили су: Беба Кука, ћерка Драгана учију част и сећање је награда и основана, Мира Сатарић, дипл. филолог, представник Амитаја (сталне чланице); Видак Масловарић, књижевник, за избор најбољих путописних песама; и још четири претходне добитнице Драганове награде: Гордана Крајачић, музиколог, за избор најбољих прича са путовања по Србији, Драгица Томка, професор туризмолог, за избор најбоље женске приче, Вера Цветановић, проф. српског језика и књижевности, за избор најбоље мушке приче и Биљана Кордић, дипл. саобраћајни инжењер, за избор најбољих прича са путовања у иностранство.

Велику захвалност дугујемо Исидори Ињац, што нам помаже да од првог расписивања Конкурса, промоцију Зборника најбољих путописа и доделу награда одржавамо у Библиотеци града Београда а ове године у Народној библиотеци Србије. Такође, захвални смо Поверенику за заштиту равноправности што од установљавања Конкурса подржава нашу акцију.

До следеће године и нашег тринаестог Конкурса за Драганову награду, желимо да вас подсетимо да:

„Нису битне године вашег живота.

Битно је какав живот живите у годинама које имате.“

С поштовањем,
Надежда Сатарић
Беба Кука

„ПЛЕТИВО КРОЗ ПРОСТОР И ВРЕМЕ“

Од човека до човека, од генерације до генерације, некада писано, а чешће усмено, знање је од давнина, попут паукове мреже, танким нитима повезивало свет. Посебну нит у том ткању вазда су чинили, а и данас чине утисци намерника о пределима кроз које пролазе.

Није то само пук збир, просто огледало онога што је сам путник на својим лутањима видео и сусрео, то је читав вртлог утисака, ставова, осећања – свет сагледан и какав јесте и кроз призму стваралачког укуса појединца који о њему говори.

Од књижевноуметничких, до научнопопуларних или пак новинарских записа, од својих претеча Херодота и Јулија Цезара, преко Дарвина и Џејмса Кука, па даље Гетеа, Хајнеа, Пушкина и Шатобријана, па и нашег Љубе Ненадовића, путописци су нам остављали својеврсна сведочанства о пределима, културама и природи, о лепотама и знањима, али и о неком времену које је неповратно прошло.

Тако и путописци из овог зборника настављају да плету и да додају бисере на нити овог својеврсног ткања, која нас повезује кроз простор и време, па и Мирослава Мира Цветковић испуњава своје обећање „На скривена вас водим места“ и осликава нам и сликом и речима једну интимну и пријатну, али ипак помало робинзоновску вечерњу шетњу кроз улице Смедерева, богате историјом, митовима и маштом.

Славка Мисонић Војиновић, са друге стране аутентичним исказом упозорава, весело, разиграно, с пуно боја, мириса и укуса: „Не иди у Истамбул ако се неће бањаш у Амам!“. Јер, како и она сама каже: *„Сама турска реч мерак све казује. Онако, баш звучи! Код њи је мерак у све што се работи!...То не се пропушта.“*

Кроз дивне описе места, прожете осећањима и занимљивим детаљима који буде знатижељу, кроз аутентичну љубав коју исказује према људима и природи, Азра Ђумишић Бабачев позива и нас да упознамо „Кашмир - Рај на земљи“.

Милоје Трнавац спаја документарно са уметничким приповедањем, и кроз лични доживљај и објективна сазнања, оставља дубок утисак на читаоца. Приповедајући језиком и осећањима правог путописца о једној јединственој гори у обиљу других у Србији, износи нам једноставну и занимљиву чињеницу „Небеса су овде“.

Део ових путописних казивања води нас, лиским и емотивним исказом, ка последњем одредишту неких од најхрабријих људи који су волели своју земљу и борећи се за њу, оставили своје кости негде далеко, на обалама плавог мора. Зоран Петронијевић нас у својој причи „Сећање на хероје“ подсећа колико је важно да успомена на њих живи даље, са нама и у нама.

Аутентичну призму посматрања са занимљивим забележеним „животом у покрету“ кроз ухваћене тренутке, атмосферу и детаље о људима, Ђорђе Ивковић нам доноси у свом путопису „Франкфуртски концерт и рурски Сотонин сос“

У причи „Вршачки брег“, Славица Ракчевић нуди топлу и нежно написану причу која обједињује сећања и вечну непролазну љубав према родном крају, која је истовремено лична меморијска мапа града и својеврсна мала хроника Вршца.

Вида Ненадић нам пажњу скреће на Нови Пазар, називајући га „Град у мом фокусу“. Вешто преплиће низ и историјских и географских одредница, али и личну ноту, нудећи нам приповест писану и камером и кичицом.

Иванка Огњанов представља прави литерарно сročени хорор-документарац, приказујући нам своју авантуру када се решила да се упусти у упознавање и откривање „Мистерија источне Србије – Бициклистичком рутом на четири точка“.

Прави путописни бисер крије се у причи „Мој пријатељ Џон Далиман“ Славице Перишкић. Не можемо а да не осетимо снажну емпатију и дивљење према човеку који, иако никада није путовао, доводи цео свет у своју кућу. Детаљни и живописни описи једне културе сасвим различите од наше, прожети судубоком хуманошћу и педагошком нити.

На истој, супротној страни света, Никола Пушић прави белешку за нове нараштаје под називом „Кина – Хонг Конг – један поглед“, путописно-документарни запис са елементима савременог технолошког и културног описа, са посебним нагласком на контрасту између традиционалног и високо дигитализованог аспекта истог друштва.

Нешто ближе, али и даље једнако егзотичан и другачији је „Тунис између загрљаја и тишине“, Љубице Костић. Прича је попут земље о којој пише – испуњена топлином, осмесима и додирима и живим и аутентичним сликама, као и драгим а непознатим људима.

Део ових путописних плетива чине и стихови, па нас тако Драгица Драга Грбић описујући „Острошке стијене“ прожима осећањем благице, духовне узвишености и присуства божанске милости која не дотиче само ауторку, већ и читаву природу око ње.

Винка Петровић нам стиховима слика пределе и људе, животни дух становника Викторије у песми „Канада Бритиш Колумбија“. Не описује град кроз архитектуру, историју или знаменитости, већ кроз похвалу здравом и активном животу у складу са природом

„Лесковац“ Љиљане Ане Вучковић емотивна је мапа једног града и једног начина живота, лирски запис заснован на сећању и носталгији, топлини и осећају припадања.

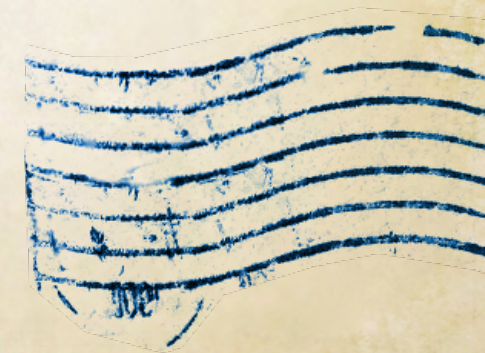
У својој разноврсности исказа, овај зборник путописних казивања уклапа се у велико и непрекидно ткање путописне књижевности. Разноликост приступа, стилова и сензибилитета ових аутора потврђује нам да путопис не само да остаје жива и отворена форма, већ наставља да еволуира. Приповедајући о пределима и људима, сопственим сећањима и историјским белешкама, сваки рад у овом зборнику додаје још једну нит у мрежу разумевања света око нас, али и у разумевању човека као социјалног бића.

На тај начин, овај зборник не представља само прост скуп записа са путовања, већ својеврсни увид у нашу потребу да посматрамо, памтимо и приповедамо – да кроз путовање, увек изнова, проналазимо смисао и лепоту постојања.

Мира Сатарић,
дипл. филолог

Категорија:

**НАЈБОЉА ЖЕНСКА
ПУТОПИСНА ПРИЧА**

НА СКРИВЕНА ВАС ВОДИМ МЕСТА – У СМЕДЕРЕВУ

Још увек сањам азурна мора и рајска острва, али ми је и најближе море - тамо далеко!

За мене, „трону“ баку, у позним годинама, и обичне шетње су путовања, а оне дуге - прави подвизи! Шетњом украсим дан и смањим тескобу укопавања на једном месту.

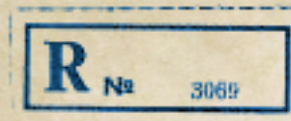
Док седим у стану, стално ми са ТВ-а прете убрзавањем живота, у коме бих, на пример, уместо корака у шетњи, користила летећи такси!

Ја сам за успоравање, за ходање уз осећај тла и мириса које земља точи. Волим и враћање у оно што је било...

Зато вас водим у дугу шетњу по неким улицама мога града. Шетам и причам о ономе што видим и чега се сећам. Поред личних, призивам и историјске догађаје. Све се скупа, као мачак луталица, шуња уз мој ход и иде руку под руку са мном.

И тако, у један јунски, топао дан, зеленом светлошћу обасјан, искрадем се, извечери, из стана, чардака испод облака. Спустим се лифтом (увек у лаком страху да нећу стићи до чврстог тла). Излазим на улицу Српског совјета. (Многима је мука жива да запамте моју адресу!)

Ја се поносим што станујем баш у овој улици (иначе - малој) јер дише нашом историјом. Наиме, на вишеспратници преко пута моје зграде стоји табла на којој пише да је ту била кућа у којој је формиран први Српски Правитељствујући Совјет.

Догађај се одиграо далеке 1805. године. После годину дана од почетка востанија Срба против турске власти, кад је никла раја ко из земље трава, заједно са успехом у борбама, постављен је и темељ народне власти – Совјет. Имао је за циљ да уреди младу, ослобођену Србију и ограничи самовољу појединих устаничких вођа.

И поред тога што је Карађорђе био храбар, вешт у војевању, нерадо је делио власт. Ипак, постављене су основе државности: изабрани министри (попечитељи), формиране нахије са војводама. Дошао је и Доситеј - стар, али не и уморан! Први пут је крочио у Србију, допловивши преко Дунава баш до Смедерева. Задивљен природом – брдима, окићеним виноградима, узвикнуо је да такве лепоте нигде није видео. Постављен је за министра просвете. Песмом „будилицом“ Востани Сербии/ давно си заспала/ у мраку лежала/ сад се пробуди подстакао је совјет да отвара школе у свим нахијама. Нова држава црпла би снагу чувањем језика, кроз описмењавање народа.

Још нисам пружила ни први корак, а већ се распричала...

Додам мало полета духу Робинзона у себи и са верним пратиоцем – штапом – кренем даље. Већ после неколико корака, прелазим Нушићеву улицу, делом видљиву, делом улицу „скривалицу“ (јер кривуда).

Застајем пред лепом, приземном кућом на лакат, са декоративним дометањима око прозора. На вратима куће пише „Пекара код Нушића“. Дакле бисте помислили да је газда пекаре неки ововремени г-дин Нушић, стоји на зиду куће бронзана табла са напоменом: „У овој кући је провео детињство и рану младост наш комедиограф Бранислав Нушић (1864-1938)“. (Можда би се чувеном писцу, новинару, управнику Народног позоришта, конзулу, опредељеном за тежу страну – да проналази шаљиво у људима и стварима, мало насмешио брк на преименовање куће).

Детињство проведено у Смедереву описао је у чувеној Аутобиографији. Каже да је био ђак-обешењак; писао памфлете против директора школе; понављао разред због математике. Побеглао у Српско-турски рат са 14 година па, уместо медаље, добио батине од оца...

Поред комедија, дубоко потресен и неутешан, исписује Деветстопетнаесту – трагедију једног народа и посвећује је сину, који је, са само 19 година, погинуо у борбама на Дунаву, код Смедерева.

Тамне сенке прате и моје кораке – од Нушићеве куће у даљем ходу. Размишљам о томе колико му је било тешко да увесељава људе, а стоички носи у срцу тешку тугу...

(Смедерево се с поштовањем одужило свом некадашњем суграђанину – подигло му је споменик испред Дома културе, у којем сваке године организује Нушићеве дане – да неки нови свет може да гледа своја Сумњива лица).

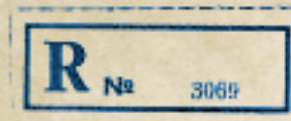
Притисак лепоте вечери води ме даље. Полусањајући ходам, занета мирисом липе, која се тек преоблачи у злато.

Већ сам у Карађорђевој улици, која је дрско окрњила моју. Улица Карађорђева није ни авенија, ни булевар, али је најдужа и најшира у граду. Отворена према Београду, рада је гостима који долазе из престонице.

Одгурнула је улицице иза себе – па морају да се веру по оближњем побережју – Мајдану, Карађорђевој и Златном брду.

Још мало о Карађорђу: Поштује се твоје „црно“ име/ неуништиво од временске паучине/ Хтео си „борбу непрестану“/ ал си пао у руке лажљивом куму/ Због тебе смо подељени остали/ ал би пре за чисту радовањску траву гласали!

Шетам оном страном улице на којој су, углавном, приземне куће и објекти, јер су више по мери човека! (Па човек није тица!)

Свратим у Башту – пиљарницу (више малу пијацу), у којој се гаје сезонски плодови и љубазност.

Газду зовемо по имену, а он се свакој муштерији обрати тако као да баш њу само жели да услужи.

На реду је „моја“ кафаница, од оних старинских: столови су прекривени карираним столњацима, а прозори завесама, раширеним као крила лептира. Чека ме пријатељица. Испијамо кафу (са ратлуком), поклонимо пажњу једна другој (а не телефону) и разговарамо – себе допуњавамо! (Сложимо се да свет око нас и даље припада мушкарцима, да они воде игре, нажалост, и ратне.)

Одморне, лакшим кораком одмичемо даље. Завирујемо у дворишта, обично дуга, у којима се станови грле, а комшије седе заједно. Мами нас мирис цвећа, разметљивих ружа и божура из тих башти.

Наилазимо на обућарску радионицу (једну од две у граду). Власник – ћутљив, средовечан човек, иначе дипломирани физичар. Просвета га тражи, али је он изабрао очев занат! Све, све, али занат – изгледа да је поново актуелна прича! А можда он следи гесло песме „Бићу исти, бићу посебан“...

Не застајемо код модерног кафића, пуног буке и љуте музике, са именом чаробњака – Мерлин. За нас две нема ничег чаробног у седењу на високим, уским барским столицама (као да смо роде).

Некади сад се одмеравају... Ту је берберица, увек пуна (јер бербери су први људи...). На том месту је некад била стара, са литерарно надахнутим натписом „Код Ладичорбића, лицеукраситеља“!

Не заборављамо да свратимо у радњу у којој се „продаје здравље“ и где за нас, баке продавачица нуди мелем-травке.

Остављамо на раскрсници Карађорђевој и све улицице иза ње, расуте по брдима. Оне се укрштају, завршавају код Старог гробља и испод ока гледају све до Дунава.

Једна од њих носи име Наталије Цветковић – познате сликарке, рођене Смедеревке. Била је ученица Бете Вукановић и школа у Минхену и Паризу. Учествовала је у Великом рату (као болничарка) и оставила бројна ликовна остварења.

Радује ме што једна жена (а оне су на маргинама историјских кругова) има своју улицу у Смедереву!

Закорачиле смо у моју другу улицу – Филипа Вишњића. Присвајам је јер сам у њој становала 15 година.

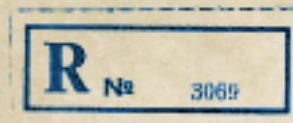
Са терасе стана видело се, као на длану, Старо гробље, формирано око Цркве успења Пресвете Богородице. Она потиче из 15. века, из Деспотовог времена. Испред је и гроб Димитрија Давидовића, прогнаног у Смедерево. (Кнез Милош се плашио образованог Давидовића.) Иза цркве је, по пројекту Дерока, подигнута Костурница жртвама експлозије муниције у Тврђави, да се никад не заборави трагедија из јуна 1941. године.

Испред моје бивше зграде је чесма живе воде (сумпоровите). Око ње сам, понекад, седела са комшијама. Ту би се мотао и мачак – мој и свој, „господар кровова и околних дворишта“.

Силазимо до реке и пуштамо да све бриге водом отекну... Седамо на обалу Дунава, а иза нас је палата зелених ветрова из парка. Ћутимо, гледамо таласе – вечну садашњост...

Спремне смо да поверујемо Љуби Нинковићу – да је свет (бар на час) чаробан и леп. (Љуба и Бода Нинковић становали су, такође, у мом старом комшилуку).

У повратку скрећемо у Нушићеву улицу. Спремам се да пријатељици приредим изненађење: поред једне старе куће расцветао се ружичасти нар!

Полако, ногу пред ногу, затвориле смо круг.

А само небо је пут без дна, пева група Смак.

Мирослава Мира Цветковић, 1938. годиште
Дипломирани психолог у пензији, Смедерево

НЕ ИДИ У ИСТАМБУЛ АКО СЕ НЕЋЕ БАЊАШ У АМАМ!

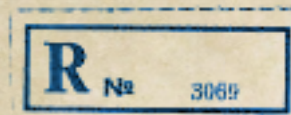
Још кад идо први пут у Истамбул службено, негде на почетак од овај миленијум, промени скроз мишљење од Турци, а кад одгледа пар серије које се дешаваше у Кападокију, пожелеле да одем и на тај крај и летим с балон изнад они предели ко из бајку. Сека Мима пристаде да идемо заједно и одма уплатимо аранжман да се случајно не распрода! Обећавао онолко. Предвиђао да се види и Анкара и Бурса поред Кападокију, а шлаг на торту, беше Истамбул, са све лепотиње што нуди.

Ама, не легај ђаволче, не прође ни десет дана од кад уплатимо, појави се оно чудило од корону и све се замрзну до на там.

Од сви „благодети“ које ни понуди корона, оно седење у карантин паде најтеже за они од 65 године па надаље, мада сам се ја још шверцовала јер ми рођендан на крај годину. Кад надокрајке, дочекамо да нам се па отвору сви путеви, на мој радост немаше крај. Одомо у агенцију и тражимо да идемо у Истамбул, јер смо имали директан лет из Ниш. Сама помисао да се не мора кршимо за Београд на аеродром, беше моћна, те тако заказасмо идење за крај април 2022. Кој ће се клацка с аутобус до Кападокију? Балони ће сачекају неку побољу прилику.

На нашу велику радос, лет је трајао неки минут више од сат време. Још ниси ни полетео а већ си слетео!

Смештај пристојан у хотел „Клас“ што беше близу џамију од султана Сулејмана, ако идеш нагоре, и Бајазитову надоле, иза које одма беше улаз у Капали чаршију. Пита се да л' ћу препознам нека места куд идомо с нашу Џејн кад бео први пут, службено, док радемо на пројекат који ми промени живот набоље! И да не верујеш, препознадо по нешто на сваки корак иако прође скоро дваес године од тад.

Кад дођомо до голем стуб близу улаз у Капали Чаршију, све ми се раздани. Одма ту на ћоше беше улаз у амам у који смо се ономад бањали с Џејн и много гу фала што нас оправи. Њену реченицу, само на српски ћу кажем с мерак: „Велики је грех да дођеш у Истамбул а да се не обањаш у амам“, јер после такво бањање и масажу, где направиш радост на сваки нерв у рођено тело, иде опуштање са, на лице место, цеђен сок од нар! Та комплет уживанција нема цену (има, ама свака пара вреди)! Зато обећа на сека Миму, а то гу је био рођендански поклон од мен', да ће обрадујемо тело с миришљаве купке и масажу уз етерична уља после бањање. Пошто одма преко пут наш хотел беше амам, договоримо се да си тамо улепшамо живот већ наредни дан.

Онај први дан пођомо на некакав излет са аутобус, у азијски део. Најпрво идомо на видиковац на вр Истамбул, а одозго поглед пуца на град, Босфор и чувени мостови.

Одозго се после сликување спустимо, па уживамо малко поред море. Испред нас се приказа Девојачка кула, мало даље европски део од Истамбул а повр наше главе кружише галебови, као и свуд поред море.

Наставимо даље у неки познат кварт за пазарење у азијски део. а онда добимо слободно два сата те се измајамо уз Мраморно море, пошто претходно попимо чај у један голем ресторан, наравно од свој трошак, јер тријес јеврићи коштала с'м возња.

Паркови поред море уређени, као и обала, народ седи по траву, кој с бепче у крило, кој с нечију главу у крило, кој сам. Неки с књиге у руке читају, можда учу, замисли! Неки па други се мају, на горе на доле, возу бицикле, ролери, ваду из торбе сендвичи и жвакају. Онда скупљају отпаци у кесу и бацају у канту. Папирче нема видиш на траву. Све лепо, под конач.

Пошто не неје занимало пазарење, не уђомо ни у један дућан. Удисамо ваздух уз мајање по риву, гледамо острвца у даљину и једва чекамо да се поврнемо у хотел, да си се на даље саме оправљамо.

Од једење и пијење по Истамбул нећу причам, само ћу

рекнем да нико не спрема плави патлиџан боље од Турци, јер га испробамо у разни облици. Шта тек да ви рекнем од слаткиши? Убиство с предумишљај! Одма ми крене водица на уста. Баклаве, локуми, кадаифи, тресуљке, алве од сорте, сутлијаши, мамише ме онолко. Нема од мене више никад згодница да бидне. Као неки кретен, не заобиђо ни једну радњу од њиове слатке ђурунџије. Ем једо, ем купи да си носим у Ниш. Услика ги све по ред, да се не изгубим кад још који пут долетим у Истамбул кад би да таманим баклаве, ред с ораси, ред с пистаћи.

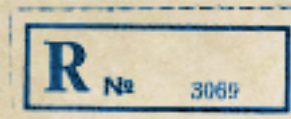
Пошто бањање и масажу заказасмо за следећи дан предвече, пре и поподне си организовамо време да што више видимо. Јер кад шетамо по крај претходну ноћ, сконта како ће најлако дођемо пешке до Аја Софију и Топ Капи палату. Зато не губимо ни час. Кад дођомо до Капали чаршију, све ми у тај голем сокак постаде познато. Сети се да још малко напред иде једно баш стрмо сокаче које излази на хотел у који ономад легамо. Одма га препознадо. Спустимо се низ њега и дођомо тик пред улаз. Знам да ресторан беше на задњи спрат, па имасмо баш убав поглед.

Испред беше египатски обелиск, преко пута Плава џамија а мало понатам лево Аја Софија.

Некако ни све беше на дохват. Овај пут не идомо да видимо водовод а још од римско доба ту стоји и снабдева део од град. Требало би да неки наши стручњаци пратимо на там на едукацију (како се данаске модерно то вика), ега нешто научу, јер све што су научили је како да прејебу и оно непрејебиво, да извинете.

Испред Аја Софију, направише големи паркови са чудило од цвеће, друкчије од прошли пут, а тамо увек гужва. Стоји се у дугачки редови за карту. Некад Хрићанска црква са највећу куполу на цео свет, кад дођоше Османлије претвори се у џамију.

Кад бео први пут, она си беше музеј са детаљи од обе конфесије, за шта је заслужан Ататурк. Сећам се да нам је још онда водичкиња рекла да су главна врата на улаз у Аја Софију једна од најстарија на свет, ваљда правена у други век.

Под куполу на горњу галерију беоше лепи мозаици од Христа и Богородицу. Кој зна како ли је то све некад игледало моћно!

У Плаву џамију овај пут не могаше да се уђе, јер гу реновираше, те сва срећа што сам ономад могла да гу видим. Оно што сам запамтила беоше много убави плавичасти чипкасти детаљи по зидови. До тад ми нико неје казао да се у џамије не осликавају људски ликови већ само птице и цвеће. Имају право. Кад с'м помислим на неки ктитори овде што покрали све што су могли, па њиове фреске красу црквени зидови (Боже ме прости!), где после сто године ники неће зна какве су то лопине биле, мука ми. Нећу помињам од који се ради.

Одмах поза Аја Софију скрећеш ако ће идеш у Топ Капи палату. Прошли пут то не стиго да видим, па ми баш нешто беше мерак што ћу сад. Како само бео одушевљена са све грађевине и вртови около њи и неодољиви поглед на Босфор. По паркови не знадо у које цвеће пре да погледам. Ту сазнадо да су лале симбол Турске кад је цвеће у питање и да су их Турци гајили много пре од Холанђани.

Кад смо код биљке, да не заборавим догађај још од ономад, али с воће. Враћасмо се увече однекуд уз улицице према хотел и одједаред видим иде човек, гура дрвена колица а на њи плетена корпа с дуње, праве жуте дуње стамболске. Одма се сети на песму и болесну Фатму што ги је пожелела. Не знам ко не би, како само мирисне беоше!

Сама турска реч мерак све казује. Онако, баш звучи! Код њи је мерак у све што се работи! Уживање до немогање! Срећа је кад је човек мераклија!

А жене? Колко се само негују! Не знам да ли негде у неку европску земљу има толко неговане жене и производи за њину негу. Од арганова уља за косу и кожу, мирисне купке од сво могуће цвеће, разне миришљаве соли и да се даље не распричујем. Чини ми се нема жене са лепшу кожу и косу од ове што се рађају на Исток. Ја понекад кад се умијем ни крему не намажем, Боже ме прости, ни кад бео помлада, а оне заносне, неговане, посо ги да шетају, да се купају по амами, пружају ужитак на мушки и рађају децу !

У ово данашње време, све избркано. Нико се нема привати за оно што му намењено. Свако си тражи нешто друго.

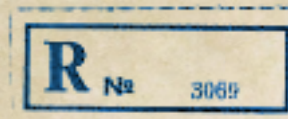

Дођомо у хотел, легомо да наватамо концентрацију за амам, ама реко да прво погледам које има ново код моји другари на друштвене мреже и, пази сад! Мој другар Бане из Београд ставио неку слику, он и његова Веца у Истамбул, а пошто много путује, па га ФБ подсећа, не бео сигурна тазе ли је ил је слика од раније. Ја му пошаљем поруку и питујем га куд је, кад он вика у Истамбул. Испаде да су нам хотели удаљени 300 метра, па се договоримо да се одма нађемо, јер они ће да отидну за Бурсу а греота да се не видимо (ово је једна од предности кад су у питање друштвене мреже). Тако не Бане и жена му Весна, који су кој зна колко пут боравили овде, провели по овај квартал, који не бисмо видели да се не нађомо. Видомо сарај од Султана Сулејмана, његово и Хуремино тулбе и качимо се на вр од неку зграду, опет с леп поглед на Босфор. Попимо пићенце, вратимо се на полазну тачку и растуримо ки Битлси до следећу прилику.

А сад следи оно што ћу опишем до најситнији детаљ!

Кренумо у једва дочекани амам. Понесомо све што треба, пријавимо се на рецепцију и сачекамо да ни дају папучке и баде мантили. Онда дођоше девојчићи, њи две и рекоше да ги пратимо. Одведоше ни најпре да се добро истуширамо, па отуд у сауну. Ту поћутемо неко време, топимо се од врућо, па онда одомо у просторију с велику мермерну плочу на средину. Ту легомо и чекамо шта ће бидне даље. Девојчићи дођоше с неке кантице с миришљаву пену рекоше да легнемо на леђа и крену масирање од мали прс на ногу па навише са посипање од ону пену. Онда се обрнумо на стомак, па исти поступак од пете па нагоре. Надокрајке ни праше косу, мајаше с прсти по теме, масираше главу, умоташе у пешкири и уведоше у просторију за масажу, мене у једну, сека Миму у другу. Еј, животе, изедем те! Тек ли сад у 67 године да сазнам шта је прави мерак!

Ту си моје девојче, с приучен енглески, започе разговор, те сазнадо да је из Непал, да има 22 године а оно најважно, имаше златни прсти. Пита ме колко имам године ја а колко Мима а кад гу

реко, поче се благо смијући. Видим не мож се уздржи, па гу пита шта је толко смешно, а она ће ми каже како у њено село у Непал жене не пушћају из село д'изађу још кад напуне 60 а ми се, са скоро 70, топрв мајемо по бели свет. Ћути, добро је да нисмо бабе из Непал!

У хотел дођомо препорођене и одма се уковасмо. Оставимо сутрашњи дан за Патријаршију, пијац од египатски зачини и мајање поред Босфор.

Заборави да рекнем да још у Ниш на аеродром сreto моју другарицу и колегиницу Сунчицу с ћерку, те се лепо дружимо онај дан поред Мраморно море а договоримо се да задњи дан заједно уватимо такси и одемо у Патријаршију. Тако и би и пошто је обиђомо, одомо до чувени пијац, где нема шта нема и где потрошимо и задњу пару. Оставимо нешто ситно за симити да поминемо до аеродром. То не се пропушћа.

Наравно, усликамо се поред Босфор с мос и Галата кулу у позадину, за успомену на ову ,некад престоницу од Источно римско царство.

Стварно не знам, ама постоји нека магија у овај град на два континента. Тако сам се осећала и пре него сам се први пут мајала по истабулски сокаци. Увек ми падао на памет онај виц кад Цига каже на другара: „Опет ми се иде у Немаћку“, а на његову опаску: „Па ти никад ниси био тамо!“, овај одговара: „Па, и јуће ми се ишло“! Тако и ја. Увек ми се ишло. И немате појма, куд ми се све опет иде!

Славка Масоничић Војиновић, 1955. годиште
Професорка енглеског језика у пензији, Ниш

КАШМИР - РАЈ НА ЗЕМЉИ

Одувек сам сматрала привилегијом што сам током једног дела свог живота провела неко време у Индији.

А како често једна прилика отвара пут другој, током тамошњег боравка посрећило нам се да посетимо Кашмир, тај „рај на земљи“ како су га често називали. Па ипак, стићи до раја, где год се он налазио и како год изгледао, обично је ђаволски посао. У то смо се уверили када смо кренули на пут.

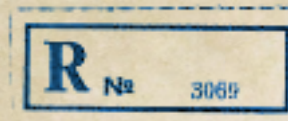
Прва етапа нашег пута, од Делхија до Џамуа, административног центра и зимске престонице индијске државе Џаму и Кашмир, износила је око 630 километара, али нам нико није могао прецизно рећи да ли се стиже за 11, 13 или можда који сат више. Званично је то био ауто-пут, али је то заправо био узани асфалтни пут са две траке и саобраћајним хаосом, који се понављао на свим нашим путовањима по Индији.

После 13 сати вожње стигли смо у Џаму где смо у гест хаусу, после скромне вечере, легли онако обучени, да ухватимо који сат сна. Сутрадан нас је чекало још око 300 километара до Сринагара, које ћемо, ако све буде у реду, прећи за осам до девет сати.

Од последњих тензија прошло је шест месеци, а Кашмир је и даље био буре барута које је у сваком тренутку могло да експлодира. После проглашења независности Индије и поделе територије између Индије и новоформираног Пакистана, Кашмир је постао стални предмет спора и сукоба између ове две државе.

У међувремену, живот се одвијао својим устаљеним током, а Сринагар је сваког лета поново постајао престонички град државе J&K.

Следећег јутра, убрзо по изласку из Џамуа, сустигли смо и прве војне конвоје, који ће нас пратити на целом путу, успоравајући већ ионако спору вожњу. А онда је почео успон који је, како смо напредовали, бивао све тежи. Смењивали су се чудесни пејзажи који одузимају дах, али су нам дах одузимале и неке од најопаснијих деоница, на којима се чинило да смо за центиметре успевали да

избегнемо блиски сусрет са возилима која су долазила из супротног правца.

Један од најрискантнијих делова пута у то време, због узаног коловоза, честих одрона и провалија чијом се ивицом возило, био је Нашри, на 1.200 метара надморске висине, међу возачима познат као место где „ђаво пикникује“. Та изузетно тешка деоница, са оштрим кривинама и стрмим успонима протезала се скоро 50 километара до планинског одморишта Патнитоп на 2.000 метара висине. Одатле се пут настављао са нешто блажим успонима и кривинама, али су их тешки камиони и војни конвоји са муком савладавали, стварајући километарске колоне.

Кашмир је од памтивека привлачио разне освајаче, али је природа много пута имала последњу реч. Лета су у планинама кратка, па су главни планински пролази кроз Хималаје, који су га повезивали са остатком света, били током већег дела године завејани, заустављајући тако надирање разних војски.

Како свако време носи своје, тако је 1956. на висини од 2.800 метара, кроз планину Пир Панџал пробијен тунел дужине 2,5 километра који је назван Џавахар, по првом премијеру Индије, Нехруу. Међу возачима се задржао назив Банихал превој. Колона у којој смо полако напредовали ка пролазу Банихал била је својеврсна савремена верзија освајачких похода.

Тунел Џавахар је био једина веза између Џамуа и Сринагара и кључна контролна тачка Индије. Осећало се то и по приметној напетости на лицима војника распоређених на улазима у тунел, и по њиховим погледима којима су одмеравали свако возило.

У тренутку када смо изашли из тунела и нашли се у Кашмирској долини, заборавили смо на све муке. Само неколико стотина метара ниже зауставили смо се на видиковцу видиковац Титаник, одакле се пред нама, као на длану, прострла 140 километара дуга долина, прекривена терасастим пиринчаним пољима и оивичена хималајским планинским венцем. Као на сликарском платну, мешали су се безбројни тонови зелене, од најсветлије са пиринчаних поља, преко загаситих крошњи чинара (локални назив за источни или азијски платан) до скоро црних обриса планинских врхова. Чекала нас је још трећина пута до Сринагара.

После седам сати путовања, напосред је планинска вожња остала за нама и спустили смо се на прав пут, где нас је дочекала

табла са натписом „Кашмир – рај на земљи“.

Пуно година је прошло од тада, а у мени Кашмир као првога дана, загонетан и суров, нежан, заводљив и застрашујући у исто време. Јединствен и толико леп да машта нема шта да дода.

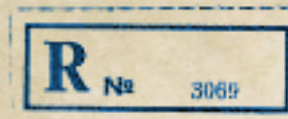
Сринагар се сместио на обале реке Џелум, притоке Инда, и језера Дал, добивши због многобројних канала и шикара назив Венеција Истока. Мир који је тог лета владао у долини био је испуњен слутњом због војних конвоја који су долазили и остајали, због наизглед уобичајене атмосфере, бремените ишчекивањем, због усиљене веселости, и због шапатом изговорених стрепњи.

Живот око нас, па и наш, одвијао се као на успореној филмској траци. Наш привремени дом постао је један од луксузних сплавова – хаусбоут „Жаклин“ на језеру Дал.

Одмах уз наш, скривао се још један, много мањи и скромнији, у коме је са породицом живео човек који је водио рачуна о сплаву и опслуживао нас. Хамид се звао наш кувар и собар, тихи, невидљиви човек који је све време бринуо о нама. Из његовог малог сплава никада нису допирали ларма и дечји плач. Само би понекад љубопитљиво извирила нека црнпураста главица и велике црне очи. Деца без детињства, одмалена навикавана на тишину, да не узнемире странца и не наљуते непријатеља.

Већина бродова хотела, поједини са краја 19. века, били су дело локалних занатлија. Укотвљени на језерима Дал и Нагин, повезани каналима, били су оаза мира, пружајући сав комфор и приватност. Са њихових резбарених дрвених балкона и палуба пружао се поглед на магличасте врхове Пир Панџала. У рана предвечерја тишину би реметили само звуци урањања весала у језерску воду и шуштање раскошних крошњи чинара, док су са ветром водили своју игру завођења.

Нигде дрво чинара не расте тако величанствено као што је то у Кашмиру, дарујући у јесен нову лепоту пејзажу својим црвено-смеђим бојама. У долину су га донели Могули да би им у лето пружао густу сенку и красио њихове чувене вртове. Био је сведок многих сукоба и надживео многе владаре, остајући један од најлепших симбола Кашмира.

Језеро Дал, на коме су текли наши мирни кашмирски дани, чини већи део Сринагара, града у граду који живи својим специфичним, „воденим“ животом. Читаве породице проведу живот у пловећим кућицама, негујући своје пловеће вртове. Сваки дан су поред нашег хаусбоута пролазиле и заустављале се шикаре, дугачки чамци налик гондоли, са најразноврснијим понудама, од тек убраног воћа и поврћа, свежих пастрмки и шарана, па до шафрана, цвећа, пашмине и чувених кашмирских шалова.

Цео саобраћај се на језеру одвијао шикарама. За разлику од оних обичних, које су превозиле робу, путничке су биле прекривене шареним меким душецима и јастуцима и често украшене разнобојним завесама, да зауставе туђе погледе. Нечујно су клизиле кроз плутајуће вртове локвања у пуном цвату, возећи малобројне туристе кроз канале, из једног језера у друго.

На обалу нас је својом шикаром превозио Набира. Стрпљив и ћутљив, свакога дана нас је чекао у договорено време, усидрен уз наш сплав. Његово преплануло, изборано лице крило је емоције и године. Свим тим људима, који су живели на води или поред ње, живот их је сам додавао. Није био милостив ни према женама, рано им одузимајући њихову чувену лепоту. Колико год великодушан према природи, Кашмир је одувек био немилосрдан према својим становницима. Набира нам је причао како се људи у Сринагару греју током сурових, дугих зима, када температура падне на минус двадесет, а лед окује пловила. Тада испод широких вунених огртача, фирана, уз тело стављају кангре, глинене посуде у корпицама од врбовог пружа, у којима сагорева ћумур са листовима чинара. Није казао за поразну чињеницу да велики број становника Кашмира оболи од рака коже, изазваног сагоревањем чинаровог листа. И рај на земљи има своју тамну страну.

Да бисмо осетили душу старог Сринагара требало је проћи реком Џелум, испод њених седам мостова, кадала. На обалама, густо начичкане, једна до друге стајале су потамнеле дрвене куће из којих би с времена на време провирила која женска глава. Куће су биле махом двоспратне, са неком врстом изложбеног простора у приземљу, у коме се поред изложене робе преговарало и трговало. На првом спрату се живело, а на другом, последњем, налазиле су се радионице. Иза наизглед тихих, трошних зидова и притворених капака могао се наслутити живот.

Док смо пловили испод седам легендарних дрвених мостова, Абдул, који је веслао, набрајао је њихова имена: Амира, Хаба, Фетех... Мост Сафа кадал био је најстарији, саграђен 1415. Осталих шест подигли су каснији владари, све до 19. века. Сваки од њих имао је своју историју, богату и јединствену, као и сам град. Када се на видику појавио и осми мост елегантних контура, Абдул је рекао да је то нови кадал који он не рачуна. Сринагар је одувек био град седам мостова, мирно је додао, повукавши дим из чибука.

Да није био једини који је тако мислио говорио је и сам назив осмог моста – Зеро кадал. Уз њега иде прича да га је 1950. подигао предузимач који је био глуп, па је мост добио име Зор кадал, који становници убрзо прекрстише у Зеро, недопуштајући да им униште традицију.

Непуних недељу дана по нашем доласку у Кашмир, 27. маја, у Делхију је изненада преминуо Нехру. Неверицу и шок веома брзо је заменио страх од неизвесности. Сви су се плашили потиснутих амбиција које су се, у последње време, осећале у владајућој Конгресној партији, уз све чешће питање: „Шта после Нехруа?“. Вест о смрти објављена је речима: „Светлост се угасила“. У земљи је проглашена дванаестодневна жалост.

Сринагар је освануо у некој врсти ванредног стања. Војска је запосела све важне пунктове, спремна да интервенише у случају немира. Срећом, међу демонстрантима који су у тишини ходали градом носећи црне заставе у тим моментима преовладао је осећај губитка и туге, над нетрпељивошћу која је на овим просторима тињала између муслимана и Хиндуса још од стицања независности. У људе се, као хладноћа, увукао и страх од нових инцидената са Пакистаном и Кином.

Л. Б. Шастри, дугогодишњи политичар и члан центра Конгресне парије, постао је нови премијер Индије. Овај ситни, мирни човек одиграће, годину дана касније, кључну улогу током индо-пакистанског рата у Кашмиру.

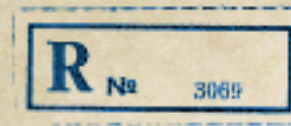
У Сринагару су тензије у међувремену попустиле и војска се повукла у касарне. Живот је наставио својим уобичајеним током, а ми смо кренули у поход на Хималаје.

Било нам је потребно три сата да пређемо педесетак километара до Галмага, који се угнездио на обронку планине Афарват, на висини од 2.600 метара. Једини начин да од Галмага даље наставимо до шест километара удаљеног Киленмага био је да у планинском кампу изнајмимо брдске коњиће са шерпасима, планинским водичима, без којих се није могао замислити ниједан иоле озбиљнији успон на Хималаје. За нешто више од три сата хода, наша мала дружина стигла је на снежни плато изнад Киленмага, на висини од 3.700 метара. Пред нама се уздизао величанствени планински масив Нан Кан. Док смо се под шатором, допола укопаном у снегу, загревали чајем, шерпаси су, на наше изненађење, почели да ископавају санке. Шоља врелога чаја и спуст на санкама, доживљени на близу 4.000 метара, на падинама Хималаја, дали су овим обичним, малим животним радостима једну нову димензију. Била је то још једна од оних успомена које заувек остају урезане у сећању.

Ислам су у Кашмиру проширили први суфији, проповедници из Централне Азије, почетком 14. века, када је успостављена власт прве муслиманске династије Шах Мир. Поред језика, ношње, уметности и занатства, нови владари су са собом донели и уметност неговања вртова. Када су Могули преузели власт у 16. веку наставили су, инспирисани персијском архитектуром вртова, са њиховом градњом, доводећи ову уметност до савршенства. Тако је Кашмир добио најлепше могулске вртове у Индији. Све их је красила бујна вегетација са терасастим травњацима, каскадним фонтанама и базенима, цветним лејама, стаситим стаблима чинара и павиљонима за одмор и уживање.

Недалеко од вртова, са планинама у залеђу и погледом на језеро, налазио се хотел Гранд палас, некадашња летња резиденција кашмирских махараџа династије Догра. Ова једноспратна, пространа палата, саграђена 1910, иза једноставне фасаде крила је раскош краљевског дома. Када се махараџа Хари Синг, после стицања индијске независности, одрекао престола и преселио у Бомбај, своју кашмирску резиденцију је 1956. претворио у хотел.

Када смо први пут крочили у хотел, љубазна послуга, која се према здању односила као према музеју, провела нас је кроз његове грандиозне мермерне холове, уводећи нас у неке од најлепших соба. Онај део приче о његовој прошлости на који су били посебно поносни оставили су за крај. Кроз огромну хотелску башту одвели

су нас до једног од многобројних чинара, где су нам испричали како су баш под тим дрветом седели Махатма Ганди и махараџа Хари Синг. Било је то у само предвечерје проглашења независности Индије. Ганди је почетком августа 1947. први пут посетио Кашмир, одигравши кључну улогу у најосетљивијем тренутку за ово стратешки важно и осетљиво подручје. Недељу дана касније, Индија је постала независна држава.

У близини палате, у брду, с погледом на град, сместио се мали храм дугачког имена, посвећен богу Шиви. Шанкарачарија, подигнут 371. п.н.е., био је познат и као „Соломонов престо”.

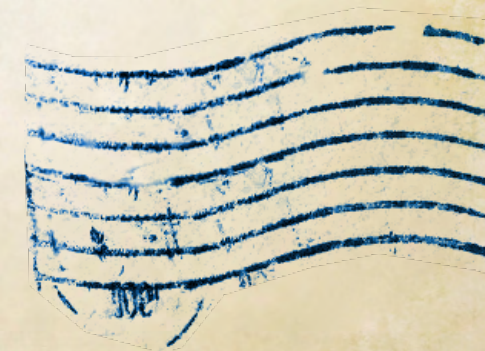
До храма се стизало вијугавим, стрмим путем на коме се налазио војни пункт. Од заравни, где смо оставили кола, до врха било је још 250 степеника. И сваки пут када бисмо помислили да смо најлепше већ видели, чекало нас је изненађење. У долини пред нама, окружен планинским венцима, раскошан и бујан, плутао је Сринагар на водама Џелума и језера Дал. Из срца града заштитнички се уздизала тврђава Хари Парбат, још један легат који су Могули оставили Кашмиру. Свуда окоо владала је запањујућа лепота и спокојство.

Последње недеље боравка у Сринагару изненадиле су нас јаке кише. Кашмирска долина, и у најтоплијим и најсувљим данима две трећине под водом, за само неколико сати била је поплављена. Поједини делови ауто-пута на прилазу граду нашли су се метар под водом, а Банихал превој су затворили густе, тамне облаци. Тешка, лепљива влага загосподарила је долином, доносећи задах трулежи, претварајући „рај на земљи“ у земљу којој је претио потоп. Телефонске везе са Џамуом и Делхијем биле су у прекиду. Сринагар је био одсечен од света. Пет дана касније, путеви су поново постали проходни и Кашмир нас је пустио из свог влажног и хладног загрљаја. Када смо прешли Банихал превој осетила сам извесну тугу, инстинктивно знајући да се више нећу вратити. Полако се спуштајући ка Џамуу, мимоилазили смо се са војним конвојима који су ишли ка граници. За нама су остали плавичасти масиви Хималаја.

Азра Ђумишић Бабачев, 83 године
Филолошкиња у пензији, Земун

Категорија:

НАЈБОЉА МУШКА ПУТОПИСНА ПРИЧА

НЕБЕСА СУ ОВДЕ

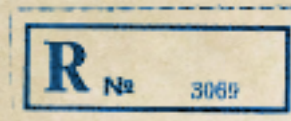
У Србији је више гора – равних, мокрих, камених и других – али је једна и јединствена Гојна Гора.

Некада село на источном рубу области коју је етнограф Љуба Павловић назвао Ужичка Црна гора, данас на крајњем западу шумадијске Општине Горњи Милановац – тамо где се укрштају путеви Чачак–Ваљево (преко Дивчибара) и Горњи Милановац–Пожега (преко устаничког Такова и Милоша Великог три Добриње) – Гојна Гора тихује далеко од градске вреве, смога и журбе. У њој, од негдашњих три стотине, још је стотину и педесет домова – расутих по Шумљаковини, Гаљену, Осредку и косама Оштрице наднетим над Каменицу и притоку јој Ловницу – из којих се дим вије и у којима век земаљски живује око пет стотина мештана. Иако времешни, неки већ зашли у осму и девету деценију, делају као узорни домаћини – ратари, сточари и воћари. Многи су као уметни (занатлуку вични) још и метлари, дрводеље, ковачи и зидари. А међу планинкама и домаћицама – све саме рукотворке: преље, плетиље, везиље и ткаље. Опиру се својим годинама и модним токовима. Испод њихових руку вредних и прстију вештих са игала силазе вунене чарапе, џемпери и шалови, а са разбоја – шаренике, ирами, серцаде и ћилими нашарани као прави пиротски.

Застане ли путник намерник или узгредни пролазник испред које дворишне капије и затражи ли чашу воде, остарела наја понудиће му шољу млека. Домаћин, пак, поздравом „акобогда“ благосиљаће га да сретно стигне камо је наумио, али неће пропустити а да га не позове на чашицу разговора уз препеченицу:

„Сврати, пријатељу, да људикамо. Ђеца отишла за послом да у граду срећу траже. Дођу, припомогну, али нама двома разговора треба...”

А сврати ли, трпеза неће изостати. Белог мрса (сира и кајмака) и посека (пршуте и сланине) увек има. По вољи – биће и шумадијског чаја. Ако је придошли за конак – вајат или соба за госта су спремни.

На растанку, као и при сусрету, благослов:

„Акобогда, јопет у здрављу и радости да се видимо.”

Буде и по дарак од срца. Од домаћина литар мученице што дозрева у дудовом бурету, од ђеда наслеђеном, а од домаћице плетене вунене чарапе. Уз топле мајчинске речи понудиће и нешто сезонско:

„Би ли, синко, јабуке ради, да понесеш и ђеци? Имам сока од зове, малина и купина, слатког од шљива и дуња, салата од шаргарепе и цвекле из моје баштице...”

Али, није Гојна Гора само оаза спокојног трајања и људске доброте. Оку је преплет лепота и кад је зима заодене у невестински бело рухо, и кад се купа у мору зеленила од непрегледних шума, бујних ливада и стрњином заталасаних ораница. А казивања која неће и не могу под патину заборава буду уху откровење. Памтивек – отворена читанка историјска: за подсећања, наук и понос.

У до сада доступним изворима, Гојна Гора се први пут помиње у турским пописним књигама из 1476. године као влашко село са поименице уписаних тринаест табија (власници домова) у поседу примићура Шика, сина Херака. Топоним Шикотине луке, данас ливаде са леве обале речице Ловнице, још чувају сећање на (пре ће бити омраженог, него уваженог и поштованог) Шикоту, старешину сточарима из још неколика села.

Име села везује се за шуме или, како се овде говори, гору. Једног лета, страшна олуја за собом остави пустош, али се поломљена гора брзо омладила, подгојила, и људи у радости говораху: „Баш је гојна наша гора.” Тако, каже легенда, и село доби име Гојна Гора.

Путописац Евлија Челебија у два маха је ходио Гојном Гором. Године 1662. бележи је као српско село Гојна гоз, а, склон претеривањима, 1664, записа је као касабу која „спада у кадилук града Ужица”. И у наше доба, поред регионалног пута у атару Шишовића, налажени су остаци хана, који је свакако био свратиште и одмориште за караване који су друмовали од Београда до Ужица и даље до Скадра.

Четујући, у време Кочине крајине, са својим фрајкорима, овде, у Гојној Гори, на једној од коса Оштрице, црни од Тополе

Ђорђе Петровић устрељио је из заседе ужичког Турчина Ломигору, кога дотад „зрно није хтело“. Та шумом обрасла коса позната је као Ломигора.

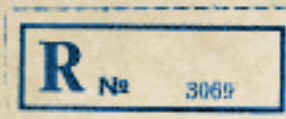
Зна се да је у Гојној Гори, у потесу Лом, рођен чувени јунак из Првог и Другог српског устанка Арсеније Кнежевић Ломо (око 1778–1815). Кад се одселио у Драгољ, та људина „високог стаса и од 110 ока на кантар“, постао је буљубаша и војвода качерски. По „закључењу народних првака“, на Скупштини у Рудовцима, отишао је с почетка 1815. године у Црнућу Милошу, Рудничке нахије кнезу, да га „народњем устанку приведе“ или, ако неће да служи „својему прејадном народу и кукавној сиротињи“ да га као Турчина убије. Договорили су се да се одлука о устанку обзнани на Цвети у Такову, на великом народном сабору.

У Гаљенском гробљу, са леве стране регионалног пута за Пожегу – камена књига о судионику у стварању српске државе, која се као феникс дизала из мрака ропства под Турцима. Учесник договора о подизању устанка на Цвети, Ломов савременик, овдашњи првак села Симо Радојевић (17??), у Господу уснуо 1860, позива са споменика:

„Приђи ближе, мили србски роде, и прочитај натпис овог гроба.“

Са њега се чита да се Симо „за слободу и праву србску јуначки борио, отачество и Књаза вјерно послужио“. Као депутирац Светоандрејске скупштине из 1858. године ишао је у дипломатску мисију у Влашку да умоли Књаза Милоша да дође и опет влада у Србији. Висином (2,10 м) надгробник надвисује друге. На њему Симов допојасни портрет у каменој пластици плитког рељефа. У кабларском пешчару извајао га је длетом чувени мајстор онога доба, клесар и каменорезац, Радосав Чикириз од Драгачева из села Ртију. Са каменог тесаника, коме минуле године не одузеше ништа од лепоте и значаја, гледа капетан-начелник Среза црногорског (Косјерић): стилизована кићанка на фесу, фермен и антерија – орнаментика народне ношње; одликовање са ликом Кнеза Милоша на левој страни груди и штап у десној руци савијеној у лакту – статус (чин и положај) друштвени; за појасом кубура и бодеш. На четири стране камене књиге, писменима српскословенским исписан животопис угледника чији потомци и данас одржавају педесет кумстава.

Рађали се и узрастали у Гојној Гори, као и диљем српских историјских земаља, људи чија имена и дела – како то Змај отпева

на гробу Ђуре Јакшића – светле кроз маглину спајајући век са веком и човека са човеком.

Нема дома у Гојној Гори а да из њега, у ослободилачким ратовима 1912–1918. године, неко није отаџбини на олтар слободе подарио свој живот. Под барјак части и витештва стало две стотине двадесет осморица њених синова. Крварили на Куманову и Брегалници, гинули у одбрани Београда, расипали кости по Мачковом камену, гудурама Албаније, на Кајмакчалану... На вечној стражи остала сто тридесет шесторица. Имена палих редова, поднаредника и наредника првог и другог позива и прекобројних пукова уписана у хроникама и на споменицима узиданим изнад темеља школског здања изграђеног 1926. године. Још једна отворена историјска читанка, а као таква тек једна од три у Србији.

Као ослободиоци, из Велике светске војне са одликовањима вратила се деведесет двојица, од којих двојица са највишим. Јовко Стјепановић (1887–1962) са два Златна војничка ордена Карађорђева звезда. Један за храброст и пожртвовање на Церу. Као наредник, са неколика војника, остао на положају, супротставио се Поћорековој солдацији, својој јединици омогућио да се реорганизује и потуче непријатеља. Други за подвиге на Солунском фронту.

Артиљерца Јевта Јевтовића (1892–1977) красио и Орден Легије части. Скинувши тај орден са својих груди, француски генерал Гијом одликовао најпознатијег српског тобџију за подвижнички чин. И поред изричите наредбе да се тешка оруђа закопају или униште, Јевто преко Албаније пренео свој брдски топ. Данас је тај топ експонат у Војном музеју у француском граду Марсеју. Иза неустрашивог див-јунака Јевта Јевтовића остали су Дневник са Солунског фронта, у коме је сасвим кратко записивао колико је кога дана „разорних граната сагорео“, и реченица коју ћете чути од његових Гојногораца:

„Не треба мени ордење већ ђебане да се вратим мојој Гојној Гори.“

Тако је 1916. у Драчу, стојећи у ставу мирно, и уз помоћ преводиоца Јевто узвратио генералу Гијому када га је овај одликовао Орденом Легије части. Колико достојанства и родољубне узвишености у једног српског сељака-ратника који се међу људима уздигао као човек! Реченица као морални образац. Реченица за наук како се род и отаџбина воле и како се за њих живи.

Ново је време. Нова здања никла: две хладњаче, у центру црква Светог великомученика Димитрија, реплика Студенице... Умукле рабаџијске бронзе и шкрипа шинских кола по излоканој џади и сеоским сокацима. Стигао асфалт, каптирани извори, у сваком дому сија електрика, а вода – на славину...

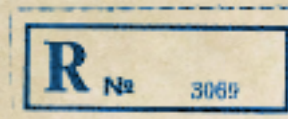
„Малина нам село препородила“, чуће се од домаћина млађаних.

Нема стада црних оваца гаља да се напасају по пространом пољу, по њима названом, Гаљен. Нема пастира и пастирица да се дозивају певајући песму „Лепо ти је рујном зором прошетати Гојном Гором, / а још лепше радним даном прошетати Равним гајом...“ Нема их, али има старина, у десету деценију зашлих, који ће да је отпевају. А кад разговор крене, као још живи сведоци страдања и погибељи у рату 1941–1945, причаће о најтрагичнијем догађају за село и околину:

„Љето четр’ес’ треће. Пристигли копање, жетва и кошење... Недић плакатима опомиње: ‘Не треба се плашити Немаца. Не дирају они раднике, већ траже шумске’. Какво је то лукавство било? Немци ћерали Дражу... Он им избјего, а цијену платили који свјероваше. Није им фалила длака с главе, али главе јесу“, завршиће старине потресну причу показујући Споменице за вечну успомену на жртве фашистичких окупатора и њихових слугу, добијене за браћу, очеве и дедове заробљене у Петровској блокади и касније стрељане.

Учитељица живота звана историја скрајнула је тај злочиначки чин окупаторске Немачке. Реч је заправо о немачко-бугарско-љотићевској офанзиви „Моргенлуфт“ (Јутарњи ваздух) изведеној са циљем да се, пре отвореног избијања устанка у Србији, зароби и уништи Штаб Врховне команде ЈВуО са Дражом Михајловићем на челу. Непосредан повод за офанзиву био је велики четничко-народни сабор одржан 13. јуна 1943. управо овде у Гојној Гори, на месту званом Гувнина у близини извора Ћиворак.

Месец дана касније – на Петровдан, 12. јула – окупаторска 297. пешадијска дивизија, сачињена од фолксдојчера из Баната, под командом пуковника Нојмана, започела је лов на првог герилца поробљене Европе. Преобучени у српску народну ношњу и четничке униформе, размилевши се по селима у залеђу Равне горе, банатске Швабе су се распитивали за Чичу. Због неуспеха у лукавом

„подухвату“ два дана касније – потпомогнути деловима Првог бугарског окупационог корпуса и једним батаљоном љотићеваца – приступили су одмазди уништавањем људских живота. То је значило купљење талаца без обзира на то да ли су или нису у вези са „шумским бандитом“ кога су гонили јер се „имају сматрати одговорним да су са њим отворено или прикривено садејствовали“. Хватајући цивиле по њивама, ливадама, путевима и кућама – по косама и повијарцима Суворора, Маљена и Повлена – заробили су четири стотине и педесет пет мирних сељана, одвели их у логор на Бањици и стрељали у подавалском селу Јајинци.

Ово је истина о акту терора и злочинства окупаторске Немачке почињеном у Гојној Гори и околини. Истина која је, испод наших идеолошких табуа, на светлост дана изашла у наше доба. Са осам деценија закашњења! Не знају старине на заласку шта се овде изашто догодило у јулу 1943. године, али причу о Петровској блокади – као синониму за страдање и подмуклу педагогију окупатора – млађима у памћење усађују, а госта са стране очински ће посаветовати:

„У памет се, рођени! Поучи своје да не вјерују туђину... Од њиг нам добра никад било није, а неће нам ни бити. Курјак длаку мјења, али не и ћуд...“

Зато ви, путници, који сте се можда дивили светлостима Париза, музеју Лувр и Богородичиној цркви у њему, ви који сте, отиснувши се преко „Велике баре“, стизали можда и до водопада Нијагаре, ви које је можда пржило пустињско сунце Сахаре, ако као некад Евлија Челебија „ударите на Гојну Гору“ – застаните. Овде ће вас дочекати као своји свога. Овде ћете сагледати и доживети рај на Земљи. Бог зна да ли ћете га видети на небесима. Знајте: небеса су овде где се косе из подножја Маљена додирују са венцем Каблара.

Ви, пак, који сте ми у вери, крви и језику род у Гојну Гору можете доћи и у доброј намери: да уберете и у себе засадите пелцер спокојног трајања и људске доброте, пелцер части и жртвовања за отаџбину. А кад се дому и чељади вратите, из својих у груди синова и унука пресадите га. Да би цветао и у грудима ваших белих пчела и узрастао во вијек и вјеков.

Миливоје Трнавац, 1943. годиште
Професор српског језика и југословенских књижевности, село
Гојна Гора

СЕЋАЊЕ НА ХЕРОЈЕ

Седим на дрвеној клупи са наслоном.

Видео: Испред мене, до линије хоризонта, тамноплава таласаста површина. Непрегледна. Изнад хоризонта светлоплава, мирна боја, какву само небо има у летње, сунчане дане. Ваљда је због тога зову „небо-плава”.

Аудио: Звук ветра који пирка од мора ка мени и мојој клупи, и лагано њише гране високих борова и ниског средоземног растиња. Пар стотина метара иза мене, чује се оркестар Града Крфа:

„Креће се лађа француска

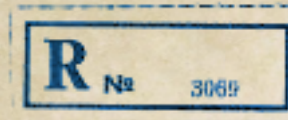
Са пристаништа солунска

Транспорт се креће Србади

Ратници, браћа, болесни...”

Мирис мора, борових иглица и смоле који удишем, доспева право до мозга. На језику укус соли и зреле маслине коју сам убрао пре пар тренутака. Очи приковане за хоризонт. Уши мирно примају звуке таласа, дрвећа и песме. Ноздрве се лагано шире уз мирисне ноте борова и мора. А у глави сиве ћелије раде брзином светлости.

Корачам погнуте главе, у блатњавим ципелама до зглобова. На капуту недостају два дугмета. Једну руку завлачим кроз тај размак, и грејем је својим грудима. Друга је у штриканој рукавици, са рупом на кажипрсту, и стеже ремен од пушке која ми је на леђима. Уз њу мали, исцепани ранац, са најнеопходнијим стварима. На глави шајкача. За опасачем замрзла вода у металној, улубљеној чутурици. Очни капци једва мало одшкринути. Трепавице залеђене, допуштају тек да испред себе, кроз густу маглу, назирем утабану, смрзнуту стазу у снегу. Газим по обликованим отисцима стопала, не бих ли се мање умарао. Ђон леве ципеле је одваљен и прети да се заувек одвоји од остатка. Не знам ни да ли бих то приметио. Ноге не осећам. Ходам

као дрвени лутак на штулама. Уши и нос су скроз промрзли. Само из уста излази благ млаз топлот даха из плућа, који се у моменту претвара у лед. Колико већ корачам овако? Дан... Два... Недељу? Небројено пута ми је дошло да седнем и одморим. А знам добро да они који само на тренутак застану, више се не враћају у колону. Прошао сам поред стотине, хиљаде тела поред стазе, смрзнутих у снегу. Кад бих бар знао колико још морам овако. Чеге? Времена? Километара? Одавно сам престао да мерим време. Сврха је само не стати. Ићи напред... Сврха чеге? Остати жив? Глупост. Не бити кукавица? Још већа глупост. Да сам сео крај стазе пре пар дана, сад не бих гледао ни осећао сву ову страхоту. Ваљда је у природи људског бића да се не предаје. Или му је усађена мазохистичка патња. Још мало, још мало... И шта је то што те држи да се не предаш? Жеља за животом? Нада? Да видиш поново своје најмилије. Да се једног дана вратиш у своју земљу. У своју кућу. Мозак више не ради. Али се стварају слике најлепших зелених ливада на којима пасу краве и овце. И олисталих шума. И куће и окућнице, пуне граје деце и галаме старијих. Грубих дланова, а меке и племените душе.

Јуче, у поподневним сатима, продефиловали смо улицама града Крфа. Први фестивал ветерана фолклора „Сећање на хероје”, 24. септембар 2025. године. Учествовало је десет фолклорних ансамбала из Србије и региона, уз домаћине са Крфа. Међу њима и ветерански фолклорни ансамбл ЦЗНТК „Абрашевић” из Ваљева, који ове године слави 120 година постојања. А ја 55 пуних година од кад сам први пут наступио на сцени Дома културе у Ваљеву. У истој овој, шумадијској ношњи, коју и данас носим.

Дефиле са заставама држава и обележјима фолклорних друштава је скоро два сата пролазио улицима Керкире. Сам град својом архитектуром неодољиво подсећа на италијанске градове. Уске улице поплочане каменом, балкони пуни цвећа, ниске зграде пастелних боја са дрвеним капцима на прозорима бојени јачим тоновима.

Неизбежно ужичко коло уз звуке хармонике коме су се придруживали пролазници, праћено је аплаузима, осмесима и сузама радосницама присутних. Сунце је пржило, зној се сливао низ лице.

Кошуља испод јелека је била мокра, а чојане панталоне и вунене чарапе у опанцима додатно су подизале температуру. Кад бих помислио да мало „измаркирам” кораке и тако се одморим, присетио бих се речи нашег домаћина, господина Жељка Поповића,

домаћина Српске куће која представља музеј посвећен српској војсци, коју смо обишли у преподневним сатима, и наставио да преплићем „шиљканима” са још већим жаром и одушевљењем.

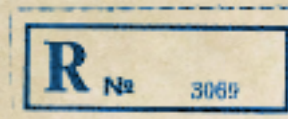

На изузетно аутентичан начин, поткрепљен изложеним фотографијама и експонатима, покушао је Жељко да нам дочара пакао кроз који су прошли српски војници током повлачења преко Албаније 1915 – 1916. године у време Великог рата, прихвата на Крфу, па све до одласка војске са Крфа 1916. године. Рекао бих да је у том покушају савршено успео. Његов говор, зидови који одишу сећањем на страдале и преживеле српске војнике, њихове патње, али и надљудска снага и храброст да истрају, изазивају осећања поноса и дивљења, који се не могу речима описати. Али и огромне туге, и поново постављеног питања: Да ли је цена слободе превисоко плаћена?

У вечерњим сатима, на великом градском тргу, одржан је фантастичан концерт ветеранских фолклорних ансамбала из Србије, Хрватске, Северне Македоније и Грчке, праћених градским оркестром Града Крфа. По завршетку официјелног дела, до касно у ноћ смо сви заједно, са нашим грчким домаћинима, играли и певали улицама града и у баштама малих ресторана. Склапала су се нова пријатељства и обнављала стара.

Фестивал је, по мом скромном мишљењу, оправдао своју мисију. Спојио је традицију, културу и сећање, и показао да пријатељство грчког и српског народа живи и данас.

Настављам да корачам у колони. Нада је одавно нестала. Оно што једино постоји је навика. Навика стечена у вишенедељном кретању по планинским, снежним пределима, по залеђеном камењу. Да се иде даље. Да се жваће залогај хлеба пар сати у покрету. Да се попије гутљај воде из чутурице коју претходно загрејем на грудима, док лед не пређе у течно стање. Марш касније назван „Албанска голгота”, у коме је страдало скоро 80.000 српских војника. И још два пута више цивила који су пратили војску под командом српског војводе Радомира Путника, начелуса краљем Петром Првим Карађорђевићем и члановима владе, повлачећи се из Србије до Валоне и Драча. Корачам савијен под теретом сопственог тела, погнут скоро до земље, погледа упртог пред ноге. Деведесет осам, деведесет девет, сто... Па из почетка. Један, два... Бројим у себи кораке, покушавам да скренем

мисли са ужаса који ме окружује. Да не мислим на бројна беспомоћна тела остала на овој стази смрти, којима нисам могао да помогнем. Којима нико није могао да помогне. Свако пружање помоћи и застајање значило је још једну жртву више. Још један број у том огромном броју од 250.000...

У једном тренутку, учини ми се да ми до залеђених ушију допире тутњава из даљине. Трајало је пар секунди, или пар минута, док не подигох поглед. Француски бродови испаливали су топовску ђулад ка пучини, не би ли нам дали до знања да је циљ близу, и да је потребно још мало додатне снаге да истрајемо. Не верујем ни слуху ни виду. Осећам да ме неко хвата испод пазуха и помаже ми у кретању. Изгледа да сам успео. Да није овог мраза којим је оковано све што у додир са њим долази, вероватно би се углови усана подигли у слабашан осмех.

„Зато хоћу мира, да опело служим

Без речи, без суза и уздаха меких,

Да мирис тамјана и дух праха здружим

Уз тутњаву муклу добоша далеких.”

Пролама се стравичан прасак који прекида ток мојих мисли. Прасак попут грома из ведре неба. А небо је заиста ведро. Без облачка. Тутњава након тога траје пар десетина секунди, и све се одједном утиша. Боли од тишине. Оркестар је прекинуо са свирком, песма је стала. Сви присутни се згледају. Гомила уплашених, запањених очију гледа у правцу одакле се проломио потмули хук. Бор, висине преко двадесет метара, у тренутку поломљен одмах изнад корена, срушио се између своје браће борова, ломећи им гране све до коначног додира са тлом. Након краткотрајног узнемирења, прилазим и гледам у савршено здрав пресек пања и лежећег стабла. Свашта ми се мота по глави, али не проговарам ни реч. Први пут сам доживео нешто овако. Нисам неки верник, а посебно не верујем у чуда. Али пад овог високог, здравог бора, не могу назвати другим именом.

Сви учесници концерта, са својим домаћинима и бројним туристима, сутрадан у касним преподневним часовима трајектом се упућују ка острву Видо. На први поглед, једно од хиљаду истоветних острваца у бескрајном плаветнилу мора. Није природа та која је од овог острвца у Јонском мору направила легенду. За то су, овог пута, заслужни људи.

Српски ратници који су преживели „Албанску голготу” француским лађама су пребачени на острво Крф. Још у току преласка преко Проклетија, а у још већем обиму по доласку на Крф, преживеле је захватила епидемија пегавог тифуса. У почетку су оболели пребацивани на мало острво Лазарето, на коме је оформљена болница специјално за те потребе. Наглим повећањем броја оболелих, постојећи капацитети болнице на Лазарету нису били у стању да приме новопридошле, тако да су сви теже оболели пребацивани на острво Видо. Нажалост, болница на Виду је могла да прими 1.600 људи, но, број рањених и болесних српских јунака био је много већи. Смрт је даноноћно косила рањене и тешко болесне, тако да је њих око 3.000 оставило своје кости на овом малом острву, у накнадно подигнутој спомен-костурници, од чега се за 1.232 војника знају имена, док је чак око 1.500 оних који су остали непознати. С обзиром на то да на самом острву ускоро више није било места за сахрањивање, локалне власти су биле принуђене да преминуле српске ратнике сахрањују у мору. Отприлике исто толико колико их је сахрањено на острву Виду, нашло је свој покој и у дубинама Јонског мора. То место названо је Плава гробница. У знак почаст преминулима, ни један грчки рибар, а на овим острвима је то основно занимање, наредних педесет година није забацио своју мрежу у близини острва Видо. Помиње се и неписано правило да се у мору са стране Плаве гробнице, ни дан данас не купају Срби и Грци.

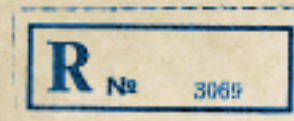

Обилазимо маузолеј у тишини. На зидовима хиљаде имена и презимена српских ратника који оставише своје кости на овом месту. Разврстани по презименима, по пуковима у којима су служили, по чиновима. А сви заједно. Полажемо венац испред спомен-костурнице. Одлазим до првог споменика преминулим на Виду подигнутом по налогу краља Александра Карађорђевића, 1923. године, Каменог крста, који се налази са задње стране маузолеја. Погнуте главе, без речи, одајем почаст овим људинама. Не могу их другачије назвати.

Силазим низ степенице и крајичком ока посматрам озбиљна лица и погледе упрте ка мору припадника Српске гарде постројених у шпалир, у свечаним униформама.

Трајект пристаје у залив, на месту где сам до пре неког времена седео на дрвеној клупи. Оркестар свира, а сви заједно певамо у глас:

*„Тамо далеко, далеко од мора,
Тамо је село моје, тамо је Србија...”*

Венци спуштени на површину тамног плаветнило Јонског мора.

Лежим на леђима и гледам у небеско плаветнило. Ништа ме не боли. Само, све слабије дишем. Снага, које ионако није било на претек, напушта моје тело. Изгледа да овако изгледа крај. Нисам уплашен. Ја сам свој задатак извршио и издржао до краја. У оку трептај олакшања. И глава клону на страну.

Аудио: Мук.

Видео: Поглед у правцу морских дубина. Кожа најежена. Очи бистре, влажне. По која суза клизне низ образ. А груди пуне поноса.

У ушима стихови Милутина Бојића:

„Стојте, галије царске!

Спутајте крме моћне,

Газите тихим ходом!

Опело гордо држим у доба језе ноћне

Над овом светом водом.

.....

Сахрањени ту су некадашњи венци

И пролазна радост целог једног рода,

Зато гроб тај лежи у таласа сенци

Измеђ недра земље и небеског свода.”

Покрећу се мотори на трајекту. Још један поглед ка вечном боравишту хиљада мојих предака. Капа доле, Јунаци. Шајкача из моје руке одлете у правцу плутајућих венаца.

Зоран Петронијевић, 1959. годиште
Дипл. грађевински инжењер у пензији, Ваљево

ФРАНКФУРТСКИ КОНЦЕРТ И ПУРСКИ СОТОНИН СОС

— Преживео Франкфурт без језика, попио пиво из кригле веће
од главе и изгорео непце — а ви још пијете чај од нане? —

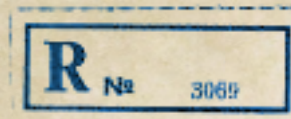
У лимбу FRA и непланирани концерт

Мај месец. Први пут летим авионом. Планирам дуги пут Београд — Диселдорф, са преседањем у Франкфурту. Коначна одредница: Дуизбург. Још у старту сам знао да сам лудо храбар. Не знам стране језике и нису ми јасне аеродромске процедуре. Сви су ми говорили да у овим годинама треба да пијем чај од нане и шетам по бањским парковима, али Немачка је захтевала пиво и шнапс.

У Франкфурту сам први пут ступио на тло Немачке. Ушао сам у зону између светова.

Прилазим пасошком шалтеру. С друге стране млади цариник са осмехом од стакла. Пита ме нешто. Не разумем ни реч. Пружам пасош, он га прелиста као да пребира по прљавом вешу, нешто мрмља, па ми га — баци назад. Не дода — баци. Изазивачки. Пасош одскочи од пулта. Тај звук папира који удара о пулт био је позив на двобој за који он није ни знао да је почео. Не знам језик, али знам како гледа човек који покушава да те понизи.

Стојим окружен људима који знају где иду, а ја не знам ни где сам. Ничија земља. Ознаке, стрелице, а излаза мене нигде. Скупио сам живот у свој кофер и кренуо даље кроз њихов лимбо. У пролазу пулт за информације. Униформисана службеница. Покушавам на српском, мимиком, па очајем. Она ме гледа неколико секунди па каже:

„Шта Вама треба?“ На чистом српском. Нашем. Објасним да не знам шта је проблем. Њене очи говоре: разумем те, али ово није место за то. Осврне се, напусти пулт, ухвати ме под руку пријатељски и поведе до шалтера за странце. Преводи све, укључујући моју најискренију реченицу:

„Ако нисам пожељан, враћам се одмах. Мени ово није потребно.“

Цариница лупи печат. Без коментара. Пуштен сам у Немачку.

Тражим терминал. Број 27, ваљда. Пратим стрелице, улазим у лифт — спушта ме у неки бесконачни тунел. Носим стари кофер са сломљеним точком. Нисам рачунао да је то важно. Коридор предугачак, ескалатори спори, ја касним. Вучем га. Шкрипање и тандркање парају уши. Скоро да сам био захвалан коферу. То није био багаж, то је био мој средњи прст њиховој аеродромској пракси. Сви гледају, нико не аплаудира, али сцена је моја.

Коначно, врата и — градски аутобус. Кратка возња. И ето ме коначно код авиона за Диселдорф.

Тако сам прошао кроз Франкфурт: без немачког, без искуства, без точкова, без здравице — али са печатом и изазовом који нисам планирао.

Дуизбург: Раднички град који личи на Нови Сад, са птицом и Давидом

Раднички град у Руру. По духу, структури, тврдоглавој нормалности — личи ми на Нови Сад. „Бург“ нисам обилазио. То сам препустио аматерима — госпођама са сламеним шеширима и Јапанцима са фотоапаратима. Немам стрпљења за водича који озбиљним гласом саопштава: „Пред нама је врло интересантан камен.“ Камење ме не занима. У мој лични бедекер бележио сам живот у покрету.

Шестарећи градом брат Р. ми је показао неке градске скулптуре. Једна чудна шарена птица у центру која „отвара бојама

депресивност града под облацима и кишом“. Град је то платио скоро милион евра — „искорак у осмишљавању јавних површина“, кажу. Вода жубори, деца трче, туристи снимају. Ништа не одаје уграђену историју провизија и заборављених папира.

У позадини Турци, који сматрају да им је Дуизбург постојбина. Подигли су једну од највећих џамија у Немачкој – DITIB Merkez-Moschee, са куполом као из Истанбула. Ствари се раде дисциплиновано: донације, ЕУ, Турска — око седам и по милиона евра, кажу.

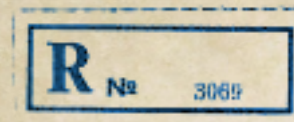
Брат ми је показао и место у Кантпарку — ту је стајао Ханс-Петер Фелдманов ружичасти Давид из 2006. Огроман, десет метара висок, офарбан у боју мог старог џемпера после прања на 90 степени. Коштао ђаво и по. Контроверзан од почетка, пропао је и уклоњен — након што је годинама пркосио киши и здравом разуму. У Новом Саду би за те паре направили три пијаце и остало за ракију

Крчмарица или кад севдалинка експлодира

Крстарио сам обалама канала повезаних са Рајном — тамо где се пробија дах Северног мора. Дуизбург не глуми лепоту. То је град који мирише на рђу, уље и напор. Ту се не шета; ту се гази. У даљини димњаци челичана. Многи мртви, лице на нашу Ђаволу варош. Речни саобраћај фреквентан као ауто-пут. Ти шлепови, гурачи и тегљачи причају колико је привреда ипак жива и моћна.

Морнари се искрцавају, запоседају кафане. Те приобалне кафане, исте као наше: кариани столњаци, тешки столови, опуштање после посла. Испред, терасе са увек пријатним погледом на воду. Пиво одлично. Посветио сам му се потпуно.

Брат Р. решавао послове око бродских мотора. Ту сам открио немачку природну лепоту — крчмарице. Једном у његовој сталној кафани придруже нам се тројица из бранше. Један наш, из Босне,

али предуго овде. Његов српски већ личи на неку крековану верзију. Али, задржао специфични завичајни хумор и оптимизам. Разговор спонтан, морнарске анегдоте, смех. Туре пића, гласнији смо.

Појављује се опет она: конобарица са пет кригли. Крупна али не тешка; бујна, пуна живота — не служи пиво, доноси атмосферу. Ухвати ме дерт. Прошапутао сам давни стих Недељка Билкића из моје младости:

„Има једна крчма у планини...”

Босанац поред мене је ћутао превише дуго, а то је код нас увек опасно. Кад је Билкићев стих излетео из мене, кафана није запевала — она је пукла. Била је то експлозија носталгије људи који су превише година провели поправљајући туђе бродске моторе, док су њихови сопствени зарђали од даљине.

Тада сам знао: стигао сам и нашао занимљиве људе уместо интересантног камења Бурга.

Дуизбуршки домино са секирама

Стојимо украј неког трга у старом делу града. У рукама држим криглу пива већу од моје главе, а испред мене — три века историје који се боре са гравитацијом. Постројили се. Ветерански одред који чува древну традицију тако што је попио сав хмељ Рура.

Имају те китњасте униформе, позлату, перјанице и — халебарде. Смртоносне секире на дугим моткама које лебде над гомилом као пијани метафизички упитник. Цео строј се љуља улево, удесно. У „италику“, накривљени под углом који се руга физици и дисциплини.

Гледам: ако први попусти под мамурлуком, почеће пакао.

Падаће као домине, халебарде ће косити народ. Генерал најгори – више чиновна него равнотеже. Изгледа као да га само дух шнапса држи усправно. Није парада, то је рулет са хладним оружјем.

Сотонин сос: Степен 7, или како реуматизам побеже

Претпоследњег дана возимо се градом. Време ручка (или доручка?). Улазимо у тржни центар са „улицама“. Печењара напољу. Брат каже да ту имају одличне немачке кобасице. Може. Пита колико љуто. Ја, мислећи на немачки „лајт“ култ: нека заљуте колико могу.

Мајко света.

Сос — гориво за бацаче пламена, рецепт из Сотонине кухиње. Два младића гледају забринуте. Један доноси млеко и црни хлеб. Нешто шапуће. Брат преводи: хитна помоћ је у близини, за сваки случај.

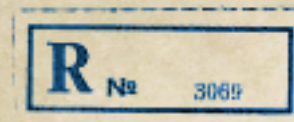
Испостави се: седам степени љутине. Први је пикантан. Други довољан.

Ја тражио последњи — седми.

Не одустајем. За мене тај сос није био храна. Био је то скривени, концентрисани бес. Док ми је непце горело, а зној пробијао на челу, знао сам да само чекају моменат када ћу подићи белу заставу. Нису знали да је мој инат старији од њиховог тржног центра. Јео сам полако, мирно, као да гутам саму судбину која је покушала да ме спржи.

„Склони млеко, донеси пиво“, одлучан сам.

Гледају ме као антрополошки феномен док лагано хлебом купим последње трагове Сотониног соса са тањира. Устанемо достојанствено. Они трче за нама: „Од сада си наш гост. Две године

нико није смео ни да проба.“

Касније језиком опипавам непце — смежурано као кожица прасенцета. Реуматизам се повукао два дана, застрашен сосом.

Слетео сам у Београд. Цариник ме гледао, ја сам гледао њега. Није знао да у мени још увек тиња седам степени пакла из немачке печењаре.

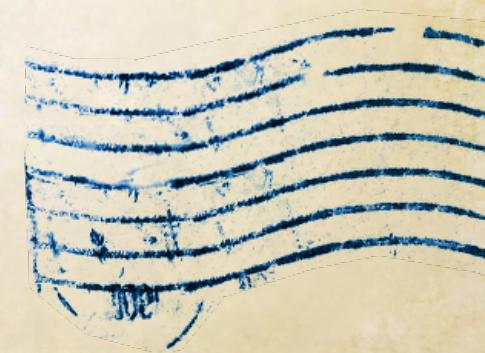
Нисам открио себе у Дуизбургу. Нисам пронашао „чаробно место“ ни „нову младост“. Пронашао сам нешто боље: да са преко 60 и даље могу да преживим Франкфурт без језика, да попијем пиво са морнарима, да поједем сос који плаши Немце, да се смејем ружичастом Давиду и да се вратим кући са ватром која вреди више од било каквог царинског печата.

Ђорђе Ивковић, 73 године
комерцијалиста у пензији, Сириг код Темерина

Категорија:

НАЈБОЉА ПРИЧА О ПУТОВАЊУ ПО СРБИЈИ

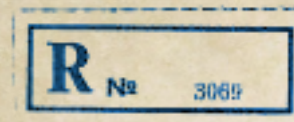

ВРШАЧКИ БРЕГ

Вршачки Црвени крст организовао је од педесетих година прошлог века опоравак и летовање за децу из Вршца, у трајању од 21 дан, по изузетно повољним условима. Имао је на Вршачком брегу, на врло лепом месту, своје одмаралиште, пространу зграду са свим пратећим објектима потребним за такву намену. Кроз одмаралиште је током тих година прошло много деце, упознало и завољело Вршачки брег, стекло добре и здраве навике проводећи време у природи заједно са својим васпитачима, врсним педагошким зналцима.

Моја Цица и ја смо такође годинама користиле ту предивну могућност и са радошћу очекивале дан када ћемо кренути са Црвеним крстом на летовање. Рано ујутру, пошто смо претходних дана спаковале само неопходне ствари, узбуђене и срећне, кретале смо на зборно место до кога нас је мама редовно пратила. Време летње, дан сунчан, пријатна неизвесност, права пустоловина на помолу. На том путу смо пролазиле поред апотеке на степеницама која ће касније постати одељење Градског музеја, поред Катедрале Светог Герхарда, где су недељом свирале оргуље, па поред Градског музеја, једне од наших омиљених установа у то време, не због његовог значаја и богатог фондуса, него због чињенице да је имао и просторију са препарираним животињама која нас је неодољиво привлачила, па смо увек успут свраћале и до осталих актуелних поставки и током година стекле навику да редовно одлазимо у наш музеј. Директор музеја је био наш комшија из Брегалничке улице Растко Рашајски. Он је својим озбиљним држањем, занимљивом појавом и пријатним гласом, за мене постао прототип правог интелектуалца, што је уистину и био. Касније је и његов син Јавор, наш познати орнитолог још од дечачких дана а потом ненадмашни цртач, вршачки Дирер, такође у једном периоду био директор музеја.

Златно доба вршачког музеја везује се за име Феликса Милекера који је, између осталог, пронашао раритетну праисторијску ископину, тзв. Вршачки идол, чија је реплика један од незаобилазних сувенира за све посетиоце Вршца. Био је први, а проглашен је и за доживотног кустоса музеја.

Потом смо стизале у градски парк, зелене оазе на око шест хектара, у мом детињству и место разних туристичких, културних и забавних окупљања. То је један од најстаријих паркова у Србији са дивним цветним ронделама, по угледу на енглеске вртове, лепом фонтаном у центру, музичким павиљоном, стаклеником пуним разноврсног цвећа, малим зоолошким вртом и пригодним мобилијаром у дечјем кутку.

Изнад парка изграђен је стадион добровољном акцијом житеља Вршца, јер је град имао веома развијен спортски живот. И тенис се интензивно играо, у време када се бели спорт везивао само за богате и велике градове.

Даље су се пружали вршачки виногради са својим сортним грођем и добрим винима, чувеним већ од краја 15. века када су се пила на двору угарског краља Ладислава, да би у 19. веку виногорје било међу највећим у целој Европи са аутентичним винским подрумима, сачуваним и до данашњих дана, па је тако винова лоза постала саставни део градског грба.

После окупљања и пребројавања, отпочело би наше путовање са васпитачима, уз причу и песму и повремено одмор на шумовитим стазама, све до одмаралишта.

Наш живот у те три недеље био је добро организован, садржајан и едукативан. Имали смо најразличитије активности, игре и дружења. Сваког дана су најбољи међу нама дизали и спуштали

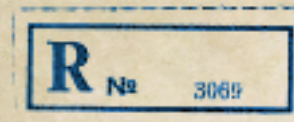

заставу, што је био свечани колективни чин, па смо се сви веома трудили да заслужимо ту част. Играли смо се каубоја и Индијанаца, извиђали околину, учили оријентацију у природи, подизање шатора, правили предмете од шишарки, гранчица и листова, а увече логорску ватру око које смо се скупљали и певали пригодне песме. Врло често смо обилазили Вршачки брег уздуж и попреко, сатима шетајући и трчкарајући кроз прелепе шумовите пределе, главним, а и оним скривеним стазама и путељцима.

Недељом су нам родитељи долазили у посету, да нас обиђу и донесу чисту одећу а однесу оно што смо у међувремену испрљали. Било је то опште славље, загрљаји, пољупци, смех. Дружили смо се сатима причајући им своје догодовштине којих је било напретек, а и они су нас обавештавали о новостима у граду и нашој улици.

Вршачки брег је најстарији планински масив у Панонској низији, некада давно острво у Панонском мору, а данас, захваљујући свом положају и специфичној ружи ветрова, један врло богат екосистем, пун најразличитијих животињских и биљних врста, укључујући и веома ретке и заштићене, као што је и цео Вршачки брег под посебном заштитом. Ту је и највиши врх Војводине - Гудурички врх.

У младости сам се као љубитељ природе бавила планинарењем и била активна у планинарском друштву „Железничар“ из Вршца. Обишла сам многа брда, планине и резервате природе и могу да потврдим, такав планински ваздух са обиљем најлепших мирисних нота, као у најбољој ваздушној бањи, од пребогатог биљног света и зачињен увек присутним поветарцем и честим ветровима, мало где може да се осети. Тог мишљења је био вероватно највећи ауторитет у области лековитог биља др Јован Туцаков, својевремено

и мој уважени професор фармакогнозије на Фармацеутском факултету. Он је своје студенте годинама доводио баш на Вршачки брег ради илустровања богатог биодиверзитета ових крајева и непосредног учења у природи.

Да би човек нешто заволео, треба да проведе много времена и посвети велику пажњу предмету свог интересовања. Тако је и са завичајем. Ја сам веома срећна што сам рођена у Вршцу, лепој банатској вароши, како је говорио наш Стерија. Провела сам многе незаборавне и јединствене тренутке у мојој башти, у мојој улици, у мојој школи, у градском парку, где је мој син направио прве кораке. Ипак, Вршачки брег је по много чему мој фаворит. Мирис његових шума после кише у рано јутро, у сумрак, у свако доба дана и године носим кроз цео живот у пртљагу најдражих успомена. Сваки пут када, приближавајући се Вршцу, угледам у даљини кулу, тај вечни симбол града, моје мисли одлутају до Вршачког брега у она давна, дивна лета у одмаралишту Црвеног крста, где сам водила и свог сина и своје унуче.

Тамо сам на најбољи и најлепши начин заволела природу и свој родни град, грлећи га симболично кад год бих стајала на неком од његових видиковаца и раширених руку погледом миловала кровове свих кућерака, кућа и знаменитих грађевина са истом љубављу и топлином.

Славица Ракчевић, 75 година
Магистар фармације у пензији, Београд

ГРАД У МОМ ФОКУСУ

Има један град, који је истовремено и сакралан и модеран. Он у себи, више од пет векова, сажима најбоље са истока и запада. Угнездио се негде доле, јужно. Опасан је Голијом, Рогозином и Пештерском висоравни у долини између четири реке: Рашке, Јошанице, Људске и Дежевске.

Основао га је, као и Сарајево и Шабац, турски војсковођа Иса-бег Исаковић. Звао се прво Ново Трговиште, а реч „трговиште“ касније је замењена турском речју „пазар“. Ту је прво подигнута џамија, караван-сарај, хамам и ни мање ни више него педесет шест трговачких радњи. У караван-сарају су путници могли добити бесплатан смештај и храну у трајању од три дана, а бројни дућани и данас красе његове улице и сокаке.

Повезивао је овај град на тремеђи, на почетку, Дубровник и Босну са Солуном и Цариградом, а данас се из њега путује директно аутобусом до Ниша, Сарајева, Београда, Истанбула, Беча, Подгорице и Франкуфурта.

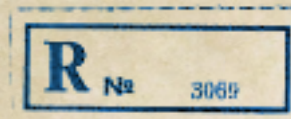
Кад се путује по њему и његовој околини понекад аутобуси и не дођу по реду вожње. То сам и лично искусила, па сам упитала шофера:

„Где сте ви досад? Смрзосмо се чекајући вас.“

„Ми смо баш хајали да дођемо на време“, одговорио ми је он.

На сваком кораку овде са мношвом говоре векови. Рекла бих да је заштитни знак овог града Себиљ-чесма, која је и јавна чесма и фонтана. Поред Новог Пазара, Себиљ-чесма краси и боемску Скадарлију у Београду, као и Башчаршију у Сарајеву. Ту је она увек украшена голубовима. А има по једна таква и у Риму и у Бурси.

Понос овог града је и Амир-агин хан који датира још из седамнаестог века. У њему увек служе одличну кафу. У то сам се

лично уверила. А нешто мало даље, на другом месту, пеку је на жару, тако што на жар ставе пепео и онда по њему померају џезву, па тако брзо и умешно пеку кафу на радост и уживање и мештана и туриста који одавде са собом увек понесу и мирис те кафе. А мириси су као љубав. Само мало нам није довољно.

У Новом Пазару пеку укусне мантије испод сача, али и јунетину. Ту су и неизбежни сарајевски бурек, ћевапи, баклаве са пистаћима и урмашице са орасима. Служе нам овде и бозу, лимунаду и сок од боровнице. Све то је много слађе кад се подели са пријатељима. Јер бити пријатељ је, како ме је живот научио, нешто најлепше што можеш да будеш. И да имаш.

Како ми се чини, на улицама овог града је исто онолико аутомобила колико и пунолетних становника, па пешаци једва да имају куда да се крећу, а има много оних који хају да шетају. Овде срећем и сестре које шетају заједно. И док једна носи шамију, друга шета без ње.

Једна од великих предости овог града је што је у њему све близу и што се обичном џаком стиже свуда. Лепа је у свом сјају и одсјају злата улица златара познатија као Златарско сокаче, али и мала и велика пијаца, на којима, како ми мештани рекоше, има да се купи све, осим оца и мајке.

Срећна сам и што је Народна библиотека „Доситеј Обрадовић“ од овог новембра кућа двеју мојих књига које сам јој при овој посети Новом Пазару даривала. Библиотека је смештена на једном од најлепших места у граду, а то је парк. И окружена је зеленилом, које прија свима нама, а надам се и књигама.

Ту је и градска тврђава, средњовековно турско утврђење на десној обали реке Рашке. Претрпела је она силна разарања у бројним ратовима, али и даље стоји на истом месту. Несаломива. Оно што је од ње добро очувано је кула, позната под именом Стара извидница или Кула мотриља.

Волим и поглед на овај град са моста код хотела „Врбак“ који је једини хотел у Европи изграђен на обали реке. Уживала сам у

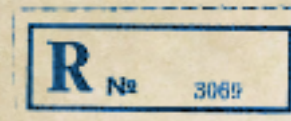
обиласку дворишта Музеја Рас, који ми је овог новембра остао загонетка, јер је био затворен због замене столарије. Преко пута Музеја налази се кућа Чавића. Још се прича да је бег Чавић, путујући Солуном, видео кућу која му се много допала. По повратку у Пазар, сувим златом је платио градњу исте такве куће, која је надвисила све друге у њеном окружењу. Жене у комшилуку су веровале да је он желео да са њеног врха гледа девојке по туђим авлијама. Тако је та кућа постала и остала уклетом, јер у њој нико из породице Чавић никад није преноћио.

У Новом Пазару часовничари још дају нове животе старим сатовима. Неки од њих су зидни, неки ручни, а неки џепни и стари и двеста година. И док време исто протиче и на аналогним и на дигиталним и на смарт сатовима, питам се да ли ће ове мајсторе свог заната имати ко да замени и шта ће, у свету дигитализације, бити са антикварницама сатова данас, кад казаљке на сатовима све више мењају бројеви?

Хамам, који се налази се на десној обали реке Рашке, везује се за само оснивање овог града. Подељен је на мушки и женски хамам. Има једанаест просторија које су прекривене куполама, а на свакој од њих су шестоугаони отвори.

Џамије су овде и средишта око којих су формиране махале. Лејлек џамија, позната и као Ахмед-бегова џамија, једна је од најстаријих у Санџаку. Више пута је рушена и обнављана. Име је добила по родама. Легенда каже да је на том месту била црква и да је на њу слетела рода која се клањала. Ипак, то је само легенда. На турском језику „рода“ је „лејлек“, а у муслиманском свету роде су свете птице.

У околони Новог Пазара је Стари Рас, који је био прва престоница српске државе. Овде је било и седиште српске епископије, а до данас су сачувани Петрова црква, која је најстарији сакрални споменик Словена на Балкану, Ђурђеви Ступови, који су спој византијског и романског градитељства и Сопоћани, манастир који чува византијско фреско-сликарство. На њиховим зидовима је

и игра светлости жива. И то ме радује.

И да не заборавим, Пазарци не уче о гостопримству у туристичкој школи. Њима је то урођено. То је град добрих домаћина у који су сви добро дошли, а на мојој мапи градова Нови Пазар је град за који ћу, увек, кад из њега одем купити нову повратну карту.

Вида Ненадић, 66 година
Инж. пољопривреде у пензији, Златибор

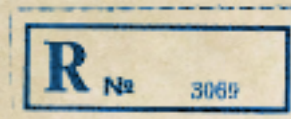

МИСТЕРИЈЕ ИСТОЧНЕ СРБИЈЕ БИЦИКЛИСТИЧКОМ РУТОМ НА ЧЕТИРИ ТОЧКА

Има томе више од две деценије (мислим да је била 2002. година) када ме је супруг наговорио да аутомобилом кренемо пут Источне Србије, јер тај део наше домовине нам је био непознаница. Тада нисам ни у сну претпоставила да ће нам тих десетак дана остати заувек у сећању, као највећа авантура прожета страхом за властити живот. Од превеликог узбуђења и преживљеног „хорора“ којег се и данас сећам, нисам била у стању да фотографишем поједине локалитете, а још мање да било шта ставим на папир, барем као успомену. Очигледно ми је требао добар мотив и неко време да се утисци слегну... А то време је управо дошло.

Обузет новим трендом у Европи - путовањем на бициклу што рекреативно, што туристички - мој супруг Предраг је буквално гутао приче појединих циклотуриста које је успут упознавао или је читао о њиховим путешествијима по Европи и свету, решен да се једном и сам упусти на неку дужу циклотуру. За ту прилику је већ купио одговарајућег двоточкаша, опрему, припремао комплетну логику а онда добио идеју да прву већу туру - Источну Србију, за сваки случај барем делом прође колима, чисто да види где може да нађе смештај као и добра места за предах у природи, те смо, ускладивши наше годишње и пуни усхићења, кренули пунолетним опелом ка зацртаној рути.

Тадасможивели у Суботици, а план путовања смо конципирали тако да посетимо што више занимљивих локалитета које су предлагали путници на бициклу. Тим двоточкашким рекреативцима је мој супруг био усхићен јер су то прави туристи-номади којима путовање пружа могућност да свугде стану, све виде, забележе, фотографишу и објављују у разним часописима, на сајтовима и сл. јер друштвене мреже нису постојале. И тако смо ми нашим опелом

кренули најпре ка Вршцу и Белој Цркви, а до тамо требало је проћи Бечеј, где нас је чекала чувена ергела и дворац Фантаст, тада у власништву пољопривредног комбината који се о дворцу Богдана Дунђерског старао са пуно пажње. Добро сакривен од погледа са главног пута, до дворца се долазило неугледним споредним путем кроз шумовити део имања од 2600 јутара плодног војвођанског земљишта. И кад мислите да сте се можда изгубили или погрешно скренули, одједном вам се прикаже раскошна белина дворца налик онима из бајки које смо читали у детињству. Дворац прављен по замисли тадашњег велепоседника Богдана Дунђерског, лудо заљубљеног у Мару Дињашки, жену свог ковача. Љубав се види на сваком кораку који смо прошли обилазећи ово бајковито здање, а највећа фасцинација је уследила када смо се попели на видиковац куле са којег пуца поглед на непрегледно (некадашње) Богданово имање. Кроз крошње грана видео се и велики базен оивичен каменим коцкама у који се некада улазило још увек очуваним каменим степеницама, али не у воду него у млеко. Ту је била и ергела до које се прилазило стазом са обе стране украшеном лепо гајеним црвеним ружама. А ергела... то је тек била посебна фасцинација: расни коњи, којих је некада на имању било око 400, од којих је миљеник власника био коњ Фантаст (по којем је и дворац добио име), тада је била сведена на двадесетак. Могло би се још причати о овоме, али ограничена редовима текста који се ниже, стижемо до Вршца.

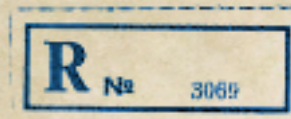
Сам град нам није био толико инспиративан јер је имао призив индустријског, нити су нам интересовања била усмерена ка непрегледним виноградима. Оно што нам је у том тренутку голицило машту било је брдо изнад града и на њему тврђава која је пленила својом тајновитошћу, а до ње се долазило доста великим успоном кроз неку врсту шуме. Оно што је чинило овај локалитет мистериозним и помало језовитим је самртна тишина без цвркута птица, без кретњи, без људи, без иједног аутомобила, иако дан још није одмакао. На половини успона смо паркирали аутомобил и кренули пешке ка каменој лепотици из петнаестог века. Међутим, постављена дрвена рампа са знаком забрањеног пролаза нам је

била јасна најава да посетиоци треба да се врате и забораве своје намере. У том моменту ми прође мисао како ово баш и није добар почетак авантуре која је имала обећавајући план.

Непрегледну банатску равницу смо брзо савладали и требало је размишљати о преноћишту а најбоља опција у том моменту је била Бела Црква, мали војвођански градић који је одисао романтиком и неком чудном мирноћом, са дрворедима кестена и аутентичним предратним кућама са кибицфенстерима. Онај осећај као да си протагониста немог филма па те још при монтажи ставе у slow motion мод и ти не осећаш више време, нити имаш разлога да било где журиш. Од локалаца окупљених на тераси аутентичне кафане с почетка 20. века, са четвртастим столовима и тврдим дрвеним столицама налик онима из каубојског филма, карираним столњацима избушеним на више места од жара цигарета и плеханим пепељарама, сазнајемо да у близини има нека кућа домаће хране у којој се изнајмљују и собе, те смо ту, уз мирис дуња са старих шифоњера, преспавали ноћ. Јутро смо почели турском кафом и типичним војвођанским доручком, окрепљени отишли до чувених седам белоцркванских језера. Време нам није било наклоњено те смо од купања одустали, али смо барем видели те водене басене настале ископавањем шљунка са дна Панонског мора. Они су савршен туристички потенцијал, Неколико фотки за успомену и правац Рам: ка селу на десној обали Дунава, познатом по истоименој тврђави која је у то време била само рушевина из периода отоманске окупације. Тамо ниси могао бог зна шта да видиш, али нама је то било заправо кључно полазиште што због скеле којом смо прешли Дунав, што због чињенице да одатле креће најпознатија бициклистичка Дунавска рута кроз нашу земљу а коју смо иначе планирали да следимо. Јер циљ је био следити пут познатих циклотуриста!

Време проведено на скели која је полако клизила највећом европском реком је било незаборавно јер се иза гомиле облака полако промаљало сунце обасјавајући мале водене таласе, док нам

је поглед био усмерен на румунску страну са које су стидљиво извиривале планине. И таман кад помислиш да си тек почео да пловиш, а већ се прашњавим друмом пробијаш до Великог Градишта. Ово насеље браничевског округа са око 5.000 становника има лепу главну улицу која се елегантно спушта ка Дунаву и пуно наталоженог мира испод крошњи обале Сребрног језера где смо провели највећи део дана: што у купању, што у дегустирању локалних специјалитета. Међутим, иако је било лако овде наћи смештај, одлучили смо да, због дужине летњег дана, продужимо ка Голупцу, на коначиште.

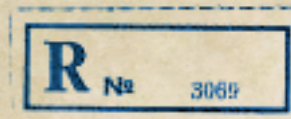
Голубачка тврђава, стара дама зароњена у Дунав, вековима поносно стоји другим крилом чврсто прикачена за копно, пружајући путницима довољан простор за пролаз кроз камени свод налик на отворени тунел. Вечити стражар у предворју Ђердапа некада је било моћно артиљеријско утврђење око кога су се ломила копља многих царстава. Стара, уморна и оронула, скривала је испод пута један извор. Мало даље се каменим степеницама, уз благи хук, пробијао ветар у једну од кула, упорно тражећи пут ка њеном врху. Јутарње сунце миловало је њене камене скуте притиснуте самоћом и забором, вапећи за некадашњим поносним изгледом по чему су је памтиле војске у безуспешном покушају да је освоје. Тада нисам ни слутила да ћу након две деценије имати прилику да поведем групу туриста из Сомбора међу њене прелепе, обновљене зидине и прошетам каменим степеницама на видиковац њених кула-стражара. Одатле, по сугестији једног мештанина који нам се понудио као водич, кренусмо ка манастиру Тумане (тада још веома непознат нама Војвођанима) а пут је водио земљаном стазом кроз шуму па смо ауто оставили на некој заравни, те се пешке попели до светиње. Упознали смо и једног монаха и сећам се да смо тај дан ми били једини посетиоци.

У повратку смо се за трен зауставили уз Дунав како би погледом поздравили једрилице које су пловиле најширим делом моћне европскереке, поигравајући се њеним таласима. Требало је пожурити ка Доњем Милановцу. А ту нас је чекао један од најзначајнијих локалитета у Србији: Лепенски вир - доказ постојања сложене,

седелачке културе у Европи, специфичне религије са риболиким скулптурама, као и преласка са ловачког на риболовачки живот. Дакле, све те кости и скулптуре су заправо указивали на наше претке. Све је личило на уредну масовну гробницу са раштрканим остацима и лобањама мојих пра-пра-предака, оснивача европске цивилизације. Можда није баш добро што их узнемиравамо, али историја је учитељица живота и треба је упознати... Тек када смо после неколико дана од повратка са путовања развили филм из фотоапарата, прошла ме је блага језа: на једној од њих, док стојим окружена остацима „предака”, јасно се видео лик неке особе на мојим прсима! Као да извирује из горњег дела мога торзоа!!! Скаменила сам се више него све оне скулптуре са фотографије које су у том моменту деловале попут сценографије америчког хорор-филма.

Изашавши из овог несвакидашњег комплекса, наставили смо путем поред Дунава кроз сликовите пределе. Река се некада чинила толико близу пута као да смо сваки трен могли станемо и умочимо ноге натечене од седења и врућине летњег сунца у зениту. Међутим, наставили смо још који километар док нисмо наишли на проширени део пута који је природа створила од откинутог дела стене нагнуте ка Дунаву. Место као створено за одмор у хладу, са леђима наслоњеним на стабло и мислима зароњеним у таласе који су се одбијали од копна. Било је то једно од оних места на којима се поглед захвата из великог лонца и пије кутлачом: видело се уз Дунав и низ Дунав колико год је он могао да пружи. И ту ми је супруг наговестио да нећемо ка Горњем Милановцу јер је тамо неки од његових бициклистичких идола скренуо ка Хомољским планинама, тачније Јужном Кучају. Онда сам погледала карту Србије и видела куда заправо то води, па смо направили компромис да најпре одемо до Бора и Борског језера јер сам тамо била неких седамдесетих на школској екскурзији. Срећом, заинтересовала сам га јер он није био никада.

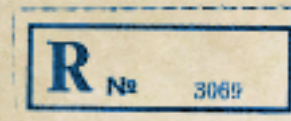
На путу ка Бору, утврдили смо да град није вредан посете јер су највеће знаменитости црвене фасаде оронилих радничких зграда

преко којих се и даље таложио вишегодишњи црвено-бакарни прах са оближњих рудника. И језеро је било запуштено и нимало није личило на некадашњу туристичку дестинацију. Међутим, једино што је на овом потезу стварно било вредно пажње је Брестовачка бања. Сећам се, имала је стари хотел из соцреализма са изванредном терасом, у близини је био Милошев конак а у шумици наспрам хотела (у којем смо узели смештај) била су четири извора лековите воде која се сливала дуж падина шумског брежуљка. Права грехота! Питамо особље хотела због чега се ова вода не флашира и продаје, рекоше општина није заинтересована! Сутрадан, одморни, палимо машину и крећемо у праву филмску авантуру које тада нисмо били ни свесни. Идемо ка реци Злот, Лазаревом кањону и Злотској пећини... а онда ка Јужном Кучају, огранку Хомољских планина. Некако сам мало зазирала од Хомоља јер сам се у Брестовачкој бањи, али и у Голупцу, наслушала прича о бабама које у шумама Хомоља на раскрсницама заустављају путнике намернике и позивају их на кафу у коју стављају живу... а онда их бацају у транс и замађијају. Некада се користе и влашком магијом која је јача од афричке вуду магије. Али када смо стали на плато испред Злотске (или Лазареве) пећине, све сам заборавила, решена да најпре погледом пронађем згодан угоститељски објект и уз кафу извучем од конобара неопходне информације. На самој речици Злот, преко моста који је био ту близу паркинга, у шумовитој ували, мамио нас је симпатичан мотел. Ту смо резервисали смештај а конобар нам је рекао да је, нажалост, Лазарева пећина (иначе најдужа и једна од најатрактивнијих у Србији) затворена на неколико дана због радова. Али нам је рекао да има ту још једна, а до ње се стиже планинским успоном ка висоравни, са које (са друге стране планине) можемо да видимо јединствену природну лепоту овога краја: Лазарев кањон. Наравно да смо се упутили, онако у шортсевима и мајицама, без опреме, наивни у замисли да то не изгледа нешто високо и да ћемо то очас савладати. Већ на путу ка успону почео је да нас прати огроман бели бернардинац, питом и пријатељски расположен, али после неких стотинак метара

почео је да лаје, завија и чудно се понаша, гестикулирајући као да нам даје до знања да за њим сиђемо доле. Међутим, ми смо наставили, он је сишао... Рекла сам супругу да то није добар знак, да пас осети опасност и да је било боље одустати, али тврдоглави Бачванин не одустаје од изазова да савлада планину од 700 м висине. Да сам се барем информисала да је терен неприступачан и тешко савладив и да је управо овај кречњачки масив препун змија отровница, нема пара за које бих се попела на њега. Али ми, одрасли у панонској равници, ненавикнути на змије отровнице, ни помислили нисмо на њих и пењали смо се, пењали а звезда је пекла и нас и камен на преко 37 Целзијуса. До поднева смо стигли испред неке пећине изнад које се нагињао комад стене подбочен старим бором. Чуо се само хук, пећина је била мрачна а из ње је куљала нека чудна магла. Једва одговорих супруга да не призива несрећу и не улази унутра, него да наставимо до врха који се чинио надокхват руке. Тек смо два сата након поднева стигли а до врха се практично успузали јер тамо нема простора за стајање. Успужеш се, погледаш на другу страну према доле и осетиш да ти цело тело трне уз благу вртоглавицу јер приказ је фантастичан и страховит: низ стрму литицу као да је неко ножем пресекао другу страну планине, импресиван поглед на Лазареву реку и кањон... И то је трајало десетак секунди и само сам се као растопљен желе спузала назад уз благи уздах. Тада сам се зарекла да у животу нећу освајати нити једну једину планину! Када смо у касно поподне сишли живи и здрави, бели бернардинац је весело залајао и скочио на мене, грлећи ме од среће: вероватно што ме види живу! Адреналин ме је још пуцао а те ноћи готово да нисам ока склопила од помисли шта је све могло да се деси. Сутра нас је чекао Јужни Кучај, деоница преко планинског ланца од неких 30-так километара као пречица ка путу за Деспотовац. Иако су нас мештани Злота од тога упорно одговарали, није нам било јасно зашто то раде кад је то најкраћи пут а у противном би нам требало преко 80 километара. Али, како ми рече супруг, један бициклиста

је баш туда ишао, природа је сигурно прелепа, можемо и ми.

У 9 ујутро, након што смо попаковали све ствари у гепек и обилно доручковали у злотском хотелу, кренусмо пут Јужног Кучаја прекривеног столетним листопадним шумама. Већ након пола сата почео је успон макадамским путем ка природној оази кисеоника, на место где се од густине лишћа сунце веома тешко помаља. Прва раскрсница у нигдини и недоумица - Куда наставити? А онда, са леве стране неки напуштен објект из којег искаче висок, космат и брадат мушкарац педесетих година у неугледним, поприлично поцепаним деловима одеће, горштачког погледа и понашања. Одговара нас од даљег путовања речима. „Туда нико нормалан не иде, боље вам је да се одмах вратите. Ако сте толико упорни, само немојте на следећој раскрсници да скрећете лево! Запамтите!”

Није нам пуно помогао јер смо наравно кренули даље, возећи 20 км на сат јер је пут био пун рупа, узан, без могућности да се, не дај Боже, мимоиђеш са другим возилом (којег срећом није било). Са десне стране пута висока стена, са леве све дубља провалија. Да ситуација буде још драматичнија, са стене се континуирано сливала вода као са неког невидљивог водопада што је чинило да терен буде још ризичнији за возњу. Тада смо само ћутали и молили се Свевишњем да се не пробуши гума јер, реално, не бисмо имали услова да је заменимо а телефонског сигнала више није било. Тада нам је постало јасно да, уколико нас провалија прогута, нико неће ни знати! А назад не можемо, јер се немамо где ни окренути. И тако се пут од 25 км претворио у ноћну мору. А онда су почели да се појављују неки дрвени мостови од балвана које је тешко премостити и пешке а камоли колима. И тек сам тада узела да прочитам иштампану „исповест” неког београдског бициклисте који је до танчина описао ову деоницу којом је пет година пре нас прошао, речима: „Има делова макадама где су кратери на путу толики да сам морао сићи са бицикла и пажљиво, гурајући га, ићи пешке. Исти је случај са 11 дрвених мостова од којих су неки напола трули!” Тек ме је онда ухватила паника. А већ је подне!

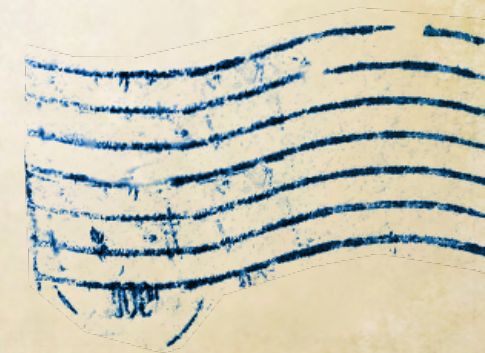

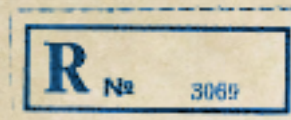
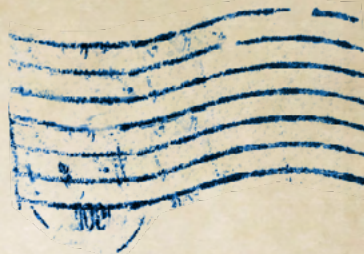
Ми смо заглављени у овом хорору. А онда је искрснула она раскрсница где је лево клизио асфалтни пут кроз густу четинарску шуму према доле... Ма, идемо! Преко завијутака са упаљеним светлима дођосмо до утврђења од четири метра висине, опасаног бодљикавом жицом, са десетинама надзорних камера и табли упозорења о забрани приласка. Излазим да видим, у том моменту као са неба да је пао, црвени комби са неким набилдованим грмаљима нам блокира пут као да каже: „За вас даље нема!“ Следисмо се! Вратих се у ауто, седимо и чекамо...не окрећемо главе...прође пола сата и они нестадоше. Ту окренемо опела, вратимо се на макадам и наставимо горе до висоравни! Ух! Подне давно одмакло, изађемо да удахнемо живот и у том трену угледах сјај неколико злокобних очију. „Пеђа, крени низ спуст доле, бежимо!“ Иако му није било јасно шта ми је, кренусмо низбрдо ка цивилизацији и после пет-шест километара најзад наиђемо на човека који је возио некаква дрва из шуме. Није могао да верује да смо прошли сав онај пут. Само је констатовао: „Знате ли да туда нико нормалан не иде и да су шуме пуне вукова? Вас Бог чува!“

Иванка Огњанов, 67 година
Дипл. економиста у пензији, Сомбор

Категорија:

НАЈБОЉА ПРИЧА О ПУТОВАЊУ У ИНОСТРАНСТВО

Џонова нова гошћа! Осмеси и радозналост на сваком лицу.

МОЈ ПРИЈАТЕЉ ЏОН ДАЛИМАН

Његово име је Џон. Џон Далиман. Онижи је човек средњих година, светлог тена, црне косе и са тим својим танким црним брчићима личи на Клерка Гебла. Живи у малом граду Нгадиреџо у општини Темангунг, у централном делу Јаве, у малој трошној кући на падини испод које тече брзи, бучни поток. Моја соба је имала велики прозор са погледом на тај поток, зидови су били орошени а ствари у мом коферу су увек биле некако влажне... Дакле, тако је то кад си на екватору! Осећала сам се као ни на небу ни на земљи.

Код Џона и његове супруге Сузанти боравила сам 27 дана као гост и колега - професор енглеског језика. Повезали смо се преко Workaway платформе, када сам ја после шест месеци волонтирања у Џакарти и у неколико градова на острву Суматра, пожелела да видим и друге крајеве Индонезије. Мој боравак код њега подразумевао је да ја бесплатно подучавам његове ђаке енглеском језику у његовој кући и школи, а за узврат имам обезбеђен стан, храну и домаћине на које могу да се ослоним у сваком погледу.

Џон ме је одушевио. Човек који у свој скромни дом од 1989. године прима госте из целог света, каже било их је преко 350 и труди се да их угости на најбољи могући начин, мада једва саставља крај са крајем, плата му је мала, пензију неће имати... Човек нема ни пасош, никада није путовао у иностранство. Зна да никада ни неће моћи. Зато је одлучио да СВЕТ доведе у своју кућу. Кад сам из Џогџакарте стигла неким расхођеним комбијем, дочекали су ме Џон, Сузанти и десетак особа, комшија, углавном деце; долази

Ујутру би ме чекао обилан доручак, током дана било је ту разних специјалитета које су он и Сузанти припремали за мене. Кухиња мала, нема врата, више као остава, пренатрпана кутијама, корпама, са разним воћем и поврћем које никад раније нисам видела, кува се на огњишту са ког се шире пријатни мириси хране. Све је некако импровизовано, а функционално. Судови се перу водом из потока, која је ту и у купатилу цевима спроведена и тече непрестано, нема славине. Кад станеш на врата кухиње, у даљини видиш непрегледна поља чаја, дивљу природу и два успавана вулкана Маунт Сумбинг и Маунт Синдоро. (Након што сам се вратила у Србију, један од њих је прорадио, јавили су ми да су добро, то је доста честа појава, кажу, није било жртава, само их је затрпао пепелом...) А доле, поток хучи, јурца, око њега водено биље, жуто цвеће, лептири, и покоји пацов јер поток је и место за одлагање отпада.

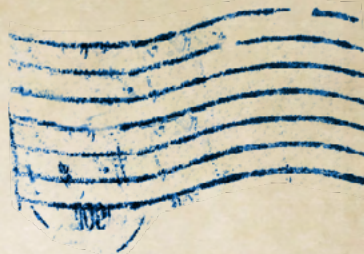
„Шта желиш да видиш, шта би хтела да радиш?“, пита ме Џон, прави план за мене као да сам му ја неки пројекат.

„Желим да упознам људе, ваше обичаје, плес, начин живота, све...“

Направили смо план: Ујутру идем са њим у државну школу у суседни град, тамо упознајем школски систем, ученике и колеге, увече држимо приватне часове деци из комшилука код њега у дневној соби, а сваки слободан дан користимо да ми покаже нешто њихово. Био је јако поносан на то „њихово“ и направио ми је богат програм шта све треба да видим... Он гостољубив и пун идеја, а ја радознала!

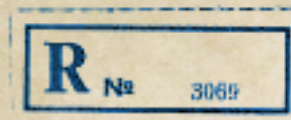
У граду сви знају Џона. Зна се да код њега увек има занимљивих гостију, па често наврате онако, пријатељски, као добре комшије и даљи рођаци, да упознају те странце који долазе у ову забит и питају могу ли некако да помогну, ето баш иду тамо и

тамо, могли би и мене да поведу... А, ако желим, могу доћи у њихову кућу да будем и њихов гост...

Џон је имао неколико пријатеља које би позвао, дао им задатак куда да ме воде и шта да ми покажу. Видодо је био увек спреман, долазио би мотором скоро сваки дан носећи кацигу и за мене. Он је пољопривредник, у ствари узгајивач бикова и пуно других животиња. Ишли смо код њега на имање. С поносом ми је приказивао своје огромне животиње и хвалио се наградама које су освојиле. Једном ме је возио на сточни вашар. Био је то целодневни фестивал са изложбом животиња, наградама, церемонијом проглашења победника у разним категоријама и са концертом где је на бини певачица у мини сукњи и високим штиклама певала нешто модерно, што је личило на европску или америчку музику. Деца су лизала лизалице и дословно буљила у мене, а ја сам им се смешила, причала нешто мало што сам научила на бахаса језику (који се говори на Јави) и фотографисала. Сви су хтели селфи са белом женом!

У повратку са сајма, рекао ми је да има позивницу у сватове, и питао да ли желим да идем са њим. О, сватови се нигде не пропуштају. У Индонезији сам била у барем десет сватова. Сватови на Јави су чудо! Породице које организују сватове пошаљу по 1.500 позивница! Гости долазе у богато украшене шаторе са пластичним столицама, предају скроман поклон, углавном новац, послуже се пићем (нема алкохола!!!) и деликатесима, сликају се са младом и младожењом и оду, долазе други, и тако, чини ми се, изређа се цело село или град... и свако остави скроман износ новца (који, надам се, надомести новац уложен у организацију сватова). Музика, озвучење, расположење, осмеси, млада и младожења као из Боливуд филмова, гости дотерани, жене професионално (!) нашминкане, (Сузанти нисам познала, толико је била лепо нашминкана и дотерана). А ја сам била као нека селебрити, сви би да знају ко сам, одакле сам, откуд ја ту, како ми се свиђа, хоћу ли доћи опет, деца би да се сликају са мном... Гледам, млада и

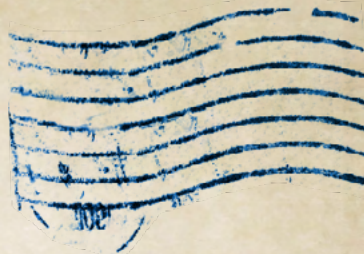

младожења у традиционалној богато украшеној одећи, у пратњи својих родитеља, успореним ходом иду једно према другом. Кад се приближе, он босом ногом ломи сирово јаје. Онда она њему пере ноге. Кад седну на бину, он њој сипа зрневље пиринча у крило, а после она њега храни неким колачем... А ја фотографишем целу церемонију, после стављам слике на Фејсбук, пишем објашњења и тако иживљавам своју младалачку жељу, тј. опсесију да будем истраживач и извештач из далеких крајева, не баш као Индијана Џоунс, више као репортер часописа „Национална географија“.

„Од чега људи живе?“, питала сам Џона. Одговор сам добила на лицу места: Видодо и ја, сад већ искусан тандем, на мотору обилазимо занатлије у њиховим кућама које су истовремено и радионице: механичара који поправља све живо, углавном бицикле, моторе, ауте, све је црно од моторног уља, и он сам умазан, са великим осмехом. Радњатрисатри, претрпана деловима разних возила, нема места ни за столицу. Следећа је радионица глине. Млада лепа жена на тераси своје куће на точку прави велике глинене посуде које суши у дворишту на сунцу и продаје. Око ње трче њена и комшијска деца, играју се, она их прати погледом и повремено опомиње. Толико је лепа да сам направила пуно фотографија, а једна од њих је била изложена на изложби мојих фотографија прошле године: жути хиџаб, љубичаста хаљина, руке на глини, поглед стидљив, питом а ипак поносан.

Посетили смо и произвођаче дувана. Сви мушкарци у Индонезији пуше, неки почну још у дечјем узрасту. Просторија је пуна бала дувана различитог квалитета, џакови сортирани, са означеном ценом. Нуде ме да пробам. Нека, хвала. Уносан је то бизнис! После идемо у циглану, где буквално из брда поред куће ваде глину, обликују цигле и суше их на сунцу. Затим породица која производи мед. У прохладној просторији где зује залутале пчеле стоји десетак пластичних буради са медом. Е, то сам пробала! Друга кућа даље прави нешто као чипс, у малој радионици се ручно на некој машини штанцају кружићи од пиринчаног брашна,

а онда суше на простиркама испред куће које су прекриле цело огромно двориште, призор као на сликама Јајои Кусаме.

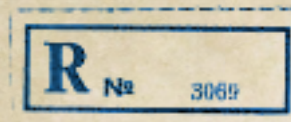

Ту је и млин у који мештани доносе џакове пиринча, машине брује и дрндају, а фини бели прах пуни џакове с друге стране. Свугде стоје групе људи, ћаскају, пуше, помажу једни другима... У шетњама око града видела сам пуно пластеника, модерних стоваришта, добрих аутомобила, продавница ИТ опреме. Енглески језик им све више треба, зато су и млади толико заинтересовани да га уче.

Видодо је пун прича везаних за њихову традицију, историју, уверљиво ми говори на одличном енглеском о неком обелиску у џунгли који је везан за легенду коју нисам запамтила, али њему и њима (ходочасницима које смо сретали успут) очигледно пуно значи. Та прашума кроз коју смо пролазили, влага у ваздуху, пој и крештање невидљивих птица, печурке, маховина, корење које смо једва прескакали, испреплетено грање кроз које смо се пробијали су ме уистину опчарали. Екватор! Тај свети камен је зарастао у коров, али Видоду улива страхопоштовање. Мало даље, као у филму, одједном испред нас се указује огромна литица са које се сурвава 30 метара висок водопад уз заглушујућу тутњаву.

„Look!“, каже поносно Видодо, сигурно верујући да веће чудо природе нисам видела.

У повратку опет изненађење: храм мајмуна. То је стари хиндуистички храм тако дубоко у џунгли где нема никога (осим малог броја туриста и верника) сем мајмуна, оних малих живахних који ти прилазе у чопору, тражећи храну. Видодо ме је посаветовао да купим банане јер је знао колико су ове зверчице навалентне. Док сам ја хранила једног малишана, један старији ме је вукао за сукњу и није хтео да пусти док није и он добио банану. Храм је био давно напуштен и оронуо, али имао је све симболе који му припадају.

Осим свечаности попут свадби и прослава када се слави обрезавање дечака (а које по раскоши и богатом програму не заостају за свадбама), мало-мало па неки фестивал. Отишли смо у суседни град на целовечерњи фестивал плеса: куда лумпинг и топенг иренг. Публика сатима стоји око простора за игру, а играчи, костимирани као чудовишта, змај, хероји, лепотице-чаробнице, плесом причају легенде, музика је бучна, „коњаници“ се толико уносе у плес са својим дрвеним штаповима маскираним у коње да неки падају у транс, износе их, плес се наставља сатима... И увек добро побеђује зло!

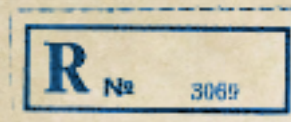
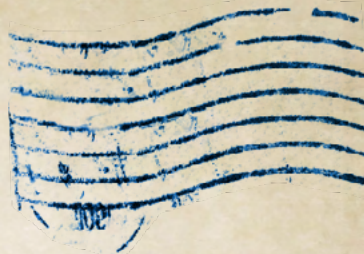
А тек музика! Имала сам срећу да се за време мог боравка у суседном граду Паракану одржавала приредба, боље рећи позоришна представа уз пратњу гамелан музике и играказ уз певање. Све је било другачије него код нас, била сам задивљена богатством целе приредбе, музичким инструментима, бојама одеће извођача, а богоми и трајањем од пет или шест сати! Позориште је било позориште сенки, вајанг, где се иза осветљеног платна померају лутке израђене од бивоље коже у једној равни, а људи који покрећу те лутке помоћу жица чуче испод бине. Током целог догађаја оглашавају се инструменти који изгледају као металне чиније разних величина са поклопцима и дрвени ксилофони на којима се звук производи ударањем алатки које личе на чекиће. Бука је неописива. Онда устаје мушкарац обучен и нашминкан као жена и пева нешто што код публике изазива смех. У публици народ раздраган, прича, пије, једе, улази, излази... деца трчкарају наоколо. И тако до после пола ноћи. Са поносом ће вам свако од образованијих Индонежана рећи да су и позориште сенки и гамелан музика уврштени у Унескову листу нематеријалног културног наслеђа као нешто јединствено у целом свету.

Видела сам још нешто лепо и јединствено: то је њихов батик, памучна тканина осликана природним бојама, а дезен се прави воском ручно или печатима са одређеним мотивом, па се онда тако ишарана тканина кува у великим казанима са бојом. У радионици коју

смо посетили неколико радница је течним воском шарало тканину, мушкарци су је искували. Свуда око радионице лепршали су огромни комади тканина које се суше на сунцу и ветру... Одмах ту, поред радионице је и продавница а у њој стотине комада шарених тканина, једна лепша од друге.

Захвална сам Џону и свим његовим пријатељима који су се својски потрудили да ми покажу све што имају у свом окружењу а чиме се поносе... Била сам срећна и важна што сам могла и ја њима да пружим нешто заузврат.

Као што је било договорено, ја сам у државној школи где је Џон тада радио одржала неколико часова са њим као његов гост, а после би ме он довео до врата учионице, галантно рекао: „S'il vous plaît, madame“ и затворио врата за мном. Тада сам била опет професорица, сама у познатој улози и непознатом окружењу, пред тридесет пари црних радозналих очију девојчица које су увек све имале исту униформу, понедељком, средом и петком белу, а осталим данима плаву. Осетила сам њихова очекивања, да сазнају ко сам, зашто сам дошла баш код њих, шта могу ново да чују од мене, а да их током те приче ништа не питам, јер се јако стиде да говоре енглески. Цртала сам им мапу света, лево Европу, Србију и Сомбор а десно доле Индонезију, Јаву и Паракан и објаснила да ће и њима, као и мени, енглески помоћи да се свуда осећамо као код куће. Проговориле су и оне, јер је атмосфера била нова, занимљива и неформална, није било никог да их исправља и кажњава за грешке. Из свог искуства из разних школа на Далеком Истоку закључујем да се тамо не учи енглески језик, него о енглеском језику. Осам година уче правила, граматику, пишу домаће, раде вежбе писмено, преводе с једног језика на други, али не говоре! Истовремено, жељни су разговора са странцима, прво се стиде, замуцкују, а онда кад разговор крене, забораве на трему...

Џонова плата је била мала, а рекао ми је да неће имати пензију. Обезбедио се тако што је држао приватне часове у својој кући и то групама деце разног узраста. Ту сам му опет ја била одлична замена. Мене је радовало да радим са малим групама и да пратим њихов напредак, док нас је иза неког пулта Џон посматрао, и смејући се пушећи, ваљда зато што сам била строга и захтевна, за разлику од њега. Једна од његових ученица, девојчица од девет година, ради у продавници у комшилуку када њени родитељи одлазе да раде у пољу. Често сам одлазила у ту скромну продавницу свега и свачега где ме је она вредно и савесно услуживала, наплаћивала робу и причала са мном на енглеском као прави професионалац.

Један момак, Јусуф, рекао ми је да ме поздравља његова мама и позива да будем гошћа у њиховом дому, да преспавам код њих и да ујутру рано идемо на познато туристичко место Посонг да гледамо излазак сунца са врха планине. У четири ујутру смо Јусуф и ја кренули мотором узбрдо и после дугог и напорног пута по мраку стигли на падину, одакле смо заједно са још неколико десетина раноранилаца посматрали како се сунце рађа иза планинског масива. Било је чаробно.

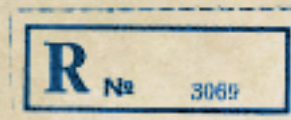
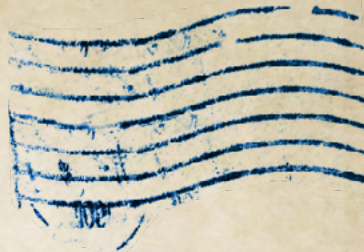
Спознала сам да су жене моћне и врло поштоване, да су им домови складно и скромно уређени, хране је у изобиљу, а оне сигурне у себе и добре домаћице својим гостима. Са Јусуфовом мајком, женом млађом од мене, некако сам се споразумевала, мада ја не говорим њихов језик а ни она енглески, али зато је Јусуф био увек ту да помогне. Размењивале смо осмехе, загрљаје, држале се за руке као сестре, сликале се, све је било некако од срца, топло. У гостинској соби где сам спавала покривач је био осликан мотивима Париза, а доминирала је Ајфелова кула. Европа је за њих егзотика!

Џон је био весељак, радознао лик који је мене упознао и пре него што ме је видео, преко моје Фејсбук странице. Тамо је сазнао

да се бавим јогом и да умет да радим чудне ствари као што су стој на глави, шпага и слично. Наравно, то су одмах сазнале и жене из његовог окружења. Онда ми је дошла једна група жена и замолила да их учим јогу. У великој хали где су до тада само мушкарци играли кошарку, фудбал и стони тенис, оне су рашириле простирке и наредиле мушкарцима у другом делу сале да буду тихи, јер ћемо ми да радимо јогу. Дошло је више од двадесет жена и повеле су своје ћеркице или унучице. Први час је успео, уз пуно уздаха и смеха, редовно су долазиле на све следеће часове и ускоро су неке од њих умеле да ураде тешке асане боље него ја. Отежавајућа околност је била то што су биле обучене у хаљине до земље, шалваре, на глави су имале хиџаб, али нико није имао примедби.

„Да ли знаш да се овде код нас производи накупља кафа на свету?“, питао ме је Џон.

Мислила сам да се шали, али он се уозбиљио и одвео ме у други део града где су биле разне продавнице. У уским улицама видим пуно кавеза са неким животињама, сисарима, рекла бих, што личе на мачке. Ту, одмах поред кавеза продаје се кафа, и то баш та, најскупља кафа на свету, копи лувак. Кажу да се један килограм у Америци продавао за 1.500 долара, а једна шољица кафе за 75 долара. Тако сам сазнала чудну и бизарну причу зашто је ова кафа толико скупа. Дакле, дивља животиња која живи у тим крајевима (и широм Југоисточне Азије), азијска палмина цибетка (*Paradoxurus hermaproditus*) једе плод кафе, а семенке, полусварене, избацује у виду измета. Људи скупљају те семенке, чисте их, прже и продају као раритет. Љубитељи кафе кажу да је много укуснија од других врста кафе. Нисам хтела да је пробам. Ствар је постала озбиљна када су људи, похлепни за новцем, ловили цибетке, држали их у нехуманим условима и силили их да једу што више плодова кафе. Не знам да ли је ова кафа још увек тако популарна, након што су се умешале организације за заштиту животиња...

Џон и ја смо пуно разговарали о свему, углавном о школству; а онда су дошле на ред и приватне теме. Причао ми је о својој деци, две ћерке, једна живи на острву Сулавеси, друга на Борнеу, и о сину који би да студира, али још не зна шта (а нема се ни новаца...). Отворио је албуме са сликама и све ми лепо објаснио ко је ко, велика су фамилија, али ретко се виђају, раздаљине су велике, скуп је пут а и деца имају своје приоритете... Онда сасвим неочекивано на слици видим чин обрезивања девојчице од три године, Џонове унукe. Нека жена са маказама седи између раширених ногу голе девојчице, којој, на срећу, не видим лице. Ту се завршило гледање слика. Џону није било јасно зашто сам се ја толико узрујала, и шта ту има лоше, па тако се тамо ради од памтивека. О tempora, о mores!

Сузанти, Џонова супруга је јако лепа и достојанствена жена, подржава га, али без пуно речи. Не говори енглески, углавном се држи по страни, али сви знају да је она главна у кући. Није запослена, али често одлази од куће да ради.

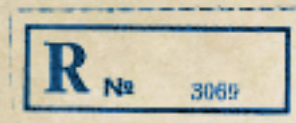
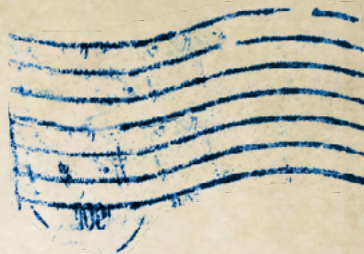
„Шта ради“, питам. Помаже бабицама, докторици и медицинским сестрама кад раде са децом. Или кувају за сватове. То кување је огроман посао, учествују све жене које су слободне. И ја сам једном радила са њима. Није лако нахранити 1.500 душа. Уз то, сваки гост одлази из сватова или церемоније обрезивања дечака са поклоном - кутијом хране, нек се нађе... Уверила сам се да на Далеком Истоку живе друштва која функционишу у заједници, такозвана We Society, а да смо ми на западу, (предњачи Америка) I Society.

Џон и ја смо још увек у контакту, честитамо једно другом рођендане, нове године и он мени Божић (не зна он за разлике унутар европских религија, не замерам, не знам ни ја шта он слави, јер га никад нисам видела да се моли). Стално има госте, углавном младе људе из Европе и Аустралије и сви они раде исту ствар: сниме себе како говоре о свом искуству у Џоновом дому, како су пуно лепог доживели и видели током свог боравка

тамо (сигурно све исто што и ја), како су људи дивни и пријатељски настројени, и позивају све заинтересоване да обавезно дођу у Нгадиреџо и буду Џонови гости и то стављају на друштвене мреже. Онда ја то лајкујем, он ми се захваљује и тако наше пријатељство траје...

Баш волим тог свог пријатеља Џона Далимана!

Славица Перишкић, 75 година
Проф. српског језика и књижевности и стални тумач за енглески,
Сомбор

Најбоља прича о путовању у иностранство:
2. место

КИНА - ХОНГ КОНГ ЈЕДАН ПОГЛЕД

У давна времена, док су по Старом свету, који се данас назива Европа, вршљала полудивља племена, негде далеко на истоку цветали су култура, наука и уметност у државама које ће једног дана бити обједињене у једну, по имену Кина. Мало је данас земаља које се могу похвалити историјом која у континуитету сеже далеко од пре нове ере па све до данашњих дана, а Кина је у томе предводник. И баш та Кина привукла ме је да је посетим у овим нашим временима. Стога сам се пријавио у туристичкој агенцији која је организовала обилазак Шангаја, Сијана, Пекинга и Хонг Конга током шеснаест дана, у мају 2025. године.

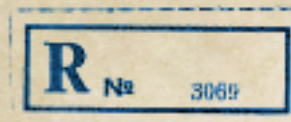
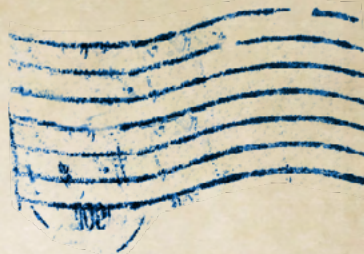
Ближио се дан поласка, а сходно томе, наша агенција нам је послала допис са обавештењима која ће нам бити од користи током боравка у Кини. Било је ту разних информација, као што су изглед утичница за струју са потребним адаптерима, али и о неким „животно важним“ стварима које се тичу приступа интернету, са посебним освртом на новац и начинима плаћања.

Негде сам прочитао констатацију да је човек који у Кини нема мобилни телефон и интернет – мртав човек. Један од разлога за то је новац и плаћање. Одмах да кажем: за цело време мог боравка у Кини (са изузетком Хонг Конга, али то је већ друга прича) ја ни једном нисам имао у рукама, а ни видео, кинеску новчану јединицу јуан, а то је због тога што се сав новчани промет, са малим изузецима, обавља онлајн, преко интернета. За то служи апликација коју ћемо сви најчешће користити - AliPay. Након инсталације овог програма потребно је унети податке о својој платној картици и откуцати шестоцифрени ПИН код који ће се уносити приликом сваког

плаћања и само смо један корак од моћног платежног програма, а тај корак је убацивање кинеске СИМ картице у мобилни телефон. Након тога можемо да купујемо све што је на продају - од ствари у великим тржним центрима до робе на уличним тезгама и на пијаци. Дакле, на свим продајним местима налази се свеприсутни QR код, па ако желимо нешто да купимо, довољно је да укључимо AliPay и да скенирамо QR код који се налази на роби коју купујемо. После укуцавања цене и ПИН кода трансакција је завршена и са рачуна у нашој банци пребачен је наведени износ на рачун продавца.

Дошао је и дан поласка и то директним летом од Београда до Шангаја. После више од десет часова лета и преласка шест часовних зона, ево нас у Кини, у Шангају. После скенирања наших пасоша, узимања отисака прстију и снимања наших биометријских података, срели смо се са нашом водичицом Милицом која нас је дочекала, заједно са локалним водичем Брајаном (коме то није право име, али га користи како би га странци лакше запамтили, уместо право, кинеског, што је прилично уобичајено у Кини).

После смештаја и одмора у хотелу, у послеподневним сатима кренули смо на кратак обилазак овог града. Први утисак се најбоље ствара једним свеобухватним погледом на град са неког видиковца. Такав поглед добили смо са најбољег места – Шангајског торња, зграде високе 632 метра, са 128 спратова. Налази се на десној обали реке Хуангпу, у делу Шангаја који се зове Пудонг и један је од многих облакодера који се налазе на тој пословној локацији, употпуњујући утисак који подсећа на панораму њујоршког Менхетна. Видиковац се налази на 562 метара висине и до њега смо стигли лифтом који се креће брзином од 18 метара у секунди. Видиковац је кружног облика, са прозорима од пода до таванице, тако да се град може осмотрити и снимати са свих страна.

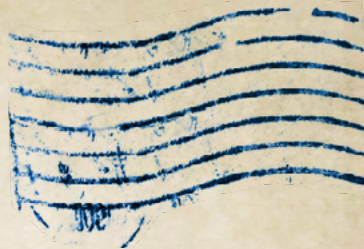
Након силаска са Шангајског торња прешли смо преко реке Хуангпу и нашли се на њеној западној страни по имену Бунд. За разлику од источног футуристичког Пудонга који је изграђен у новије време такорећи на ливади, Бунд је доста старији и обилује зградама у колонијалном стилу које су својевремено саградиле банке и трговинске компаније из разних делова света. Нама је предстојала возња бродом по реци Хуангпу, како бисмо уживали у погледу на оно што се налази са њене обе стране. Брод је кренуо и убрзо се нашао на средини реке, одакле је пуцао поглед на обе обале. Ту се јасно видео контраст између њих - са једне стране облакодери често врло оригиналног изгледа, са маштовитим лајт шоуом, а наспрам њих зграде европског изгледа, осветљене рефлекторима на класичан начин.

Овим је био завршен наш први обилазак Шангаја, а следећих дана биће их још.

Следећег дана наставили смо обилазак и стигли до нашег првог одредишта, храма Буде од жада. После мало чекања у реду, нашли смо се у дворишту омеђеном зградама са карактеристичним крововима чији су крајеви извијени на горе, што је типично за далекоисточну архитектуру. Обилазили смо зграде једну по једну и у свакој су се налазиле фигуре разних ликова. Било их је и позлаћених и шарено обојених, а ту су биле и две фигуре самог Буде. Једна га је приказивала у седећем, а друга у лежећем положају. Испред сваке фигуре налазиле су се понуде у виду воћа или цвећа. У дворишту смо присуствовали и фолклорној представи коју је изводила група жена обучена у традиционалну одећу краја из којег су дошле.

Следио нам је затим боравак на можда најлепшем месту у Шангају, у Наншију, односно Старом граду, који је био језгро око кога се формирао цео град. Истина, није баш много остало од оригиналних зграда па сада и није много стар, али оно што је ново грађено, било је у старом стилу који нама делује врло егзотично.

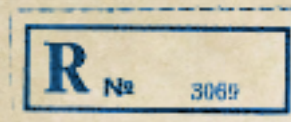
Нашли смо се у сплету улица и улицица препуних продавница и ресторана, а зборно место био је један мост необичног цик-цак облика. Тако је грађен да би био препрека демонима који су се ту некада мотали.

На крају смо посетили шангајску „Кнез Михаилову“ улицу по имену Нанђинг пут, која је пешачка зона и прилично је дугачка, тако да нисмо ни стигли до њеног краја. Зграде са шареним рекламама биле су све једна лепша од друге, пошто је све направљено тако да привуче што више купаца.

Следећег дана отишли смо на излет у кинеску Венецију, градић Zhujiajiao. Ово би се најприближније изговарало као Џуђађао. Овај егзотични градић налази се на периферији Шангаја и са својим каналима заиста подсећа на Венецију, чак су и неки чамци слични гондолама. Основан је пре 1.700 година и испресецан је каналима преко којих је постављено 36 камених мостова. Стигли смо тамо и чим смо кренули у обилазак, одмах смо се сусрели са великом понудом сувенира, ресторана, продавница зачина и другим „маминовцима“. После обиласка овог интересантног места, вратили смо се у Шангај и прошетали по кварту по имену Тјенцифанг. То је уметничко-туристички квартал у оквиру некадашње француске концесије. Овај квартал је окружен великим тржним центрима, а састоји се из уских улицица у којима се налазе уметничке галерије, кафићи, барови, ресторани и улична храна, као и неизбежне сувенирнице.

Сутрадан смо напустили Шангај и возом отпутовали брзином од 300 км/час у град Сијан, чувен по својим ратницима од теракоте. Пре ратника посетили смо једно станиште за дивље животиње, чији су најпознатији становници панде. Мало смо се разочарали кад смо видели у каквим условима живе, пошто су смештени у бетонске зграде где нема ничега што би их подсећало на природне услове.

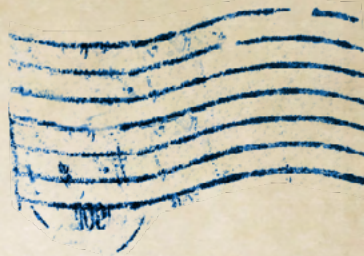
Године 1974. група фармера је у околини Сијана започела копање бунара и том приликом наишла на предмете и фигуре од теракоте - печене глине. Испоставило се да је у питању део гробнице првог кинеског цара Ћин Ши Хуанга који је ујединио Кину 221. године пре наше ере. Према записима кинеских историчара из тих времена, радови на гробници цара Ћин Ши Хуанга започели су 246. године пре наше ере, убрзо пошто је цар ступио на престо, када је имао 13 година. Његова гробница садржала је много вредних предмета, а поред свега тога, од теракоте је израђена и читава војска ратника, укупно око 8.000 фигура у природној величини, приказаних у ратничким униформама, са наоружањем и у ратничком поретку. Оне представљају војску која је покопана заједно са кинеским царем и тако га и након смрти чувала. Поред војника, од којих је сваки јединственог изгледа, налази се и око 500 коња и 130 кочија. За радове на изради гробнице и ратника било је ангажовано чак 700.000 људи из тих крајева.

Стигли смо на место налазишта и ушли у халу која је ради заштите саграђена изнад ископина. Ту се налазило више паралелних ровова у којима се налазио велики број редова војника, у сваком реду по четворица. Овим ратницима публика наравно не може да приђе, али је зато омогућено да се све види са свих страна и сними из свих углова. Мислим да нема никога ко не остане фасциниран свим овим што се овде налази. Сваки војник заиста се по изгледу разликује од свих других, а број од осам хиљада таквих фигура заиста је невероватан. У једој хали налази се музеј у коме се налазе исцрпна обавештења о овом локалитету, са описом детаља, као и поједини примерци војника у карактеристичним позама који су изложени у стакленим „акваријумима“. То је једино место где се некој од фигура може прићи буквално на дохват руке.

Овим смо завршили наш боравак у Сијану и сутрадан смо, опет експресним возом, отпутовали у главни град Кине - Пекинг.

А у Пекингу оно што се прво обилази је Забрањени град.

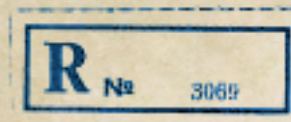
Оно што је за некадашњи обичан свет у Кини био Забрањени град у који су само повлашћени имали приступ, данас је туристичка атракција коју свакодневно посећује на хиљаде грађана из целог света. Тај тајанствени Забрањени град заправо је резиденција многих кинеских царева и састоји се из више објеката, па и више дворишта - тргова, као и паркова са језерима. Временом се много тога мењало, да би се у данашње време сачувало оно што је остало након последње династије Ђинг. Ми данас идемо да видимо шта је то што је обичном свету било забрањено.

Да бисмо стигли до Забрањеног града, морамо најпре прокрстарити једним од највећих, ако не и највећим тргом на свету, по имену Тјенанмен. Димензије су му заиста импресивне, а назив је добио по истоименој капији Тјенанмен што у преводу значи Капија небеског мира, која води ка Забрањеном граду. На овом тргу је било много историјски важних догађаја, као што је Мао Цедунгово проглашење оснивања Народне Републике Кине, али и један заташкани догађај из 1989. године, крвави сукоб народа и војске.

Прошли смо кроз капију Тјенанмен и нашли се на широкој стази која води поред Џунгшан парка до следеће, Меридијанске капије кроз коју смо прошли након неизбежног скенирања пртљага и пасоша. Проласком кроз ову капију нашли смо се на огромном тргу омеђеном са више зграда и храмова. Трг је био пун туриста, већином у групама са водичима. Кад је реч о гужви која је овде владала, већина посетилаца су домаћи туристи који обилазе своје наслеђе. Притом се повремено могу видети жене, већином млађе, обучене у традиционалну кинеску одећу, богато извезену лепим шарама, а свака хаљина је оригиналног изгледа и нисам видео две исте.

Као и други туристи, тако смо и ми од водичице Милице добили информације о свему у вези са овим зградама и храмовима,

после чега смо имали слободно време да све то истражимо и фотографишемо. После тога настављали смо даље, пролазили кроз пролазе и доспевали у следећа „дворишта“, којих је било неколико.

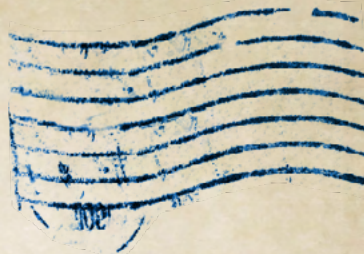
На крају смо се нашли у лепо уређеном врту у коме су се цареви одмарали од свакодневних обавеза. Све је било ту - дрвеће, језерце са црвеним и жутим рибицама, стазе за шетњу и салетле за одмор. Овде се одмарала и већина туриста пре напуштања Забрањеног града, скупљајући снагу за обилазак других места.

Ми смо се одвезли на место на коме ће нам бити демонстрирана вештина, ако не и уметност, припреме и послужења чаја. Ми, западњаци, и не сањамо колико пажње и љубави је потребно уложити у сваки детаљ ове церемоније. Тешко је описати, то треба доживети. Демонстрација је трајала нешто више од пола сата, после чега смо прешли у суседну просторију, продавницу препуну шарених порцеланских шоља и чајника, а могле су се купити и све могуће врсте чаја.

По завршетку посете чајџиници преостало нам је још да се прошетамо пекиншком „Кнез Михајловом“, слично као у Шангају. Разлика у односу на Шангај ипак постоји. За разлику од високотехнолошког Шангаја, овде је осећај ипак пријатнији, пошто је атмосфера некако више домаћинска, локали су такоређи традиционални, зграде старије и у кинеском стилу, па и људи некако приснији.

Видели смо резиденцију кинеских царева, али још нисмо видели где су ишли на летовање. За то су користили своју летњу палату која се налази на језеру, а удаљена је само петнаестак километара од зимске. Током боравка овде, цареви су се шетали стазом на обали језера. Ако би сунце било превише јако, или ако би падала киша, у ту сврху је изграђена надстрешница поред стазе, исте дужине. Надстрешница је израђена од дрвета, а свака греда са унутрашње стране крова осликана је различитим мотивима.

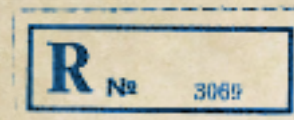
Колико је само људи и времена морало бити ангажовано да се ослика сва та километарска надстрешница.

Преостало је још да посетимо једну стару четврт Пекинга, по имену Хутонг. Ту се налазе старе куће, али преуређене у локале у којима се продаје све и свашта, а највише храна и све се то налази на обали језера са шеталиштем. Обишли смо све што је било интересно, након чега смо се вратили у хотел и спремили за сутрашње освајање Великог кинеског зида.

Кад се помене Кина, прва асоцијација на ту земљу обично је Кинески зид. Није ни чудо, ако се зна да је најпознатија грађевина на свету уједно и највећа коју је човек икад саградио, а и колико се дуго градио није за потцењивање – дуже од 2.200 година, са прекидима. Кинески зид укупно је дуг око 21.196,18 километара, када се узму у обзир сви делови и гранања која су кроз историју додавана. Први зидови грађени су између петог и трећег века пре нове ере, а градиле су је поједине кинеске државе као одбрану једних од других. Године 214. п.н.е. према наредби првог цара уједињене Кине Ђин Ши Хуанга, почиње градња заштитних зидова за одбрану од народа са севера. За ту градњу присилно је ангажовано на стотине хиљада сељака, од којих велики број није преживео и њихова тела су зазидана заједно са камењем, земљом, песком и разним отпаcima у простор између спољне и унутрашње стране зида.

Кренули смо после доручка и након нешто више од сат времена вожње стигли до области која се зове Мутјенју. Помоћу жичаре смо стигли до Зида, који нас је ту дочекао у свој својој лепоти и монументалности. Напокон смо закорачили на Велики кинески зид, који се простирао и на једну и на другу страну унедоглед. Тешко је и замислити да, кренувши дуж Зида, треба прећи преко двадесет хиљада километара да би се стигло до његовог краја!

Поређења ради, обим планете Земље износи 40.000 км.

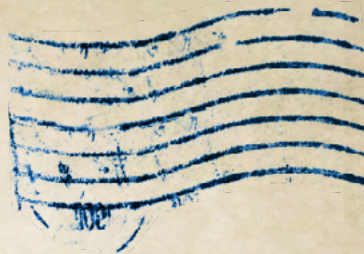
Када се крене зидом, на сваких 500 до 1.000 метара налази се осматрачка кула у којој је био стационаран одређени број војника, који су ту имали смештај и намирнице. Ушавши унутра, видели смо колико је то солидно направљена грађевина, са дебелим зидовима и лучним таваницама. Изашли смо напоље на другој страни куле и видели да се у наставку зид спушта пратећи гребен планине и пружа унедоглед. Вратили смо се до места на коме смо се попели на Зид и ту провели још неко време, правећи последње фотографије, а онда се опростили од Зида и вратили у Пекинг.

Последњег дана у Пекингу имали смо незванични излет у Бејхај парк који је организовала наша агилна водичица Милица, после чега смо били слободни да самостално обиђемо оно што нас интересује, укључујући и шопинг у тржним центрима.

Следио је лет од Пекинга до Хонг Конга, где смо слетели око подне. Да ли смо још у Кини, с правом може неко да се запита. Одговор је „да, али...“. Због тог „али“, добро је подсетити се на неке чињенице.

Након пораза у Првом опијумском рату, кинеска династија Ђинг уступила је Британцима острво Хонг Конг 1842. године и то је био почетак британске колоније. Касније се колонија проширила на полуострво Коулун, а додатно се проширила кад је Велика Британија добила 99-годишњи закуп Нових територија 1898. године. Време је пролазило, Хонг Конг је од 1941. до 1945. био под окупацијом Јапана, после рата је и даље био британска колонија, све до истека закупа 1997. године кад се вратио под окриље Кине, али што се друштвеног уређења тиче задржао је много тога, по принципу „једна земља, два система“. То је разлог због чега постоји граница између Хонг Конга и „континенталне“ Кине и због чега је процедура њеног преласка иста као између било које две државе. Од Британаца је остао обичај да се саобраћај одвија левом страном, а остала је и новчана јединица хонгконшки долар чија је вредност приближно једнака кинеском

јуану. Хонг Конг је трећи глобални финансијски центар, одмах после Њујорка и Лондона. Због свега наведеног, Хонг Конг има статус специјалног административног региона.

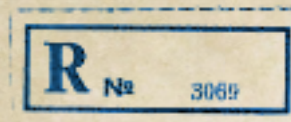

На аеродрому нас је дочекао локални водич који нам се представио својим именом – Џеки Чен. Наравно, не онај познати глумац него вероватно његов велики поштовалац који је себи наденоу то познато име. Са аеродрома смо пошли у обилазак града. Пошто је најбоље да се одмах на почетку стекне утисак о граду као целини, прва станица нам је била Victoria Peak, односно Викторијин врх. То је врх брда које се налази на острву Хонг Конг и са којег се види цео град Хонг Конг као на длану.

Са овог видиковца могли смо да видимо да се испод нас, на северној обали острва Хонг Конг налази мноштво облакодера густо поређаних једни уз друге. Наспрам њих, на јужном делу полуострва Коулун налазе се сличне зграде, али у мањем броју. Острво и полуострво су раздвојени мореузом у којем се налази Victoria Harbour, лука Викторија.

Недалеко од луке налази се Avenue of Stars НК, односно шеталиште посвећено хонгконшким филмским звездама, а које гледа на другу обалу са облакодерима. На огради су уграђене металне плоче са именима великана и са њиховим отисцима шака, међу којима је и плоча чувеног Џеки Чена, а мало даље је и статуа Бруса Лија у борилачком положају.

Следећег дана посетили смо још једну специјалну област у саставу Кине - Макао. Историјски, за ово место се зна да је било настањено још у трећем веку пре нове ере, за време кинеске династије Ћин, а становништво се бавило риболовом. У 16. веку овде су дошли Португалци који су добили дозволу да изграде складишта за своју робу, а касније су поред складишта изградили и куће. Тако је место постало португалска колонија која је уједно била и најстарија

европска колонија у Кини. Године 1999. Макао је враћен Кини, исто као и Хонг Конг и од тада и он има статус специјалне административне области. Данас се у Макаоу налази доста остатака из прошлости, што је добро за развој туризма, али у данашње време највећи приход долази од коцке, која је једино овде дозвољена, док у Хонг Конгу и остатку Кине није. Од Хонг Конга до Макаоа стигли смо бродом који удаљеност од око 60 км пређе за сат времена. Дочекао нас је локални водич који нас је најпре одвео до тврђаве са које се цео Макао видео као на длану. Виделе су се старије зграде, иза којих је изникла шума нових облакодера. Мало ниже, нашли смо се испред симбола овог града, овековеченог на безбројним фотографијама - остатака катедрале Сао Паола. Ова катедрала била је саграђена 1602. године, а уништена у пожару 1835. године. Од целе грађевине остало је читаво само прочеље и оно је сачувано до данас. На њему су остала улазна врата, стубови и статуе, све богато украшено.

Затим смо се довели до А-Ма, најстаријег храма у Макаоу. Тачније, саграђен је 1488. године за време династије Минг, док Макао још није постојао као град. То је храм посвећен богињи мора Мазу, што се види на једном великом камену на којем је исклесан рибарски брод.

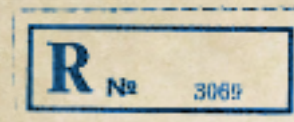
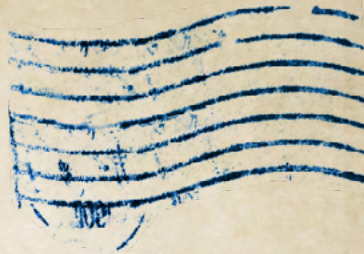
Наставили смо наш обилазак Макаоа и стигли до зоолошког врта у коме се налазе његови најпопуларнији становници – панде. За те панде саграђена је велика хала са застакљеним кровом и зидовима, а унутрашњост је уређена тако да што више личи на њихов природни амбијент, са травом, жбуњем, папрати, са више дрвених конструкција за пентрање по њима. Све се то налази на падини, тако да посетиоци могу добро да виде цео амбијент, заједно са становницима, а све то кроз стаклени зид. Видели смо и становнике, мало заклоњене зеленишем. Сви смо се сложили да су ово много хуманији услови за живот панди, много ближе њиховом природном окружењу него у Сијану.

С обзиром да је Макао једини део Кине у којем је коцкање дозвољено, то је довело до експанзије „коцкарског туризма“, како из Кине и Хонг Конга, тако и из целог света. У граду постоји много коцкарница које се утркују по атрактивности како би привукле што више туриста. У Макаоу се налази највећи казино на свету – Venetian Macao Casino и наш водич је решио да нас одведе баш тамо. Као што му име каже, овај казино је саграђен тако да што више подсећа на Венецију.

Ушли смо и одједном се нашли у Италији, тачније у граду Венецији. Ту је Трг Светог Марка са свим грађевинама које га омеђују. Све то мало смањених димензија, али делује прилично аутентично. Што је најзанимљивије, кад се погледа горе, изнад целог трга налази се плаво небо, са неколико белих облачића. На први поглед као право небо, али ипак лажно. То још није све. Од трга се пут може наставити улицама које чине реплике разних зграда у венецијанском стилу. А каква би то Венеција била без канала и гондола које по њима плове? Е, па има и тога. Има и канала са правом водом и гондола и мостова преко канала.

Напокон, стигли смо до главне ствари због које се праве сви ови луксузни хотели и све реплике, једне атрактивније од других. То је његово величанство казино који власницима враћа све новце уложене у овај луксуз, а онда доноси и баснословну зараду. Нашли смо се испред једног од неколико улаза у казино и ту примили к знању да овде не сме ништа да се фотографише, после чега смо могли да уђемо. Добили смо око пола сата времена да све обиђемо и разишли се свако на своју страну, већ према интересовању. Казино је био огроман и било је свих могућих начина коцкања, од слот-апарата до бацања коцкица и блек џека са картама.

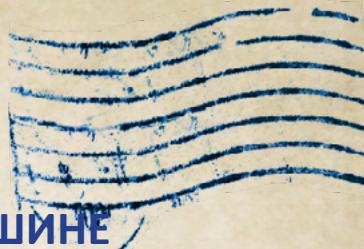
Овим смо завршили посету Макаоу и растали се са нашим водичем. Ускоро смо се нашли на броду који нас је одвезао назад у Хонг Конг.

Још није завршетак свега што нам се догађало тог дана. Чекао нас је један догађај који се у Хонг Конгу дешава сваког дана у 20 часова и траје десетак минута, а то је симфонија светлости и звука која се може видети са шеталишта Avenue of Stars НК. Тачно у 20 часова зачула се лагана мелодија са разгласа, а облакодери преко пута одједном су „оживели“ и сваки је емитовао свој лајт шоу уз музику, а сви смо притом правили снимке да сачувамо овај несвакидашњи догађај.

У Хонг Конгу смо провели још један слободан дан, после чега смо се са аеродрома Квангџоу директним летом вратили у Београд.

Никола Пушић, 72 године
Дипл. инж. машинства, Нови Сад

ТУНИС ИЗМЕЂУ ЗАГРЉАЈА И ТИШИНЕ

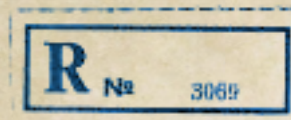
Мирис који ме је дочекао у Тунису, топао и густ, био је јасмин, скоро опипљив, мирис који остаје у коси и мислима. Јасмин Хамамет ме је дочекао тихо, без журбе, као да ми шапуће: „Овде се дише спорије“.

Море је било искричаво плавио и благо као да га је неко разблажио светлошћу. Седела сам сама на песку и гледала таласе како долазе и одлазе исто као мисли у мени, у том ритму сам после дуго времена заиста била присутна. У Медини Хамамета уске улице, бели зидови, плава врата, начичкане радњице, шаренило, живост, мириси зачина, коже, хаљине проткане златним нитима, све врви од народа. Продавци су ме звали са осмехом, смешила сам се. У Тунису осмех има вредност валуте. Купила сам мали букет сушеног јасмина и јасминово уље за успомену.

Једног поподнева гледала сам љупку раздрагану црнпурасту децу и брижне мајке у буркинима. Људи су ми се осмехивали као да се одавно знамо. У лифту су ми се јављала деца „Hello“, „Bonjour“, „Селам“. Једна жена ме је загрлила када сам заиграла са њима на улици.

У Тунису додир није стран, топлина се живи. Хамамет је био окићен и осветљен као да је Нова година. Запослени у хотелу - конобари, собарице, спасиоци - људи са малим платама, али са великом душом, сваки осмех је био дар. За мали бакшиш захваљивали су се као да сам им поклонила цео цвет - „Thank you, madam“. Тунис ме је очарао људима а њихова топлина ми је остала под кожом.

Излет у Сиди Бу Саид, чаробни бело-плави град као да је неко просуо небо по зидовима, степенице, бескрајно плаветнило, било је

топло, пили смо чај од јасмина у кући чаја, купила сам шешир, цењкала сам се, интересно.

Туристичка атракција - птица соко слетела ми је на руку а потом на главу, за мали бакшиш, соко је имао прстен око ноге, канап је држао дресер. Имам прелепе фотографије. Један старији човек ми је са добродошлицом поклатио смокву уз осмех. Слушала сам звуке града који се мешају са молитвом из даљине.

Кад дођем у мој Београд прво ћу се осмехнути и јавити комшијама, биће то мој одговор на хладноћу у Београду где нико не игра на улици, нико ти се не смеши од среће, а о загрљају да не причам – заборављен је.

Пустиња се осећа у топлотом ветру, спорости, камиле стоје мирно, оне носе терет и мир. Путовања се не завршавају повратком већ оним што у нама научи да ћути и траје.

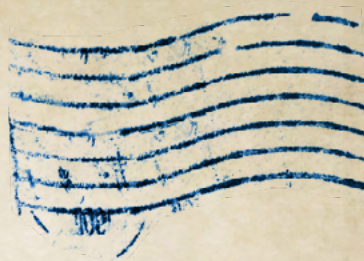
Картагина је најлепше археолошко налазиште и посебна енергија. Некад је ту куцало срце Феничана, ратника, трговаца. Разорили су је Римљани. Камење памти слонове, бродове, пожаре. Ветар прича приче сећања у ваздуху, кожи и соли.

Посета Бизерти, српском војничком гробљу. Бело, скромно и мирно. Страдали српски војници Првог светског рата, после албанске голготе. Овде је Србија, комад сећања на нашу историју заувек усађену у песак Африке. Море ћути из поштовања.

Дине се померају као море од песка, џип се пење, клизи уз смех и страх туриста који вичу и држе за рукохвате, песак шушти, сунце пече, хоризонт нема крај.

Ако џип потоне у песак, а дешава се, људи одмах скачу да га откапају, видели аутобус који је потонуо, прекрио га је песак, видео се само кров. Џипови одлазе, трагови нестају а дине, златне, бескрајне остају исте - слободне и вечне.

Ту су и камиле, издржљиве животиње које једу трње, суву траву, а воле и чоколаду. Једна ми се камила пришуњала и смазала ми чоколаду из руке. Камиле у грби имају педесет килограма масти и могу недељама да буду без хране и воде.

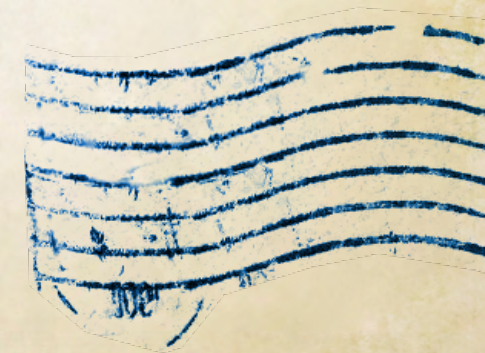
Тунис памтим по бојама мора, по пустињи, градовима и магијској тишини. Тишина све помеша и живи.

Враћам се а део мене остаје тамо где се песак помера без буке, где историја стоји на сунцу и не тражи да је разумемо, већ да је осетимо. Топлина коју сам донела из Туниса је мој одговор на хладноћу у Београду.

Љубица Костић, 74 године
Службеница ПТТ у пензији, Београд

Категорија:

НАЈБОЉА ПУТОПИСНА ПЕСМА

ОСТРОШКЕ СТИЈЕНЕ

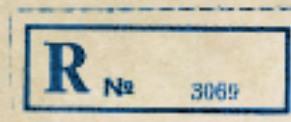
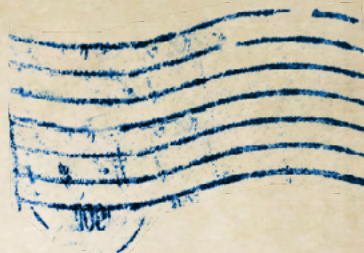
У првом звону вечерње молитве
Док се сусстиже звукова јека
Ваздухом струји милост божја
У гори и души зов одјека

Срцу је мила угодност ова
Бројаницу плете њежна свила
Конци се уплићу нити стежу
Драгост ме носи као вилина крила

Спуштен ехо низ литицу плину
Дотаче лишће траву и птице
Гором уздахну све велебиље
Прхнуше увис двије голубице

У миру је срећу познати лако
Не зебеш због оног ко зна
Острошке стијене љубе ти образ
Василије Острошки чува од зла

Драгица Драга Грбић, 80 година
Наставница српског језика и књижевности у пензији
Вишеград, Република Српска

КАНАДА БРИТИШ КОЛУМБИЈА

Викторија
Зелени град
Поред океана
Пуна је дрвећа
И старих платана
Кедар и Јелка
Високо се дижу
Да видиш небо
Поглед ти подижу

Овде
Стари и млади
Прави као Бор
Витки као Јеле
имају погледе
Веселе и смеле

Хело, хај
Стално се чује
Погледајте сунце
неко поручује
И тако
Од јутра до мрака
По киши и сунцу
Сви се крећу
вежбају, пливају
Стари плешу
Ударају бубњеве
И мање се секирају

Посматрајући све ово
После много дана
Увидох и сама
Кад се вежба, шета

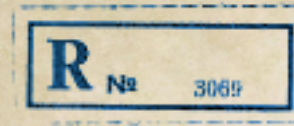
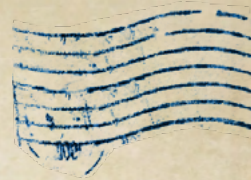
А и смањи храна
Здрава зона чека
Правећи витког
И срећног човека

Викторија има
Авенију Шелбурн
Са осамсто платана
За осамсто војника
Несталих у ратној олуји
Првог светског рата

Стабла платана
Чворната и јака
Стамено стоје
А преко сто година броје

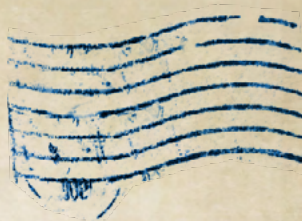
У јесен
Кад хладан ветар
Хучи с океана
Улица Шелбурн
Жута од лишћа
Бела од грана
Увек је топла
Од шапутања
Старих платана

Волим Викторију
Паркове по којима
Јелени шећу
Баште и спортске терене
За покретљивост већу
Улицу Шелбурн и њене платане
Засађене за поштовање
Мале библиотеке
Што из дворишта зову
Да пролазник позајми
Неку књигу нову
Волим ове људе

Што се смеше
Што ти се јављају
Хело, хај и
Малене што сто пута
Кажу тенк ју
И за нешто захваљују

Винка Петровић, 78 година
Банкарска службеница у пензији, Лесковац

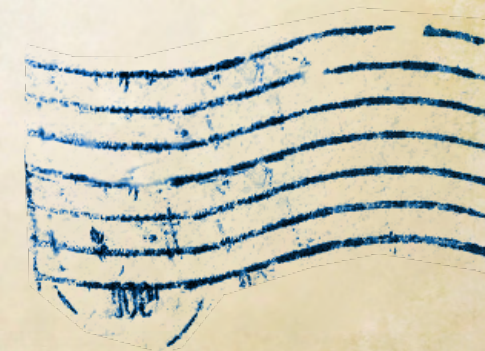
ЛЕСКОВАЦ

Тамо где сам била
Хлеба се каже леба, са Л меко ко душа.
Тамо се јутро шареном кецељом опасује
да му дан мирише на врућ хлеба.
Куће су тамо домаћинске:
са окућницама, цветним баштама,
са малим столицама и клупицама
испред капија да се увече седне и прича
какав је био дан, шта је било и шта ће бити...
Тамо се улице и уличице преплићу,
па ма на коју страну да пођеш
увек ћеш стићи где си наумио.
Посред града протегла се Ветерница -
река ни велика ни мала.
Наткрилили је Велики мост, Висећи мост
и још неколико мостова.
Брдо Хисар испричало би много љубавних прича.
Тамо где сам била људи су вредни, сналажљиви
и весељаци са широком душом.
Ту се гости дочекују са добрим роштиљем,
ајваром, вином, врућом погачом и великим срцем.
У августу, на Роштиљијади, свуда музика,
мирише град на распаљене роштиље.
Тамо где сам била, и где ћу опет отићи,
тамо је ЛЕСКОВАЦ.
Јужњачки град са Л меко ко душа
са домаћинским кућама, добрим роштиљем,
на уличицама што се преплићу,
и са људима вредним, весељацима са звездама у очима.

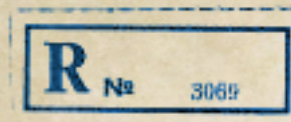
Љиљна Ана Вучковић, 70 година
Референт исплате пензија у пензији, Ниш

Категорија:

ПОСЕБНО ПОХВАЉЕНИ РАДОВИ

МЛАВА - Богиња Хомоља и Стишког поља

Капљу небеска плаветнила
са висина
Хомољских планина,
а са слаповима снежних лавина
слива се бистрина.

Са равнина
ромори питомина;
из дубина
извири притајена дивљина!

Из честара и чистина
шири се ведрина;
из огњева и врелина
надвија се речна маглина!

Из даљина,
вила белина;
са висова и долина
китњаста балерина
раскошних хаљина!

Река-вила
краљевства равница и гора
на далек се пут упутила
на дар царству Дунава и Црног мора,
с поворком богиње Хомоља
и Стишког поља.

Кћер је она
Црног врха што снева,
уз бакар исконског звона
што ружом ветрова пева,
пробуђена из хомољског камена
зовом небеског и земног пламена.

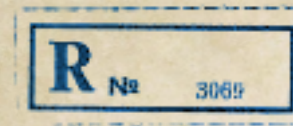
Онда се изнова рађа из врела стамена
па распете дуге косе
окићене бисером бељаничке росе
што их коњице облака
и Еолове каруце доносе
и односе.

Краљица је она!
Дворјанин кроз равницу и гудуру,
кроз Рибарску и Горњачку клисуру
нижући хоризонт и птицу кликталицу
у величанствену хомољску огрлицу!

Јеку Тршког и Горњачког звона
точа с благословом прадедовских и Лазревих икона
током спокоја
и брзацима неспокоја.

Богиња је она
с ветровима,
тешећи брда и увале,
што љубе јој обале,
да ублаже судбу нашем човеку:
да очувају пастира
што фрулу свира,
да класају тежаку
грашку зноја сваку,

а рудару благослов дати
да му утроба гора буде блага мати.
И тако, довека
за намерника, путника и нашег човека.

КАРЛОВАЧКИ ДРАГУЉИ

(Сремским Карловцима)

А кад се Млава, као пастирица љута,
умори од хомољског пута
поведе диљем стишке равнице
поворку бисер-извора, потока и река
до своје Виминацијум престонице.

Овенчана путем искушења,
обдарена снагом хомољског камења,
окићена лепотом стишке равнице,
опевана песмом чобанице,
уздигнута троном старе престонице
наша бисер-лепотице
предаје се вечној Дунаву,
његовом божанском плавом скуту
и велича његову славу
на божанском путу плаву.

Војислав Ђорђевић, 67 година
Војни пензионер, Ниш

Одмах после ренесансе раздобље барока беше,
тек рођени нови правац раскошнија створи дела,
тамна сенка са светлошћу игру нову од тад плеше,
пробудила импресија нека чувства што су свела.

Много склада вешто скрива свака слика и скулптура,
безгранични простор даје оштром оку сву дубину,
са бароком већ одавно сродила се и култура,
па се трудим сваком делу да проникнем у суштину.

Славу неба ту открива продор светла баш блештави,
фреске пуне колорита наративни приказ чине,
а светитељ сваки сија, кроз молитву Бога слави,
док с куполе светлост плава поглед вуче у висине.

Град ме овај једном давно привио на своје груди,
па се њему увек враћам о прошлости да ми прича,
куглофом и вином частише ме дивни људи,
познате су срцу стазе, свуда идем без водича.

У староме језгру града прелепа је грађевина,
патријарха ко да видим на балкону Магистрата,
саопштава свом народу: "Сад је Српска Војводина,
Свевишњем се помолимо да не буде више рата!"

Карловац је некад био "Српски Сион" руској браћи,
под окриљем снежне ноћи дошао и Врангел козак,
Господ каже сваком брату у муци се треба наћи,
избеглице град тад прими, Магистрат им беше конак.

А насупрот Магистрата Карловачка гимназија,
ходницима старим дише једно дивно прошло време,
стицао је знање овде Сима звани Сарајлија,
песник Бранко и Стерија решаваше теореме.

Сија црква Светог Тројства где је била базилика,
на барокној капи блешти јабука са златним крстом,
сваки прозор с витражима прелепа је оку слика,
пиластари носе венце, сваку греду чине чврстом.

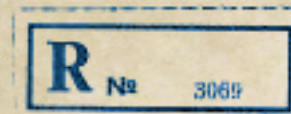
Црква светог Николаја у окриље верне зове,
два звоника на западу барокна су храму круна,
пет травеја испод свода ките простор кроз векове,
целу цркву красе дела Орфелина и Крачуна.

А северно од те цркве Двор владике сремског ту је,
ризалити, пиластри целу зграду споља красе,
из “Поворке светих Срба” молитва се топла чује,
да је златом ткани фелон Цетињскога Петра зна се.

Богословска српска школа духовне пастире гаји,
кад год прођем овим тргом напеви се складни чују,
у клупама сабрали се верних срца откуцаји,
у Једнога Бога Оца чистом душом сви верују.

Недалеко простире се Стефанеум дивно здање,
код стаменог кровног венца истичу се балустраде,
оставштине вредне чува одвајкада то имање,
сасвим скромно, без украса, који красе друге зграде.

“Горњој цркви-Ваведење” седмоистране су апсиде,
са куполе зрачак сунца сваког јутра ту избија,
барокни се звоник диже и два венца ту се виде,
шалукатра прозор краси над којим се лук извија.

Предаје нам свако здање сву лепоту свих времена,
карловачка свака стопа сто дуката златних вреди,
а у “Доњој цркви” платан као да је из Едена,
док у хладу раскошном ко да Његош сада седи.

Жедна душа окрепи се ту на чесми “Чет’ри лава”
на средишњем делу Трга када кренеш Гимназији,
зато често ја долазим овом граду крај Дунава,
сваког пута кад га видим срцу ми је све милији.

А на врху Фрушке горе доћи ћеш до Стражилова,
кривудава стрма стаза до Бранковог води гроба
и сад пише о Карловцу, песма није још готова,
о младости прохујалој, о радости једног доба.

С Видиковца поред крста видим Дунав, видим Бачку,
све лепоте овог града увек нове откривамо,
а на шетњу по Карловцу привремено стављам тачку,
седам тихо поред Душка да се лепо испричамо.

Љиљана Терентић, 73 године
Административна радница у пензији, Смедерево

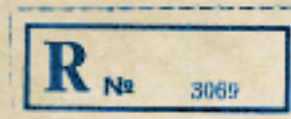
ПАСЈАЧА - ЦАРСТВО ПОСКОКА

Планинарење - непролазна љубав од студентских дана. Природа - лепота која храни тело и испуњава душу. Надахњује. Мој бивши дечко а садашњи муж, са којим деценијама делим лепоту живота и путовања, из милоште звани Дракче, уме да каже: „Кад за викенд одем на планину, држи ме до среде“. А ја додајем: „Где год да путујем, радујем се три пута: први пут кад планирам путовање, други пут док траје путовање и трећи пут кад пријатељима показујем светлописе на којима сам забележила најлепше детаље“.

Елем, једно београдско планинарско друштво из године у годину, сада већ традиционално, приређује несвакидашње и узбудљиво планинарење: Излет изненађења. На уласку у бус, сваки учесник има прилику да погађа дестинацију, планину, реку, језеро, културно-историјске споменике, на основу асоцијација које водичи дају у опису излета. Неки планинари су се досетили прошле године, па су уз помоћ вештачке интелигенције понешто и погодили. Е, ове године су водичи знали за јадац, па су закукуљили и замумуљили асоцијације тако да ни ВИ, а ни нико од планинара није успео да реши ребус. Но ипак, сваки пут се вреди потрудити, ко погоди бесплатно путује. Правило је да се сваки пут иде на другу дестинацију, планине се не понављају - богата је наша земља, наша Србија.

Чим се уђе у бус, креће граја, смех, прозивке, шала - екскурзија почиње. Планинарење је спорт за све генерације, али је неписано правило да се на излетима изненађења обично селекује старија гарда, шездесет плус. Млађи очигледно воле сигурицу, а нама старијима, изгледа, изненађења никад доста. Водичи, као добри домаћини, увек за добродошлицу послужују домаћу шљивовицу и неодољиве колаче који миришу на печени сусам. Будући да се често планинари, екипа се углавном добро познаје, а и новопридошли се веома брзо опусте и уклопе. У шали кажемо да смо као фамилија, а чешће се и виђамо и дружимо него са најближим рођацима.

Тако уз смех, причу и музику и не осетисмо да смо превалили преко стотинак километара и стигли, ничим изазвано, у Житорађу - име које обећава, а познато нам је као родно место „Српске мајке“ и једног универзалног министра српске владе.

Тек тада смо се стварно изненадили схвативши да ћемо учествовати на републичкој планинарској акцији - успон на планину Пасјачу. Искрена да будем, никад чула за Пасјачу, али тим пре ће то бити још већи изазов и задовољство. С обзиром на то да је у питању републичка акција, у порти Манастира Св. Николе, на крају села одакле се креће на успон, окупило се на стотине планинара из разних места Србије, највише из Ниша, Прокупља, Трстеника, Крушевца... Ми смо били једини представници престонице. После певања српске химне „Боже правде“ и, уз благослов игумана манастира, акција је могла да почне.

Манастир Св. Николе, одакле смо стартовали, налази се на крају села Речица, а речица која дотиче до села и даје му на атрактивности и бајковитој лепоти, зове се најједноставније и најсмисленије могуће Речичка река.

Креће успон на Пасјачу, предели су нестварно лепо, река вијуга, жубори, пенуша правећи каскаде, а вредни мештани су направили неколико десетина дрвених пешачких мостића. Само пешице се даље и може.

Пењемо се. Успон је приличан. Стеновите формације се негде сужавају толико да се тело мора искосити да би се провукло између огромних камених громада са обе стране вијугавог путељка. Велики број планинара, успон и препреке на стази, ограничавају нас па идемо поприлично споро. То има и својих предности, уживамо у лепотама крајолика и имамо довољно времена за фотографисање.

Пролазимо кроз шуму липа. На табли стоји да су липе старости двеста до триста година. Делују импозантно. Пожелели смо да их загрлимо. Планинари кажу: „Загрли дрво, ал' мене прво“. Грлили смо једни друге радосно, а да бисмо загрлили горостасна

дебла липе морало је више нас да се удружи и ухвати за руке. Нашој срећи краја нема. Једина жал је што није крај маја па да нам и опојни мирис липе испуни плућа. Закључили смо једногласно да се овде мора поново доћи у време цветања липе.

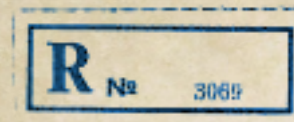
Пењући се даље, излазимо на један диван пропланак где смо залегли да одморимо. Иако је тек почетак априла, топло, сунчано време и умор од константног успона натерали су нас да се поскидамо. Колико је ко могао. Из ранаца се вади све и свашта, ладно пиво, ракија, воће, грицкалице. Свак је понешто понео, сваки сваког нуди, права гозба. Једно од основних планинарских правила: „Понеси да послужиш, а не да тражиш“.

Даље нас пут води кроз шуму четинара. Дишемо дубоко упијајући мирисе распуклих борових шишарки и густе смоле. Каква раскош и богатство мириса! Колико кисеоника! Нас триста је напунило плућа и још га је остало. Пут вијуга кроз цветне ливаде. Ситни љубичасти цветићи са зеленим листовима праве ту магичну комбинацију којој ниједан фотограф није одолео.

Пошто има пуно планинара и не могу сви стати на врх Пасјаче, наш водич одлучује да наша група лагано крене назад. Није нам право, ал' се водич без поговора мора слушати. Наравно, сваки планинар жели да попење врх, не каже се случајно: „Тек на врху видиш сврху“. Овог пута не видесмо сврху, ал' ето још једног разлога да се овде дође поново.

У повратку пратимо ток Речичке реке који ћемо прећи небројено пута. Негде је то било лагано, преко атрактивних дрвених мостића, негде с камена на камен. Дешавало се да се стане на клизав камен, па нас дочека вода - ледена, брза, прозирна. Може се без проблема пити - и пили смо је.

Организатори акције су обезбедили униформисане редаре који нам успут помажу на деликатним и захтеним деловима, додају руку, планинарски штап, прихватају ранац, само што нас не

носе. Није им лако, али се све време осмехују, љубазни и срдачни истовремено, поносни и пресрећни што је у њихову Речицу и на њихову прелепу, а мало знану Пасјачу дошло толико планинара из целе Србије.

Идем тако, одужило се, никад стићи. Успут, да прекратим пут, причам са неком сјајном омладином из села и кажем: „Благо вама, децо, могу мислити како лети уживате у овој дивној реци“, а они у глас одговарају: „Ми овде лети не долазимо, овде је станиште поскока, ово је њихово царство“.

Из размишљања о снази природе и хијерархији коју човек, хтео - не хтео, мора да поштује, пренуо ме је снажан хук воде. На крају свог тока Речичка река нас награђује атрактивним водопадом. Вода се громогласно стрпоштава низ литицу и сваке секунде понавља исти приказ. Мештани су направили један дрвени подест, оградиле га, тако да безбедно може да се приђе водопаду и да се из непосредне близине ужива у несвакидашњем и чаробно лепом перформансу природе.

Пут нас још недуго води поред реке и, на наше велико одушевљење и олакшање, угледасмо обресе Манастира Св. Николе, почетне и завршне тачке наше акције. На крају, кад смо подвукли црту, иако нисмо стигли до врха Пасјаче, били смо поносни на пређених петнаест километара, седамсто метара висинске разлике и педесетак захтевних прелажења реке.

Заслужени ручак нас је чекао у порти манастира. Војнички пасуљ, купус салата и пиво које се у гајбама хладило у Речичкој реци. И на крају, још једно изненађење, локална посластичарница из Житорађе донела је своје најлепше торте којима су се засладили сви учесници акције, како би нам Пасјача и поред свих напора остала у најслађем сећању.

Снежана Мијаљевић Шобот, 68 година
Магистар економије у пензији, Београд

МАНГО

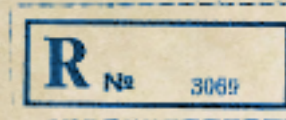
Петак увече, после поподневног пљуска и ноћашње олује, најбоље је време за трчање улицама Хонолулуа при врху „угашеног“ вулкана Панчбоул (Punchbowl), на чијој падини столујем већ више од две године.

Ретки аутомобили и још ређи шетачи паса не нарушавају спокој града чији су становници вечерас у четвртима између танких зидова пред никад довољно великим бљештавим сокоћалима испунили фотеље и заузели простране кауче, с којих атакују на претиле колуте пице, брда пржених кокошијих батака и крилаца, вреће кокица, насlage хамбургера и чега све још не.

Док се запућујем на већ утврђену маршруту од три миље вечерњег пешачења и трчања, радујем се открићу ове додатне благодати опустелог града. Већ после првог семафора, још једно откриће: међу разбијеним воћкама, испод моћно широког дрвета манга, на обали изнад улице, указа се и један манго који је преживео пад с висине.

Подижем га и миришем. Ааах... Из танке распуклине запљусну ме свежа зрелина тропских сокова миомирисне воћке какву раније нисам мирисао. У богатом букету мириса издваја се мирис чемпреса! Па, наравно, само педесетак метара даље, у складном реду, урањају се у небо високи, танки чемпреси какве сам виђао само у Херцеговини! Тако, значи, само оном ко је помиришао плод њиховог суседовања откривају ово двоје тихих преступника своју тајну љубав.

На моје чуђење, већ сам давно приметио по количини опалих плодова по двориштима и тротоарима, на којим недељама леже – мало на трпези бројних глагољивих птица, а много више да лагано вену и труну – свет данашњих Хаваја углавном не зна да су њихови стари манго, папаје, мандарине и смокве садили не

само да би се хладили под њиховим крошњама и дивили се њиховом цвету и боји плодова, већ пре свега да би се наслађивали рајским даровима.

Спуштам овај малени дар олује на камени зид дуж улице. Ако ме сачека у повратку, понећу га кући. Враћајући се, откривам да га нисам заборавио, као што ни он мене није изневерио. Два пута мањи него они који у картонским кутијама с преградама посредством Костко маркета приспевају из Мексика, и варљиве зелене коре, овај неугледни мали ветроломник награди ме вечерас укусом и мирисима који су ме натерали да се латим „пера“ и упишем га у ретке доживљаје и опажања који остају у књизи лепог живљења.

Зоран Старчевић, 68 година
Ужице

ЈА, МОЈ ЖИВОТ, МОЈА СУДБИНА

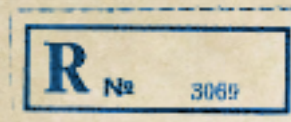
Живети у дому пензионера значи живети без непотребног пртљага. Из досаде преврћем ситнице које сем мени, ником ништа не значе. Свака је успомена на неки догађај, а као и у свачијем животу, било их је и превише.

Старе фотографије, исхабани пасоши, којекакве дрангулије. Гледам их и присећам се... Ја и мој Живот нисмо били неки планери. Живели смо за данас и у томе уживали. За сутра баш и нисмо марили. То је вероватно било симпатично мојој Судбини. Стално ми је приређивала изненађења. Слала ме је на далека и неизвесна путовања. Летео сам дуго, пратећи Сунце спајао дане, прескакао ноћи. Пловио сам океанима. Тутњао транссибирском железницом. Стигао до на крај света. Улетао сам у авантуре. Судбина ме упознала са необичним људима. Удварао сам се лепим девојкама и шармантним дамама. Открила ми је мистериозне земље и порочне градове. Уживао сам у најбољим винима, егзотичним плодовима мора, кавијару. Отпухивао „Хаване“. Ћаскао са амбасадорима, циркао са дунавским аласима. Али када је требало, вредно и напорно сам радио. Упознала ме Судбина са сластима победа и горчинама пораза.

Волео сам и био вољен. Верно, искрено и предано. И најважније – ма где да сам био, моја Судбина је увек бринула да се сретно вратим људима којима припадам и који су чекали.

Ја, мој Живот и моја Судбина смо чекали на висини задатка. Чували смо се. Чувамо се и данас.

Миодраг Хаџи Пешић, 75 година
Графички дизајнер у пензији, Београд

ВАСКРСЕЊЕ ИСУСОВО У ПОРТ СУДАНУ

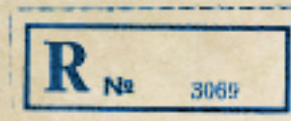
Нас четворо смо се договорили да се обучемо мало свечаније и да стигнемо пред Коптску цркву нешто пре осам увече кад је требало да отпочне бдење и служење целовечерње литургије у част васкрсења Исуса Христа, које ће се догодити тачно у поноћ. Ушли смо у порту цркве која је била препуна верника. Наша појава међу њима изазвала је велику знатижељу. Погледи упрти према нама нису изгледали непријатељски, али ни као добродошлица. Били су неодређени, рекло би се више опрезни и испитивачки. С обзиром на окружење у ком се црква налази и на њихову бројност која је била мала у односу на вернике других конфесија, било је нормално да буду на опрезу кад су странци у питању. Нису могли знати са којим смо се намерама нашли међу њима. Стојали смо са стране у близини великих двокрилних врата која су била широм отворена. Бацио сам поглед у унутрашњост и видео да су места са клупама, сличним као код Грка, била скоро попуњена. Желели смо да и ми уђемо, али смо оклевали, плашећи се да не начинимо какву протоколарну несмотреност и нехотице нарушимо свечаност која се чекала да се понови, читаву годину дана. Верници су пролазили поред нас покушавајући да прикрију радозналост због нашег присуства. Били смо једини „белци“ међу њима и то је било сасвим разумљиво. Време за почетак богослужења се потпуно примакло а нашу неодлучност, да ли да уђемо или не, разрешио је један од оних свештеника ког смо упознали у Грчкој цркви. Застао је поред нас, поздравио нас и руковао се са нама пожелевши нам добродошлицу.

Показао нам је да пођемо за њим у унутрашњост огромне цркве која је већ била испуњена скоро до последњег места. Пришао је неколицини верника који су седели у трећем реду до пролаза и после неколико речи са њима, њих четворица су устала и уступила нам своја места. Нису се при томе бунили нити негодовали. Устали

су, најсрдачније се руковали са нама и показали да слободно седнемо. Поп је сваког од нас прекрстио са по три прста и пружио нам крст који је држао у својој руци да га целивамо. Погледи који су били до тог тренутка испитивачки и неповерљиви, одједном су се претворили у погледе пуне љубави и разумевања. Многи из ближег окружења су нам прилазили и руковали се са нама, при чему су на свом језику изговарали традиционалне речи добродошлице и жеља за добро здравље. Места на која смо сели била су најлепша у читавој просторији која је била подељена на леву и десну страну. Преко пута нас су смештене жене и девојке а мала деца су се играла и веселила где год су пронашла имало слободног простора. Изузев ове различитости, кад су клупе у питању, све остало унутрашњости је подсећало на изглед наших цркава. У централном источном делу се налазио неизбежни олтар који је био увучен у односу на његово мање предворје. Испред су се налазила два лепо украшена говорна места са озвучењем. За тим говорницама су се смењивали црквени помоћници који су непрекидно певали изабране делове из Светог писма. Мелодија је звучала меланхолично са дугим испевањима а звук се ни једног тренутка није прекидао. Верници, који су се за време трајања читаве службе смењивали у певању, имали су сталну пратњу импровизованих музичких инструмената. Они су се састојали од две округле лимене полусфере које су личиле на поклопце за посуђе. Придржавали су их кожним каишевима на средини, споља и ударајући један о други, производили лимени звук правећи уједначени ритам. Певање и музичка пратња трајали су континуирано а смењивали су се само актери. У паузама су се смењивали главни свештеници који су повремено излазили за говорницу, певајући такође одабрана поглавља из Светог писма. При њиховом изласку и певању, верници око нас су се учестало крстили. Ми нисмо разумели и знали кад је то потребно, али смо следили њих и чинили исто.

Начин њиховог крштења је био сличан нашем. Једина разлика је била у томе што им три прста десне руке, нису била потпуно

спојена и што су радњу крштења чинили на лежеран начин. Лежеран у смислу да им кретња шаке није јасно описивала крст у простору. Трећи и четврти покрет им је такође ишао са десна на лево. Многи су у рукама држали Свето писмо. Неке књиге су биле старе и преко сто година јер су већ биле добро начете од дуготрајне употребе. Био сам радознао да видим како изгледа писмо којим су написана па сам повремено завиривао преко рамена испред нас. Слова којим су била исписана, личила су ми на нашу ћирилицу помешану са грчким и винчанским писмом. Свако ново поглавље отпочињало је првим калиграфски украшеним словом. На појединим деловима су се појављивале слично украшене сличице које су илустровале поглавља која следе иза њих. Плашио сам се да се моје завиривање преко рамена неће допасти људима испред мене. Напротив, било им је мило што смо се интересовали да упознамо њихове обичаје и писмо. Један од њих ми је пружио своје Јеванђеље па сам могао на миру да га разгледам а неке странице сам уз његову дозволу фотографисао. Исти човек је помно посматрао начин на који смо се ја и моје колеге крстили. После неколико покушаја, успео је да нас потпуно опонаша, наглашавајући три спојена прста као веома важна.

Лево и десно од олтара, од пода до плафона, на дугачком зиду, низале су се иконе свих православних светаца скоро идентичног изгледа као у нашим црквама. Иконе су заузеле читав зид, али их по околним зидовима није било. Ту и тамо, окачена је по нека фотографија из ранијег периода живота и рада ове цркве. Читање Јеванђеља кроз певање за говорницама, трајало је у недоглед. За то време, око олтара, одигравале су се ритуалне радње попова и њихових помоћника. Обилазили су око једног великог и украшеног квадратног стола који је представљао одар Исуса Христа. Повремено су застајкивали и обилно га засипали димом тамјана који се издашно ширио из повеликих кадионица. Читав простор богомоље је био испуњен димом тамјана који је у себи носио мирис сирове смоле, непрерађене и неискварене другим врстама мириса. Није нам сметало да боравимо у окађеном простору. Вече је било спарно.

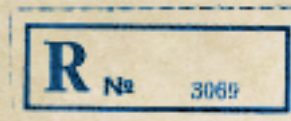

Близна мора и врелина песка су били погодни да ваздух те ноћи буде испуњен влагом. На таваницама су густо постављени вентилатори који су својим лаганим окретањем мешали ваздух и неутралисали неугодност загушљивог простора. Непосредно после улазних врата са леве стране, постављена је мала катедра са косом горњом површином на којој се налазила икона свеца коме је здање било посвећено. Нешто слично као у нашим црквама, где су на различитим местима у круг, постављене сличне иконе које су верници целивали, пред њима се молили и остављали новчане прилоге убацујући их у уске отворе на врху. Током читаве вечери, верници ове цркве су прилазили изложеној икони, целивали је и молили се за здравље и општу добробит. Верник би најпре пришао, прекрстио се, пољубио икону и легао испред ње потрбушке, читавом својом дужином. Устајао би полако, прилазио поново икони, целивао је и опет легао као први пут. Понављао је овај ритуал три пута. После трећег, кад се задржао најдуже у лежећем положају, устајао је љубио поново светињу, прекрстио се и убацио прилог у отвор у који је све теже било убацивати нови.

По кретњама свештеника и њихових помоћника видело се да бдење у ком се очекује Васкрсење улази у свој финиш. Верници су се помало узнемирили и ускомешали, све чешће шаљући своје погледе по осталим учесницима у просторији. Погледао сам на сат, било је пет минута до поноћи.

Погасила су се сва светла, само се чуло меланхолично певање које се није прекидало ни једног тренутка. Око олтару је била упаљена само једна свећа која је негде из прикрајка бацала слабашну светлост у којој се назирало да се око олтару и великог стола нешто догађа.

Осећала се напетост у ваздуху. Чинило се да се чека искра па да све експлодира. Верници су се умирили и усмерили пажњу на слабо осветљени простор око олтару. Трајало је све то неколико минута а онда се на стропу појавила светлост слична светлости коју

произведе муња приликом грмљавине. Урадили су то некаквом апаратуром за светлосне ефекте.

Пре него што су се попалила светла, одједном су се жене са десне стране као једна, огласиле звуковима произведеним својим грлима и језицима, прекидајући их кратким паузама. Бука је надјачала све друго што се чуло пре тога. Прекинула је већ монотono певање појаца. Кад су се упалила светла на обредном столу који је представљао одар уместо „тела“ које је лежало, видели смо тело које седи. Било је прекривено и даље свиленим, белим и црвеним покровима. Певање је одједном постало веселије а радовање жена и звуци које су неуморно производеле својим грлима, није престајало. Веселији тонови појаца су се наставили без прекидања а радовање жена се временом проредило. Повремено би се мање групе њих изнова оглашавале.

Представа која се одиграла пре и после поноћи, симболизовала је Васкрсење Исусово и радост његових следбеника после чудесног догађаја.

Свештенство и помоћници су убрзано вршили припреме правећи неку врсту колоне на чијем челу су двојица носила икону са ликом Исуса Христа окренуту ка остатку колоне. Ходали су уназад. Следио их је највиши по рангу свештеник а за њим остатак колоне коју су сачињавали други попови и помоћници. Носили су неколико црквених барјака и урамљене натписе за црквеним записима. Све време је главни поп, носећи огромну кадионицу, кадио простор којим „процесија“ треба да прође. Најпре су обишли читав један круг око свих верника а потом су прошли пролазом између женског и мушког дела. Верујући су дотицали барјаке, икону и натписе рукама при чему су истом руком дотицали своја тела уз обавезно обилато крштење. Процесија је учињена три пута и трајала је поприлично. Носачи иконе на челу су се неколико пута смењивали јер је ход уназад ипак био тежак. Главни свештеник је на половини пута уступио кадионицу првом до себе и отишао до олтару где је вршио припрему за следећи корак који следи у свечаности. Личило ми је на припремање нафоре којом ће се верници на крају причестити.

Пре него што је напустио колону, кад је пролазио поред места на којима смо се ми налазили, застао је и дуго нас обасипао димом тамјана. Ми смо се све време крстили, захватајући дим и вукући га према себи. Он је све то пропратио кроз благи смешак. Можда нас је дуго кадио са жељом да покаже наклоност или гостопримство а можда је у себи помислио да смо грешнији него остали. Ако смо били ово друго, густина дима је све зло од нас сигурно отерала.

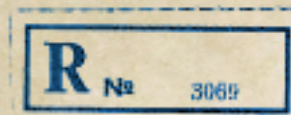

Живахност и радост међу верницима је већ била очигледна. Честитали су међу собом један другом сретан догађај. Нису мимоилазили ни нас на шта смо им ми радосно узвраћали. Жене су се и даље повремено оглашавале својом веселом кликом а једна група мушкараца и жена се издвојила испред олтара и стрпљиво чекала да прими причест и нафору. Сазнали смо да су то само они који су дисциплиновано издржали петонедељни ускршњи пост и сматрали се великим подвижницима. Примали су само хлеб без вина. На крају, кад се све то завршило, на излазним вратима су нас испраћали свештеници испред којих су се налазиле велике корпе са хлебним погачама. Откидали су по парче и делили свима а нама су дали по читаву уз осмех и захвалност што смо ноћ провели са њима и на тај начин им показали своју подршку у њиховој истрајности да у тешком окружењу одрже своју веру и обичаје. Пољубио сам погачу и прекрстио се на шта сам добио завршни благослов.

На улици је било неколико слободних рикши па смо се двома пребацили до куће и отишли на починак да до јутра одспавамо тих неколико сати.

Нисам се туширао јер сам за то био преуморан. Легао сам у постељу и убрзо после пребирања утисака од протекле ноћи, заспао успаван мирисом тамјана који је избијао из сваке моје поре. Пре него што сам заспао, нашалио сам се сам са собом, помисливши како ће ме шејтани због тамјана оставити на миру бар неко време.

Милојко Тадић, 69 година
Војно лице у пензији, Панчево

СЛИКАЛИ СМО СЕ НА ПРАГУ КУЋЕ

Када се братаница Аница вратила колима из Рибарске Бање, свратила је у село Јаковље да види родну кућу, нашу постојбину. Показала ми је фотографије куће коју је усликала мобилним телефоном.

Ја гледам фотографију, не могу рођену кућу да препознам где сам са братом провео детињство за време школских распуста. Гледајући фотографију питам братаницу да ли је то сигурно наша кућа.

„Како није?“, одговара Аница.

„Видим да је огољен кров, нема црепа на крову. Само голе греде и летве.“

„То је сигурно наша кућа, знаш кад смо се сликали на прагу куће.“

„Ево и других фотки“, показује ми Аница, вратница са капијом на улазу у двориште, надстрешница, зелена трава у великом дворишту, где смо некада играли мали фудбал на малим голићима, поред старе, и нова кућа, бачвара и кош.

„Пази стварно“, зачудим се ја. Ко ли је скинуо ћеремиду? Ко је имао толику храброст да уђе у двориште, попне се на кров и оголи га.

Није ни чудо, ако је посечен дуд, два огромна ораха где смо се као деца љуљали на љуљашци, и две липе поред бунара. Ужас! Почињем да се нервирам.

Са мном је пошао и мој син да помаже око срушене штале. Посећује теретану у Алексинцу. Диже тегове. У преводу - билдује. Али, овде је сасвим другачији физички напор. Треба рашчистити терен, одвојити сушено блато од талпи, извући прво греде, па кованице, па летве.

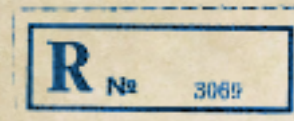

Сећам се кад смо били деца и спавали са братом на тавану штале. Прабаба и деда су били живи, гајили су две краве и кобилу. Поред штале је био тор са свињама, а по дворишту су шетале кокошке са петлом предводником. Стално су се кокошке излегале у „Страни“ испод грања, пилићи су се гомилали у дворишту, а нико није водио рачуна одакле долазе. Деда је стално претио да закоље петла, не што је кукурикао пред зору, већ зато што је подивљао и више је летео него ходао. А требало је неко да деду наследи. А по веровању, то је био петао.

У штали краве су имале своје одељење, а један део, где је била кобила са ждребетом, био је преграђен. Чезе су стајале једно време испод надстрешнице. А оглавник, наочњаци, узде и седло, окачене о ексер на диреку. У продужетку излаза из штале, надстрешница је штитила животиње од кише и после рада на пољу. Корито је служило за појење животиња. За време лета у истом том кориту, кад су биле велике жеге, купали смо се и ми, деца. Корито смо напунили водом из бунара, чекали да се вода добро загреје, док је сунце пекло, ми смо се сунчали, па поново сипали воду у корито и то целог дана до заласка сунца. Две липе су цветале поред бунара, заносно мирисале, пчеле су зујале, а деца се прскала водом и вриштала. Чула се дечја граја.

Лети су ноћи биле топле па смо спавали на тавану штале, ослушкивали како краве преживају, а кобила копа копитом. По гласовима смо распознавали људе који су долазили да захвате воду из бунара. Тачно се чуло окретање чекрка, дохватање кофе, и сипање у суд или тестију.

Дању смо посматрали гнездо ластавице која је младима доносила храну чије су главице вириле из гнезда. Деда је заковао дашчицу у зид на којој су ластавице направиле гнездо од блата. На таван штале смо се преселили откад је отац истерао Србу из куће. То је био дечак нешто старији од нас, али је много био гојазан. Ујутру је његова мајка приметила да је покусао целу теглу слатког

од купина. Отац га је појурио да га бије, али Срба је почео да бежи уз брег, а отац га гађао секиром, претећи и псујући за њим:

„Да се ниси вратио кући!“

Срба је дошао код нас и сакрио се на тавану штале. Ми смо му доносили храну и воду. Повремено смо му доносили дедин дуван, а он је завијао цигаре од шушке кукуруза и пушио. Кад се састанемо, претио нам је да ће да се убије. Да ће да скочи у бунар. Многа деца су плакала мислећи да је то истина, а многа му нису веровала.

Док је Срба спавао на тавану штале ми деца смо се окупљали око бунара и гледали нагињући се не би ли угледали дно. Мене је било страх да се нагнем и погледам јер ме је баба Славка, Србинова мајка, плашила ђаволима и вампирима, да могу да ме шчепају и одвуку на дно. Ја сам размишљао о Срби ако стварно скочи у бунар. Удавиће се сигурно ако пре тога не разбије главу о камење које је почело да излази из лежишта. Бунар је довољно стар да је камење попустило. Још га је деда ископао кад је био млад, а дубина је 18 метара.

Баба Славка је знала где се Срба скрива, али је мислила на сина из првог брака Живојина који се спремао да дође из Аустралије. Стално је мајци писао писма, јер је носталгија за родним крајем и селом била велика. И стварно, једног дана је долетео из Сиднеја. Прво што је рекао мајци када је полетео у њен загрљај било је:

„Моја мајко, од дуванских низа једва сам познао рођену кућу!“

Мајка је дуго плакала и после толико година поново видела свог, првог од тројице синова. Мајка га је молила да се не враћа поново у Аустралију, али син Живојин је говорио како тамо живи са женом Рускињом и ћерком. После Другог светског рата ситуација му је налагала да бежи из Србије. Да спашава живу главу. А сада је касно за останак у Србији.

Мог брата и мене сликао је Живојин са рођацима који су се окупили за његов повратак. Први пут сам видео фотографију у боји. Његова два брата и Срба полубрат испратили су га на аеродром „Никола Тесла“ у Београду са сузама у очима. Био је то тужан и болан опроштај. Никад се више није вратио, само је писао писма, и кад је стигао у Сиднеј кажњен је новчано због доношења три литра шљивове ракије из Србије. Скоро да је заборавио на строг закон његове друге државе.

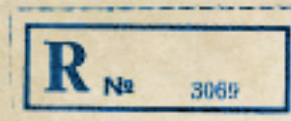
Повремено смо ишли на реку, тамо где је поток био преграђен и где је била потопљена конопља. Било нам је задовољство да газимо по мекој конопљи. У близини су биле баште, ливаде, воћњаци, засађен кукуруз и пожњевена пшеница.

Раде Сликара је био једини фотограф који је ишао по селима и сликао децу и значајније догађаје: рођења, крштења, литија, славе, свадбе и сахране. У нашем дому се појавио слепоподне и рекао да се припремимо за сликање. Облачили су нам нову одећу и обућу, чешљали косу. Сећам се како нас је сликао на трави, моју сестру од тетке и мене. Брат није волео да се слика, и увек се негде скривао и бежао од куће. Тек кад је почео да иде у осмогодишњу школу, пристао је да се слика на ждребету са дедом који је држао сено у руци. После његовог успешног сликања, сликао сам се и ја у истој пози. Ја на ждребету са морнарском мајицом.

Сви укућани су се дотерали, чукундеда Добросав, његова жена Милена, њихов син Станисав и његова жена Десанка. Поседали су у два реда на прагу куће. Фотограф Раде се намештао, покретао се и гледао одакле долази светлост сунчевих зракова, те није ни приметио нашу рођаку Миру која је носила малог сина у наручју. Фотограф је усликао целу породицу са рођаком и њеним сином.

Када започне рушење, оно се наставља по неписаним правилима.

Пролазило је време и стара кућа је почела полако да пропада. Прво је почео да отпада креч са зидова, а касније, после откривања,

наједном је пао и десни део куће. Тачно до оцаклије и огњишта где је некада био окачен о вериге велики бакрач пун воде. Огњиште је служило и за печење прасића и пастрме за зиму. Кроз прозор се видео део где је била дневна соба, са орманом, шпоретом, великим креветом са сламарицом, сто са клупом и шамлицом поред шпорета. Деда је ноћу поред кревета на клупи држао кофу пуну воде са лончетом. Целе ноћи је пио воду до јутра. Трезнио се. А ујутру ложио шпорет и тресао се поред пећи. Све се тресао док није попио једно чокањче ракије да би га дрхтавица прошла. Затим је палио цигару. Шпорет на дрва ложио је и лети и зими. Поред куће био је шљивик „Страна“ где је подбирао шљиве које је звао црнице, а служиле су само за печење ракије. Поред ракије од шљива, док је могао, радио је и виноград, копао и прскао плавим каменом. Бачве смо прали брат и ја млаком водом коју нам је додавао деда. Улазили смо кроз отвор бачве, вриштали, звиждали, галамили, јер се посебан звук чуо. А онда рибали бачву изнутра.

Муљање грожђа и гажење босим ногама у каци чинило нам је огромно задовољство. Посебно испијање слатког вина. Ракију и вино баба и деда су послуживали када су верске светковине: литија, славе Светог Луке и Светог Марка, или за Божић и Васкрс.

Кад се део старе куће сам срушио, мој рођак је дошао трактором да извуче две најдуже греде. Још је остао прозор кроз који се једва назире ствари унутар собе. Креденац са осталим стварима. Посебно сандуче са сатом и фотографије деде са другом из Војске Краљевине Југославије. Црна буквица, испод које је некада био новац од пољопривредне пензије.

Рођак је тражио крамп да ослободи греде од кланфи. Нисам знао шта је то кланфа, па ми је рођак објаснио да је то гвозђе које се закива у греде да би боље држале терет, а забада се шиљцима у греду са једне и друге стране. Штити посебно од ветрова или земљотреса. Када је пет кланфи извадио, ланцем је везао једну, па другу греду и трактором одвукао до средине дворишта. Ја сам пет кланфи спаковао да понесем кући за успомену.

После сам се дао на посао, крампом скидао блато са спољних зидова, вадио талпе и греде, откуцавао и бацао на једну гомилу поред куће. Земља смоница је била сува, а дрвена грађа сува као барут. Чекали су ме да их покупим и ставим у приколицу камиона. Све то није било довољно док није дошао још један трактор у помоћ. Један је везивао ланац за стубове куће како би се други део куће срушио. Други трактор је везивао стуб испред куће како би помогао рушење. У исто време давали су гас, али су точкови трактора шлајфовали, а један се ланац скидао. Чуло се како крцкају кованице, али кућа никако да падне.

Шофери почеше да се нервирају, да псују.

„Ову кућу не би могао ни земљотрес да сруши, рече један од њих.

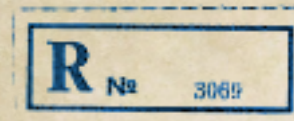
„То је кућа кованица, ко зна када је прављена. Видиш на зиду плочицу са бројем 1. Превежи ланац на први стуб и тако иди редом, рече најстарији човек у селу.

И стварно, стуб по стуб и кућа наједном паде.

Диге се велика прашина, фотограф који је одавно био на опрезу, усликао је кућу при паду, и раднике на делу.

„Ја сам видео њен пад пре него сам је усликао. Кућа ми је личила на живо биће које се бори за свој живот. Усликао сам бунар споља и изнутра, и липе поред бунара”, каже фотограф.

Мени су кроз главу пролазиле многе мисли: Ко је све рођен у овој кући, ко је све обрађивао земљу, гајио животиње, посебно краве и коње, свиње и пернате животиње; обрађивао њиве, косио ливаде, ишао по дрва. Многи су напустили кућу и село и отишли да живе у граду. Многи сељаци су отишли у Аустрију, Немачку, Швајцарску... Само су остали баба и деда, дочекали дубоку старост и смрт.

Док сам носио плочицу куће са бројем 1, упита ме фотограф:

„Није ваљда да је то прва кућа у селу?”

„Јесте, то су наши преци досељени из Губериња, села поред Никшића у Црној Гори.”

Кад смо утоваривали у камион остатке срушене куће, дође ред на врата и прозоре. Врата су била доста иструлила, а прозори са поломљеним стаклима.

„Остави врата и прозоре, нећу да их носим”, хладно ми је око срца. Мртве очи предака ме гледају. Нека нешто остане да траје и после мене, као и онај храст који је никао на средини гостињске собе где смо славили славе. Храстови и орлови најдуже живе. Можда ћемо се вратити да сазидамо на старом темељу нову кућу. Исту као што је ова била.

После фотографа уђох и ја у кабину камиона који ме је чекао. Шофер ме пита да ли можемо да кренемо.

„Крени”, рекох, и при поласку полако се окренух према кући. Учини ми се да је нисмо срушили. Још увек стоји бунар и посечене две липе. Али порасли су нови вилдани. Доћи ћу да их залијем. Бунар још није пресушио.

Од онолике куће остао је само праг! Сад ме греје њена одсутност.

Драгиша Марковић, 71 година
проф.српскохрватског језика и компаративне књижевности у
пензији, Житковац

ПАПУЧЕ

Када човјек пређе педесету, а од страних језика зна само руски и албански, врло је ризично да крене на неко путовање ван своје државе. Још ако има елфантијазу, е тек тада је ризично јер натекну ноге као слонова сурла послије неколико километара путовања. Ипак, све то нестане кад добијете мејл гдје вас обавјештавају да сте добитник свјетске награде за поезију, а уз то и позив да преузмете награду. Е па, вриједи путовати.

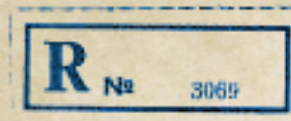
Прво моје путовање авионом, прва турбуленција, страх, аритмија, незнање италијанског и енглеског језика... Затим, осмијех стујардесе без емоција, онај вјештачки, испод којег цакле бијели зуби. Ух... Ја не узвраћам осмијех, већ стежем своје... вјештачке... зубе, шкргућем њима и најрадије бих их скинула и ставила у чашу.

Слијетање је било болно, чак болније од моја четири порођаја. Ух, а лијепо су ми дјеца говорила: „Изгубићеш се, мајко, нијеси ти за то, још плус имаш аерофобију...”

Слетјех. Куда сада? На дјечије ријечи на тренутак заборавих, али ми падоше на памет ријечи моје осамдесетогодишње мајке:

„Куда ћеш, мрчила се, гдје ћеш у бијели свијет?”

Аеродром у Риму, велики, препун људи који забринуте гледају у мониторе са страхом да не закасне на лет. Ја сам опуштена у тим тренуцима, лет за Бари ми је за осам сати. Просвјетни сам радник. Припремила сам се. Написала сам на папир како, гдје... Ваљда професионална деформација да све записујем. Дан проведен на аеродрому у Риму, али, бар није било досадно. Имала сам о чему размишљати. Чврсто сам стезала торбу за коју је мој супруг говорио да је несесер са каишевима. У њој је моје богатство – пасош, новчаник и вриједан папир. Писала сам и цртала како да стигнем до одредишта. Два авиона, аутобус, два воза у

једном правцу, и опет исто то, али у другом...

Чекам, нема спавања, ноге су већ почеле да натичу. Гужва... Ако устанем и направим два корака, столица на којој сам сједјела, буде брзо заузета.

Сналазим се. Гледам у папир исписан црвеном оловком. Он је мој спас. Све је ту. Прошло је већ шест сати. Сада ја гледам у монитор забринута да не закасаним. Почињу да ми шкргућу зуби, а кроз главу ми се помаљају опет мајчине ријечи: „Гдје ћеш у свијет, мрчила се...”

И опет узлијетање, турбуленција, вјештачки осмијех стујардеса. Коначно стижем у Бари. Тачно је 21 час и 15 минута. За 15 минута ми креће аутобус за жељезничку станицу. Моја слџеђа дестинација је Леће. Опет гледам у папир. Читам – лијево од излаза аеродрома је стајалиште за аутобусе, уђи у аутобус број 7.

Журим, али на вријеме стижем. Осјећам се блажено јер, чим сам нагазила на прву степеницу и спустила кофер, осјетих да се затворише врата аутобуса. Помислих-којасам јасрећница. Међутим, када сам покушала да се усправим, јер сам била у тим тренуцима у ски-положају, онако како стоје скијаши на стази, осјетих да ме нешто вуче. Некако се окренух ка вратима аутобуса. Забезекнух се. Моја торба је била вани, иза затворених врата иако су је и даље држали каишеви који су били на мом рамену. Шофер стаде, отвори врата. Нешто ми је говорио, а по његовом погледу закључих да се извињава. Гледам на сат. Нервозна сам. Чини ми се да је шофер превише спор. У 22 часа полази воз за Леће. Почине паника да ме хвата. Не знам да ли ми више срце лупа, или дамари на мојим надувеним ногама, које су подсјећале на надошле крофне.

Стижем у 21 час и 50 минута на жељезничку станицу, јурим да купим карту. Да, јурим. Заборавила сам на отеке ноге и тежак кофер. Не вучем га, носим, чини ми се да ћу брже стићи.

Затичем скоро празну чекаоницу са шалтерима из којих вири мрак. Ноћ је, нема никог. Опет паничан страх. Гледам у папир.

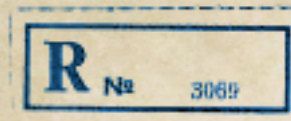
Читам – воз креће у 22 часа из Лећеа. Седам је минута до 22 сата. Поглед ми привуче апарат за куповину карата. На овај проблем нијесам рачунала, нема га на мом златном папиру.

Прилазим апарату али, једно велико „Уххх“ излетје ми из уморне душе. Како да купим карту када не знам ни италијански нити енглески језик. Није то лако, није то да анализира „Дервиш и смрт“, па да са одушевљењем причаш о Ахмеду Нурудину. Учини ми се да сам најусамљенија особа на свијету. Празнина, а чује се врисак тишине у мени. Пожељех да сам кући да, као сад док пишем ову причу, напишем једну пјесму у топлој соби, коју ћу са пријатељима подијелити на Фејсбуку. Али не, ја сам у Италији. Немам ни интернет, а преда мном је неки апарат који подсјећа на џубокс. Не, на ово нијесам рачунала. Вријеме тече, а ово је посљедњи воз за вечерас. Ако не успијем, остаћу да преноћим и... нећу стићи на додјелу награде. Од ових мисли укочи ми се домали прст. Посљедњи пут сам се овако осјећала када сам полагала државни испит од којег ми је зависило радно мјесто.

Вртим се око себе као да тражим помоћ. Одједном, засигурно нијесу ту били када сам ушла у хол станице, појавише се два човјека. Један је од мене био удаљен два метра и стајао је у близини апарата за куповину карата, а други је био на излазу и пушио је цигарету. Пожељех и ја да запалим, али не, немам времена. Прилазим првом човјеку. Кроз главу ми се мота знање мог албанског језика. Знам да неке ријечи имају исти облик као и италијанске. Скоро без даха изговарам: „No parole italiano, ja Montenegro, problemo, biljeto, makino, treno, Lecce“. Човјек ме чудно погледа, а у његовим очима препознах безобзирност и учини ми се да ми опсова све по списку.

Нијесам губила вријеме. Приђох оном другом мушкарцу, оном који је пушио. Помислих – овај је пушач, пушачи су толерантни и емпатични. Обратих му се, али гласније: „No parole italiano, ja Montenegro, problemo, biljeto, makino, treno, Lecce“.

Човјек се насмија, али то није био онај вјештачки смијех стјуардесе, већ искрени смијех човјека којеме моје језичке опсервације бијаху симпатичне. Пружих му 20 еура прије него је ишта рекао, јер сам осјетила позитивну енергију која је извирала из њега. Док је притискао типке на апарату, обратих му се: „Ти... Lecce?“ Опет ми се насмија и потврди главом што би значило - да. Његов осмијех као вулкан продрма ми срце, и као из рафала, скоро викнух, пружајући кажипрст ка њему: „Ти, ja, Lecce, treno, partnero!“

Тек се тада слатко насмијао, пружио ми карту, и као да ми рече - изволите, чудна дамо, не знам одакле сте, али у ово вријеме сами, без знања језика, са тим подочњацима који подсјећају на торбице кенгура, не знам куда ћете. Гледала сам у то насмијано лице и учини ми се да у том осмијеху видим универзум доброте. Кренух за њим. Била сам беспомоћна, али ми се опет оте – која сам ја срећница.

Након три сата, негдје око један сат послије поноћи, стигох у Lecce.

Моје шездесетогодишње кости као да су почеле да се троше, а мозак, иако сам спавала све вријеме, учини ми се да је пун некаквих ексера који, послије сваког покрета, боду као да желе да ми униште посљедњу ћелију у глави.

Требала сам те ноћи да преспавам у Лећеу. Резервисала сам хотел близу жељезничке станице, али га је требало пронаћи. Није Леће моје Рожаје са три улице гдје може сваки камен да се преброји. Опет вадим мој спас, мој папир, подсјећам се – с десне стране од излаза станице, идеш 100 метара, када наиђеш на бутик Макс, скрени лијево и појавиће се хотел Леће.

Стигох, коначно стигох. Гледам га из далека, примјећујем да нема терасе. Уххх - рекох себи. Сједох на један плочник испред, запалих цигарету. Да, тамо гдје нема тераса, тамо и нема пушења.

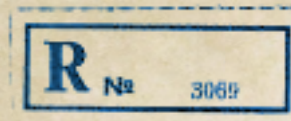

Убрзо сам заспала, али ме будила галама гласних младића која се чула по ходницима.

Сјутрадан сам требала да наставим своје путовање. Требало је стићи до градића Пасторе. Сада ми је лакше било и опет сам имала свој исписани папир. Међутим, када сам ушла у хол жељезничке станице, гдје сам доживјела разочарање од Италијана непушача и овоплоћење од Италијана пушача, испред шалтера затекох свађу шалтерског радника и неке омалечке жене. Њихова комуникација ме подсети на свађе политичара када засједа скупштина. Нека језа ми прође тијелом. Разумјела сам ријеч – avanti, avanti. То ме подсети на неки партизански филм који сам давно гледала. Или је у питању Битка на Сутјесци или Неретви, не сјећам се. Растресох се кад видјех шалтерског радника да устаде и да јој запријети рукама. Та се жена, видно љута, удаљи. Усковитлах се, а пурпурни дамар на мом врату поче да пулсира. Кажу да циљ не бира средства, па је човјек понекад приморан да користи и нехумане стратегије. Мојих шездесет година, са све васпитачком профилацијом, по први пут у животу учинише нешто што никада нијесу. Манипулација... ријеч које се гнушам, ријеч која је рушила сва добра свијета. Почех да глумим да сам глумијема показујући на папир гдје је било написано име града у који треба да стигнем. Лице човјека на шалтеру је до тог тренутка било бијесно, али, када прогута моју лаж, осјетих озбиљност, помијешану са љубазношћу на његовом лицу. Дођох у Италију да лажем... Сидјела сам се себе...

Знам да сам за непун сат времена стигла на своје одредиште. Наравно, организатори су ме сачекали на станици. Одахнула сам. Упознах Марту, Хрватицу. Задужена је била као преводилац.

Хотел у којем сам те ноћи спавала био је налик дворцу. У ствари, и јесте био дворац некада давно. Схватих да је из 18. вијека и да су газде потомци неких царева, краљева.... појма немам... Спавала сам у соби поред иконе Исуса Христа. Гледала сам икону

– а онако, из моје збуњене душе излетје: „Ти си се, Исусе, мучио за народ, а ја за себе...” Гдје сам ово ја дошла, питала сам се. Кренух да бројим овце, убрзо заспах. Додјела награде је била у кући знамените италијанске списатељице Антоние Позе. Организатори су ме изненадили. Након свечаног ручка, донијели су ми торту. Зачудих се. „Рамадан... Рамадан!”, завика организаторка Силвија. Све су очи биле уперене у мене. Сви су чекали да се одушевим, а ја сам само била збуњена попут дјетета које, када се на његов први рођендан окупи породица и чека да почне да дува свијеће и да се радује, почне да плаче јер појма нема о чему се ради.

Требало ми је неколико тренутака да схватим да под ријечју „Рамадан“ подразумијевају „Бајрам“. Да, знала сам да је тог дана био Бајрам, али да га Италијани називају Рамадан, први пут сам чула. А кажу да су Италијани „хладни“, ма какви, баш су ме позитивно изненадили.

Сјутрадан сам требала да се вратим за Црну Гору, иста маршрута Пастуро, Леће, Бари, Рим, Подгорица, Рожаје. Да, сада је било лакше... Најгоре је прошло.

Ипак, при повратку из Пастуре у Леће, воз је каснио. Да, нијесам стигла на вријеме да ухватим воз из Лећеа за Бари, али је била срећа што ми је сљедећи воз, који је полазио за четири сата, одговарао, јер није утицао на вријеме за лет од Барија до Рима. Купих карту и рекох себи - прошетаћу Лећеом.

Послије два сата шетања, потражих хотел у којем сам преноћила. Вратила сам се до хотела Леће да „ухватим“ интернет, јер сам већ била прикачена. То је један од мојих већих подухвата, да сјетила сам се тога, ух... како сам била паметна. Успјела сам.

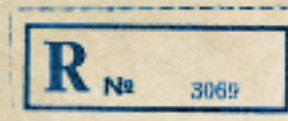
Ноге су ме бољеле, јер су биле натечене. Сјела сам на клупу, тик уз ограду хотела. Јавих се породици. Чак избаших једну фотографију на Фејсбук, да се види да сам у Италији. То радимо сви, зар не? Запалих цигарету, а извадих и награду из торбе. Гледала сам

неизмјенично час у награду, час у своје натекле ноге које су извиривале из ципела, као надошло тијесто из здјеле. Одједном чух продоран глас. Стресох се, цигарета ми испадне из руке. Падне ми и награда, а срце ми залупа. Подигох главу. Испред мене је стајао младић. Продавао је цвијеће. Погледах га. Имала сам осјећај да ме моли да купим цвијеће. Онако у бунилу, а још више у љутњи, повишеним тоном рекох: „Иди, бре, бегај! Мичи ми се са тим цвијећем.“ Он ме зачуђено погледа и једино што изусти би: „Ти си наш?“ Да, рекао је - наш, а не – наша. У том моменту ми се учини да се све моје четворо дјеце појави ту. Гледала сам у младића који ми на тренутак одагна сву самоћу. Коначно се насмијох, помјерих се и показах му да сједне. Звао се Бешир. Рече да је Ром са Косова и да ради за једног Италијана као улични продавац. Међутим, то није било све. Кад га упитих из којег је града са Косова и када рече да је из Пећи, још више се разњежих. Која случајност. И ја сам родом Пећанка. Чудни су путеви Господњи. Он шаље анђеле у различитим облицима, али у право вријеме и на правом мјесту. Да, овај млади Ром је тог дана за мене био анђео.

Ту испред хотела, у далекој Италији, схватих како је свијет мали. Распричах се како знам и умијем, а његов глас ми се учини тако умилан. Осјетих олакшање. Изух ципеле, учиних нешто што никада не бих пред странцем. Он спусти поглед ка мојим натеклим ногама и тихо рече:

„Госпојаа, што не купиш на папуууће?“. Да, рекао је папуће, изговоривши дуго „у“, акцентујући други слог са меканим „ћ“, управо онако како су говорили косовски Роми, који су стварали неки нови језик који је комбинација српског, албанског и ромског – па је додао: „Ено, тамо имају на Кинези и за три евро имам папуууће кољико хоћеш“. Насмијох се. „Да га купим?“, знатижељно ме упита. Погледах га, би ми симпатично ово његово „га“ и слегнух раменима. Он устаде и, не проговоривши ни ријеч, трчећим кораком, изгуби се иза окуке. Остала сам сама гледајући у цвијеће из којег је извирила крв овог

младог Рома. Богзна како је стигао довдје, Богзна... Убрзо се појавио са пластичним црним папучама у рукама. Није ме ни питао који ми број треба. Обула сам их. Ја носим 39, али су ове биле 42. „Сам узео ђетрдесет и два на нумера, капито, нога ти је повељика од умор“, мало забринито рече Бешир комбинујући мало српског са албанским, а сада је и додао и италијанске лексике.

Ђутала сам. Некако сам опет била у бунилу и чинило ми се да сањам. У једном моменту му затражих букет цвијећа и дадох му 50 еура. Он се успротиви рекавши да је цвијеће 10 еура. Помиловах га погледом и рекох му да је за цвијеће и папуче. Погледах у букет, помирилах га и пружих му натраг и рекох:

„Понеси цвијеће мајци, реци јој да јој је од мене, зато што те је родила тако племенитог“.

Млади Бешир ме са чуђењем погледа, а у том погледу видјех човјека који није научио на поклоне, на људскост. Изгледа да му је живот овјенчан само борбом да преживи у суровом свијету гдје се на њега гледа само као на Рома.

Папуче још чувам, чувам их као успомену, као истину да на овом свијету ништа није случајно, чак ни тренутак када сам на Фејсбуку пронашла конкурс који ми је пружио прилику да напишем причу која је дуго пламтила у мени.

Мирсада Шаботић, 60 година
Професорица црногорског-српског, босанског, хрватског језика и књижевности, Рожаје, Црна Гора

ВОДОПАД КИШНИХ КАПИ

И баш вечерас притисло сећање на деветнаести мај две хиљаде двадесет и прве године кад је киша почела да пада док сам се губила у сопственим кишним прозорима и процветалим липама на Тргу Бранка Радичевића бежећи од емоција које су притискале Адамову јабучицу и претиле да ме потопе.

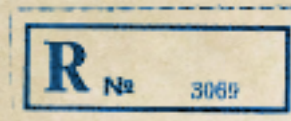
Спотакла се па се разболела и сад не умем да нађем пут до куће ни пут куда сам кренула.

А знам што сам овде BlaBlaCar-ом стигла да премерим карловачке улице - да код продавца књига поред оgrade Патријаршијског двора купим књиге за поклоне, да обиђем оне које волим, али ми ова киша ромиња кроз крвоток па не умем да ускладим ход.

Од куповине ништа, лудо би било по оваквој влази изнети књиге на тезгу.

Преко пута се налази продавница мешовите робе, нешто као мини-маркет, па ће послужити за ситне мале дарове. Враћам се назад улицом поред Богословије. Ходам ситним кораком Карађорђевој улицом. Овде је све историја. Једном ће и мој боравак овде бити историја. Левом страном улице иде ми у сусрет пошта, тачније њено обележје. Доле ниже, уз благи брежуљак, чини ми се да је Дом здравља. Трафика поред самог пута. Десно апотека, пише „Јанковић“. Значи овде набављају козметичке пакете који стижу брзом поштом на моју адресу. У глави ми је да треба ићи само право низ улицу. Лево ми иде у сусрет дућан са половном обућом и гардеробом као и ситним малим потрепштинама. Буну ме што су тротоари за пешаке баш уски. Тамо одакле долазим не пролазимо људима испод прозора па ми то ствара мало већу нелагоду кад корачам испод нечијег прозора.

Киша и даље сипа, кваси ми душу, сећања, данашњи дан, моју потребу да неком требам.

У глави окрећем прекидач, подешавам вибрације, стишавам жеље, оно што се радује у мени и оно што вришти, што ми говори утишај своје срце, али и даље корачам без заустављања. О лево раме ранац, у руци дршка од кофера а у десној држим кишобран покушавајући да заштитим и себе и пртљаг од водених капи.

Ритам хода прати гласни откуцај сата са звоника Саборне цркве Светог Николе, бар ја тако мислим. Звук на који нисам навикла да ме прати. Док ходам, читам називе улица. Добро је. Још мало па ћу се зауставити да ову кишу по мени и на мени оставим иза.

Добро позната фасада нежноплаве боје измами ми осмех. Пре него ћу притиснути кваку улазне капије, застадох. Удахнух дубоко да смирим срце које се много убрзало. Један, два, три... петнаест... двадесет. Добро је, сад може и да се полети.

Притиснух звоно које бучно најави мој долазак. Крупне црне очи и раширене руке прво су што сам угледала. Моја копија.

Унутра ме дочекује ружичасто, пудерасто, плишана радост. Моја радост. И неко ко брине о њима.

О Сремским Карловцима сам знала само оно што смо учили у школи и још мало преко тога. Баш мало. А онда је Карловачки лист расписао конкурс за најлепшу песму о Карловцима чини ми се две хиљаде шеснаесте године. И посрећи ми се да будем међу награђенима. Допутујем да стихом проговорим и поделим љубав истомишљеника. Попнем се уз сто шездесет газишта на високим потпетицама јер сам мислила да је то једини пут до Видиковца. И ту не одолим него се заљубим онако до коске не зато што је у ваздуху мирисала песама већ зато што је у предвечерје Бог насликао душу града у распону од Дунава до пламтећег свода јаркоцрвене боје.

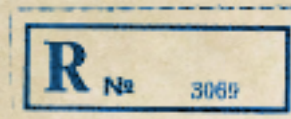
Била је то љубав на први поглед. Љубав која је родила јаку жељу да Карловце назовем својим. Да научим да дишем тај ваздух и ветар заустављам да бих могла да осетим мирис обала Дунава, Стражилова, винограда, песме и српског кола. Да у цвету багрема, пре него пчела покупи нектар, осетим укусу меда и у саће уткам свој генетски код који ће се спојити са кодом овог места и препознати оно што носим у себи за њега. Да ме по љубави позна као своју. И моју жељу ткану од сна коју додирује жудња чиста исконска не оскрнави него повије као везени пешкир чуван као експонат који се ретко среће. Таквом сам снагом заволела Карловце.

Од тада је прошло скоро пет година. Још увек је она треперава светлост у мени само што сам до сада научила да све то бар мало стишам и затворим у себе. Не уме свако да се радује на исти начин. Није свачија љубав иста нити је из истог потекла.

Данас је други дан како ходам улицама и узимам меру сваком дућану, плочнику, сваком излогу застанем да погледам лице. Војвођанском сам се најпре ногу пред ногу пела уз брдо према манастиру Ваведена Богородице. Поглед ми привлачи чесма из које тече вода, тихо жубори, а изнад стоји плоча са натписом „Забрањена употреба воде за пиће“. Мало даље, мајске руже боје пурпура процветале у сенци огромне смокве која је обилато дала плодове и десном страном пута гледа на звоник манастира.

Сад већ улазим у улицу Патријарха Рајичића. Манастирска капија отворена; раширила руке да пригрли госте и прихвати њихове молитве, дарове, наде, уздарја. Двориште препуно цвећа, горионик за свеће иза цркве. Унутра раскош.

У епархији где живим цркве и фреске су живописане сликарским правцем који припада рашкој школи. Овде је другачије, овде је барок игра светлости и сенки, понесе и занесе а не би требало. Не би смело... Опет кроз манастирску капију па низ улицу Патријарха Рајичића у сусрет ми иде подрум „Бајило“. Сад већ трг

под ногама, Гимназија право у мене гледа. Лепа споља, баш лепа. Жуто-црвену раскош ништа не умањује киша што је падала. Напротив, изгледа некако умивена, освежена, баш замирисала на мај. Неки други дан ћу унутра. Много би било срцу лепоте одједном. И историје. Векови не стају у крвоток за неколико сати. За то је потребан цео живот.

Причам сам себи идући улицом Митроплита Стратимировића полако низбрдицом бар мени тако личи. Имам двоструки разлог зашто баш овуда и зашто баш тамо. Прво, црква Светог Петра и Павла а друго, у порти кажу засађен је најлепши и највећи платан у Европи. Да је небеско леп па хитам да га дотакнем, да усликам себе саму у његовом наручју, да га загрлим и да му шапућем да су путеви Господњи сами по себи чудо које се остварује сам онима који имају смелости да у то чудо верују.

Црква светог Петра и Павла је из неког необјашњивог разлога била закључана или ја нисам имала снаге да отворим црквена врата. То је само појачало моју жељу и звучало као позив да дођем поново, да снове преточим у стварност и обрнуто.

Киша је престала да пада а да то нисам ни приметила. Корак по корак, као неко ко сабира и одузима свој живот, сабрала сам на кантар људски усуђујући се да то што сам сабрала ставим на тас пред Господа и мислима кажем: „Сад, у овом тренутку, толико од мене“. „Није довољно“, уследила је нова мисао...

Ходање се наставило тако да су ме ноге довеле до црне капије од кованог гвожђа Саборне цркве Светог Николе. Уз мермерне степенице до дрвених улазних врата од храстовине. Високих улазних врата. Унутра све у позлатама, у висинама, у великом простору, у ширини. Још једном сам се изгубила. У нас су цркве мање површине. О великим празницима додирујемо једни друге кад хоћемо да се прекрстимо у току молитве. У нас су ретке столице за седење. По нека дрвена клупа, овде масивне дрвене столице. У нас је све простије, једноставније, скромније

(не знам да ли је то привилегија или усуд) овде је све раскош, занесеност, сан. Молим Светог Николу да ми не дозволи да правим поређење. Иза цркве сам пронашла пут који ме је прошетао по дворишту Патријаршијског двора и дозволио да застанем код фонтане, до мог водопада кишних капи како сам га назвала само за себе.

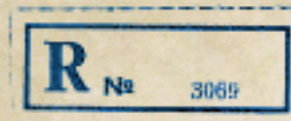

Виђала сам и веће и лепше и раскошније, али умилније нисам. Моја потреба да приглим и закачим за себе све што има дозу скромности је оправдана тиме што ми то помаже да чистије дишем, да јаче волим, да умест свему томе кроз време да се вратим. Истом стазом поново.

Продавца књига ни данас није било на уобичајеном месту... Још мало, још неки корак и по неки поглед могу да сместим у себе, па то радо чиним. Одмичем се од лепе, црне оgrade и преко мостића спуштам према пијаци. Ако желите да осетите како неко место дише, какви су му људи, како ће вас прихватити, онда је то свакако зелена пијаца. И по неком свом правилу или унутрашњој потреби радо обилазим пијаце. То ми је баш задовољство. Ту много научим.

Први утисак. Пијаца није површином велика. Логично, спрам броја становника. Има ту свега а опет и онога што не бих очекивала или што нисам баш често виђала. Ивањички кромпир - ни у лудилу. Резано, баштенско и цвеће у саксијама је логично. Поврће, воће, млечни производи - очекивано. Али сланина, чварци, кобасица на тезгама то се овако и на овај начин може само у Срему срести. Просто и дише и мирише а и мами да се проба и да се понесе кући. А... Људи ко људи. Суздржани и љубазни и мање љубазни. Као у сваком месту. Какво лице им покажете, онакво ће и узвратити.

При повратку се окрећем уз улицу Ивана Мажуранића па оно што је било десно сад је лево и обрнуто. Одмах ту поред пута мала, уска пекарица продаје пецива и хлеб. Понећу неколико пецива, неко парче бурека таман да осетим укус сремског теста...

Лепши поклон нисам могла да пожелим. Да имам неког у овом месту у које сам се заљубила, да могу када ме притисне неиздрж радо да допућујем и осетим да сам двоструко вољена. Можда је то привилегија зрелих година, а можда и мудрост тих истих година јер знаш како правилно да сањаш и желиш...

Мој ружичасто пуфнасти живи медведић ми је грејао груди цело поподне наместивши се удобно, утонувши у спокојни сан. А моје срце је од толике љубави нарасло као највећа погача да сам помислила да од те љубави нема веће и пожелела да што дуже траје.

Ново јутро је Сунце окупало па је постало блиставо, прозирно, светло. Како растанке не волим, у глави сам већ почела да изводим стратегију како да кренем а да што мање боли...

Мој превоз је стигао до испред капије. Оне друге топле очи што носе тугу у црнилу и брину о свима њима су сместиле моје ствари у пртљажник. Ја сам махала са задњег седишта и слала им пољубце док су они стајали испред капије. Кад су постали мајушни као тачке, тада сам се зарозала и прекрила лице водопадима. Чврсто сам стезала песнице и гризла прсте да не бих урликала а у себи немим гласом понављала: „Љубав је кад знаш да оставиш оне које волиш да дишу и да расту“.

Драгана Ђурковић Тошић, 64 године
Новинарка у пензији, Чачак

БАЊА КОВИЉАЧА

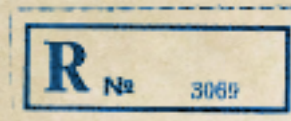

ПУ октобру прошле године мој муж и ја допутовали смо у Бању Ковиљачу на одмор. Иако смо доста путовали по Србији и бившој Југославији, Западну Србију нисмо упознали. Имамо и по неко реуматско обољење па смо помишљали и на неки здравствени третман у бањи. Резервисали смо ноћење са доручком у приватном пансиону. Главни мотив била је туристичка радозналост.

Били смо једини гости у пансиону јер је главна туристичка сезона прошла. Захваљујући томе, домаћини су нам указали изузетну пажњу. Сваког јутра, уз доручак, доста смо разговарали. По ко зна који пут показало се да је „свет мали“. Власник је сада мештанин, али рођен је са друге стране Дрине где му је родитељска кућа и имање, али сада у другој држави. Кад је био младић, тражећи посао у металској струци, запослио се у фабрици „Гоша“ у нашој Смедеревској Паланци. Као доброг радника послали су га у Немачку на одређено време. По истеку уговора, остао је тамо, радио 40 година, зарадио новац и изградио овај пансион са 50 лежаја. Посао воде синови и унук и све одлично функционише.

Зближили смо се са њима и питали их шта треба видети и упознати у њиховој околини. Кренули смо у истраживање.

Бањски комплекс је релативно мали са лепо уређеним парком и старим знаменитим објектима из времена краља Петра I и краља Александра Карађорђевића. Нови бањски објекти су велики, складно уклопљени са старим, опремљени најсавременијом опремом, смештајним простором за лежеће пацијенте и лекарима свих специјалности. Изузетном естетском доживљају доприноси шумовито залеђе планине Гучево. У време нашег боравка, шума је била прошарана јесењим бојама.

Планина нас је привлачила и кренули смо вијугавим асфалтним путем ка врху. На травнатом заравњеном врху доминирао је камени споменик војницима из Церске битке у Првом светском рату.

Споменик доминира својом величином, монументалношћу, композицијом, а највише сврхом. Велика храброст и патриотизам српских бораца и њихово јунаштво. Али споменик велича и чојство српских победника јер је то и спомен-костурница погинулих и српских и аустријских војника.

Са тог врха поглед далеко допире. Види се долина којом тече крива Дрина са много меандара. И са једне и са друге стране реке виде се насеља смештена по брежуљцима. Доживљај природне раскоши изазивала је блистава вода Дрине, зелене обале са белим камењем, шуме јесењих боја, браон изорана земља, беле куће са црвеним крововима и по неки минарет беле боје на босанској страни, све обасјано сунцем и баченим сенкама.

Питала сам се: „Зашто рат кад је овај мир толико леп?“.

Отргнувши се од филозофских размишљања вратили смо се у подножје, у бањски парк. Сели смо у башту чувеног „Курсалона“ да уз кафу слушамо музику Штраусових валцера која се непрекидно емитује. Из истог народа и рат и уметност.

Сутрадан смо отишли у етно-село „Сунчана река“, врло лепо осмишљено туристичко насеље поред Дрине. Доминантан грађевински материјал је дрво – вајати, ограде од неољуштених облица, осликани столови и клупе на отвореном простору. Угоститељски објекти су озидани и окречени у бело, али са видљивим гредама. Изградили су и цркву од неомалтерисане опеке. Читав комплекс премрежен је шетачким стазама оивиченим жбуновима и цвећем. Много је високог дрвећа, а на једном разгранатом налази се и плато са клупама за седење. На овећој зеленој ливади слободно шетају коњи, магарци и зечеви.

Пријатно изненађење - поред реке био је билборд „Шотрина плажа“ са Шотриним биографским подацима. Уз то је било и објашњење да су ту снимане сцене купања у серијама „Грех њене мајке“ и „Непобедиво срце“.

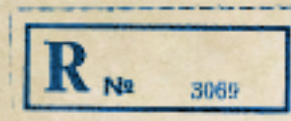

Сазнали смо и за добро чувану тајну из времена владавине краља Александра Карађорђевића из 30-тих година двадесетог века. То је подземни град „Камена девојка“ у Малом Зворнику. Грађен је у стеновитом масиву у највећој тајности да би у случају рата или друге опасности било сигурно склониште. Атентат у Марсељу зауставио је радове, али и до тада доста је урађено. Краљ Александар тамо никад није боравио, али је његов син краљ Петар II био тамо са свитом, од 6. до 12. априла 1941. године. Одатле је отишао до Никшића, одакле је одлетео за Лондон. Данас је то музеј који смо обишли. И данас је улаз једва приметан. При улазу сви посетиоци добијају шлем и обилазе око 800 метара ходника од око 5000 метара колико је испитано.

Музејска поставка обухвата салу за састанке, спаваћу собу краља Александра, лекарску собу, собу за ађутанта, болесничку собу, спаваоницу за војнике (са креветима на спрат), трпезарију за војнике, собу са шиваћим машинама (вероватно за крпљење униформи). Напомена кустоса је да је свега неколико експоната аутентично: краљевска униформа, портрет краљице Марије у његовој соби, табакера за цигарете. Остали експонати су из тог времена, али нису ту од оснивања. Ширина и висина камених ходника и просторија примерена је боравку више људи.

Доживљај је невероватан. Шта све могу људске руке, памет и снага да створе без савремених машина, у потпуној конспирацији.

Излазак на светлост дана вратио нас је у садашњост. Тек смо изашли из историје двадесетог века, а одмах ускочили у историју која се догађала у време наших живота. У близини подземног града постоји пешачки мост краља Александра који спаја Мали Зворник

у Србији и Зворник у Републици Српској. За нас, рођене у Југославији, то су била насеља у једној, нашој држави, а сада су то две. Било је тужно кад су нас полицајци легитимисали на мосту и одређивали да ли ће нам дозволити прелаз преко моста у другу државу, некада нашу. Прешли смо, али разлика јесте била велика – другачији говор, надмено понашање, други новац, мењачница. Огромна разлика у изграђености насеља. Мали Зворник је мало насеље, са приземним старим кућама, са понеком вишеспратницом, а Зворник је град пун нових солитера, паркова, луксузних продавница и кафића, са прелепим уређеним кејом поред Дрине.

Вратили смо се у Бању и отишли на ручак. Ресторан је скроман, лепо декорисан, укусна храна, а најпријатнија је атмосфера. Разговарали смо са власником, смејали се и слушали причу о настанку ресторана. Сви мештани са којима смо разговарали су изузетно љубазни, смирени и желе да помогну.

Сваког дана имали смо нове доживљаје. Шетње по парку су биле свакодневне са одмором уз кафу. Нисмо сретали много људи у парку, али једног дана, парк је био препун људи, тезги за продају разне робе, бучне музике. Били смо изненађени и питали шта се догађа. Изненађење је било необично. Била је то традиционална манифестација „Гљивијада“. Од свих ијада ова ми је била најнеобичнија. Гљивари из целе Србије имали су свој дан. Кад сам размислила, било ми је логично да у тако густој шуми Гучева има много печурака. Бањско је место и окупљање је пријатно. Видели смо најразличитије производе од печурака, али мени је било најчудније слатко од печурака. Било је деце обучене у костиме инспирисане печуркама. Она су имала приредбу за посетиоце. Било је и других забављача.

Имали смо још туристичких циљева. Требало је упознати Лозницу, где никад нисмо били, манастир Троношу и Тршић, Вуково родно село.

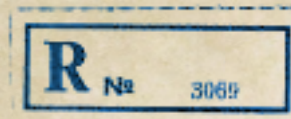
Мој муж стекао је пријатеља из Лознице у необичном окружењу – у болници у Београду. Обојица су се добро опоравили и били у телефонском контакту. Кад му је рекао да смо у Бањи Ковиљачи, дошао је са супругом да нас одведе у Лозницу и буде нам домаћин у Троноши и у Тршићу.

Чим смо се срели и упознали, била је то усаглашеност и разумевање као да се одувек познајемо. Погодност је био и прелеп сунчан дан. Сели смо у њихов аутомобил да бисмо се боље упознали и слушали њихова објашњења о значајним тачкама пута. Видели смо девастирану бившу чувену фабрику „Вискоза“. Велики комплекс објеката и хала делимично срушен и напуштен. Ту је радило више хиљада радника, међу њима и наши сапутници. Цела Лозница је живела од те фабрике. Тужно, али није непознато, јер је исти случај и са нашом „Гошом“ у Смедеревској Паланци. Код нас раде бар неке целине.

Даље путовање било је веселије. Упутили смо се ка манастиру Троноши. Знали смо да се ту школовао Вук Караџић и да је ту изникла клица велике научне каријере. Манастир је малих димензија. Причу о манастиру слушали смо са звучника јер је унутрашњост била попуњена скелама због унутрашњих радова. Као и већина манастира, и овај је од постанка до сада много пута рушен и обнављан, али је опстајао. Поред манастира је релативно велики објекат у коме је радила школа за описмењавање оних који су то желели. Један од таквих био је и Вук Караџић.

Била ми је чудна чесма у близини манастира. Чесма је прилично велика, са више цеви. На зиду, у мозаик техници, представљено је девет Југовића са исписаним њиховим именима. Једна од народних легенди наводи да су они ктитори манастира. Освежени водом са необичне чесме кренули смо у Вуков Тршић.

Комплекс се обилази само пешачки. По сунчаном дану био је то леп доживљај. На месту где се одржава Вуков сабор

смо се дуже задржали. Прелепо је осмишљен и уређен. Ми смо били посебно емотивни јер је наш син, који пева у Првом београдском певачком друштву, певао на Сабору. Морали смо да се похвалимо. Први пут смо овде. Ногу пред ногу, са краћим одморима, стигли смо и до изузетног комплекса Вукове куће. Невероватан осећај је да је дете рођено и однеговано у овако скромној кући одрастајући прошао кроз развијене земље тадашње Европе и дружио се и сарађивао са културном елитом свога времена. Проучавао је и унапређивао свој језик и писмо иако је живео са породицом у Бечу.

Оплемењени историјом науке, културе и вере вратили смо се у садашњост. Наши домаћини провозали су нас поред плодног земљишта Јадра, где и они имају њиве. Иако су обоје факултетски образовани, баве се и пољопривредом. За разлику од брдовите околине Бање Ковиљаче, Јадар је благо заталасана равница.

Уморни, дан смо завршили у њиховој омиљеној кафани на ручку и у посети њиховој лепој кући. Вратили су нас у Бању уз чврсто обећање да ће на пролеће бити наши гости у Паланци, где ћемо им ми показати лепоте наше Шумадије.

Сутрадан смо поново шетали бањским парком, а уз Штраусову музику у „Кур-салону“ сумирали утиске читавог деветнодневнoг борава.

Кад смо полазили у Бању планирали смо да се мало лечимо у бањским објектима. Од контакта са бањским објектима имали смо само штампане проспекте са обавештењима о лековитости.

Ово што смо обишли и доживели било је много лековитије од бањске терапије иако смо у осамдесетој години живота.

Галина Букумирић, 80 година
Дипл. инж. архитектуре, Смедеревска Паланка

БОГУ ИЗА НОГУ

Ближио се крај прошлог лета кад су се мајстори коначно јавили да ће моћи да виде где то вода цури. Моја мука је била што је телефон зазвонио у Београду, саговорници су се налазили у Белој Паланци, а проблем у њима оближњем селу Моклиште, где смо жена и ја претходно провели одмор. Искрсао је изненада. Они нису могли тад да обаве посао. Договорили смо се да дођемо за викенд. Кад су чули за то, наши пријатељи и исписници Александар и Љиљана Јовановић питали су да ли и они могу с нама.

„Толико причате о том Моклишту, природи, изворима, ваздуху, да хоћу да га видим, а никада нас двоје нисмо били у југоисточној Србији. Ако треба, могу да помогнем око квара“, понудио се Аца.

До одласка у Грчку имали су неколико неиспланираних дана.

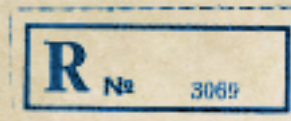
„Знаш старо правило да тамо где хвале воду и ваздух ничега више ни нема“, узвратио сам.

Нису одустали. Дошао је петак и после два и по сата вожње до Ниша, на њихов предлог, кренули смо даље Сићевачком клисуром.

„Никад је нисам видео, а ово ми је прилика“, прокоментарисао је Аца.

Док смо пролазили кроз тринаест тунела, најпре су се ућутали задивљени призором.

„Човече, па ово је Колорадо. Овде сунце само у подне сине. Види те стрме литице, мере по пола километра увис сигурно“, повећао их је Аца одокативном проценом само за 100 метара, јер су највише на 400 метара.

Сетио сам се својих првих пролазака туда и осећаја као да идем на крај света. Необрађени и увек влажни, склиски тунели подсећали су ме на шаке које само што се нису склопиле и зграбиле ме заувек. После тринаестог и погледа на висећи мост одахнуо бих спасен уласка у Ад.

Аца очигледно није имао тај утисак, можда зато што су сада тунели проширени и модернизовани. Дивдио се брзој и, због одсуства падавина, бистрој Нишави која је просекла себи пут кроз суре литице, па запазио:

„Каква је оно грађевина? Личи на запуштену хидроцентралу.“

„Јесте хидроцентрала и није запуштена, још производи струју. Сви сада по свету спомињу Теслу и диве му се, а људи су за њега у овом наоко беспућу знали још почетком 20. века. Он је још тада постао почасни грађанин Сићева“, објаснила је Јасна.

Љиљана је на брзину изгуглала:

„Пише: ‘Пуштена је у рад 21. септембра 1908, само 13 година после оне на Нијагариним водопадима. Народ је зове Вила с Нишаве. Има још једна из 1931. године“.

Прошао је Аца ратове с краја 20. века код нас па је војнички размишљао:

„Овде направиш заседу коме год хоћеш. Једва се два аутобуса мимоиђу“.

„То је наводно био разлог зашто Јосип Броз није дозволио да се обнови Царски друм. Освајачке војске су у Србију углавном улазиле овим правцем па би их минирање тунела лако зауставило“, испричао сам оно што сам чуо на ту тему и додао: „Кад смо код војске, манастир Свете Петке, поред кога смо прошли, једини је војни манастир у Србији“.

„Кад смо код војске, овде је Јосиф Панчић открио крајем 19. века биљку феникс“, надовезала се Јасна.

И Јовановићи су знали за Наталијину рамонду, цвет који је добио име по краљици из династије Обреновића, а има редак дар анабиозе да озелени уз неколико капи воде чак и кад се потпуно осуши. Зато је она српски симбол победе у Првом светском рату у коме је и наша војска васкрснула на сличан начин. Дуго се сматрало да постоји само у Сићевачкој клисури, а ова ендемска биљка виђена је на само још два места.

После Црвене реке с леве стране и Шпаја здесне, места где и данас по легенди неслућено османлијско благо (толико је било велико да нису могли да га носе па га оставили у Шпај(з)у) чека да буде ископано, могли смо да скренемо лево код Белановца ка Моклишту. Међутим, урушени мост подигнут самодоприносом био је уклоњен пре неколико година, а нови још није добио употребну дозволу, па смо морали кроз Белу Паланку. Кад је угледаш, никад не би поверовао да је из ње изникло 140 доктора наука, највише у Европи по глави становника, ако је веровати „Блицу“ из 2009. године.

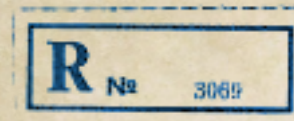
Прешли смо други мост и кренули ка коначном одредишту удаљеном пет километара. Ту равног дела нема, смењују се оштре и дуге узбрдице, на којима нема изласка из друге брзине, и исте такве низбрдице.

„Вук!“, заграјаше Јовановићи кад на залазећем сунцу угледамо црвену длаку и црно седло шакала, који подсећа на мању варијанту чувеног рођака па их људи бркају.

Погледао нас је преко рамена проницљивим и неповерљивим браон очима и без журбе нестао у шуми крај пута.

Објаснио сам им разлику између ових предатора и додао:

„Има и вукова. Мост који смо прешли је у ствари времеплов – после њега ступили смо у 19. век. Да нема трактора, нешто мало аутомобила и струје, деловало би као да је време стало.

Зато су многи отишли из овог краја и зато сам вам саветовао да не долазите, јер нема ништа посебно да се види.“

Само Моклиште има чак 1.000 кућа што говори о прошлости. Данас су оне напуштене и укупно је око 250 душа, великом већином у пензионерском добу. Некада је било веће од Беле Паланке која данас броји нешто преко 7.000 становника.

После тросатне вожње од 300 километара ушли смо земљаним путем у жељено двориште. Кад смо Јасна и ја долазили у јулу, пробијали смо се од капије до куће кроз траву до колена. Два дана смо је косили. Сад је још била полегла, жута и крта од жеге. Отворио сам воду, пустио струју и констатовао:

„Знате за пословицу: Човек кад с крушке падне, седне да... попије кафу.“

Више није мирисало на празну кућу па мало и на влагу због проблема с водом. Изнели смо душеке да се проветре и сели на трем да завршимо понете сендвиче. Са мајсторима сам се договорио за сутрадан да дођу раније ујутру како бисмо имали времена да евентуално купимо шта треба.

За Александра и Љиљану план се открио сам од себе у лику старог комшије Мике Севера. Видео је да је неко дошао, свратио да нас позове на кафу, а пошто смо је већ пили, придружио нам се. Пред крај разговора је поменуо да мора раније на спавање како би ујутру отишао на пецање. Аци, страсном риболовцу, није требало много и договор је пао. Љиља је била уморна, није јој се баш устајало у цик зоре, али је ипак одлучила да им се прикључи. Предложили смо јој да за то време обиђе манастир Дивљану.

Док смо уносили душеке, комшијски пси су почели да лају.

„Да нису нешто осетили – вукове, шакале?“, питао ме је Аца.

Није то био разлог, већ враћање њихових другара, великог

стада породице Тричковић – 500 оваца, 70 коза праћених пулинима и српским пастирским псима као и понеким шарпланинцем. Осетили су их пре нас. У даљини су се чуле клепетуше, које су постајале све гласније што је стадо било ближе. Тај ритуал, који се понавља сваке вечери кад падне први мрак, траје 20-так минута док се стадо не приближи. Наши гости су пасторалну сцену проласка стада поред оgrade посматрали с побожношћу. Уносила је неочекивану смиреност. Равномерни тупи звук клепетуша реметио би лавез пулина, који би понеку недисциплиновану овцу враћао на прави пут, као и повремене наредбе неког од тројице Тричковића: „Бррррр... Ајде...” Мирис оваца нанет подигнутом прашином испунио је накратко ваздух.

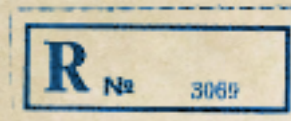
„Ово више немаш где да осетиш“, тихо је изустио Александар.

Распоредили смо се по собама, али прве вечери сна није било. Пси су дуго лајали, чуло се нешто попут борбе и тек око три ујутру се све смирило, али то је већ било близу термина кад је Мика Север дошао по госте да крену у пецање.

Дан смо провели с мајсторима. Пронашли су квар, пукнуто црево. Било је доста копања, чему, с обзиром на године и градски живот, више нисам вичан. Требало је да заврше посао, али су добили позив на хитну интервенцију па су ми рекли шта да купим у Паланци, а они ће посао завршити сутрадан ујутру. У јединој гвожђари купио сам шта ми је речено, а Јасна је искористила прилику да набави шта је требало за ручак за суботу и недељу пре него што кренемо назад.

Јовановићи су се већ вратили препуни утисака. Док је Јасна пристављала уловљеног шарана и неколико кленова од по 700 грама, сазнали смо да су били на Дивљанском језеру. Изненадио сам се, с обзиром на то да сам своја ретка риболовачка искуства са Миком Севером имао на Нишави.

„Нове мале хидроцентралне су сатрле рибљи фонд у реци, па сад на језеру пецај“, указао је Мика.

Док су њих двојица пецали, Љиља је била у манастиру Дивљана.

„Предивно је! Монахиња ми је испричала просто невероватне ствари. Прва богомоља на том месту саграђена је у четвртм веку, у време светог Никите Ремезијанског. Рушена је више пута. Обновила су га браћа Мрњавчевић у 13. веку. Данашњи храм је из 1877. године. Посвећен је Светом Димитрију и један је од најакустичнијих на Балкану.“

Аца је тек на спомен Никите Ремезијанског схватио зашто су на повратку по Љиљиним наређењу морали да сврате да у центру Беле Паланке виде остатке древног римског града на том месту.

„Тај Никита је био епископ, а овде епископија у четвртм веку. Кладим се да то ниси знао. Град Ремезијану основао је Трајан око 100. године. Био је под директном управом римског императора, јер је на битном месту на путу између Константинопоља и родног места Константиновог, Наиса. Ниси знао ни да ти је Јасна у ствари Римљанка пореклом“, нашалио се Аца.

Занимало га је нешто друго:

„Него, што ми ниси рекао за Дане банице? Видео сам банер у главној улици. Могли смо да дођемо тада.“

Одржана је чувена манифестација 19. пут од 8. до 10. августа, док смо Јасна и ја још били тамо. Промовише традиционално јело с ових простора – баницу.

„Није ми црево за воду још било пукло па нисам могао да те доведем“, узвратио сам му духом који је наметнуо. „Али имамо вишеструку шампионку у комшилуку, Зорицу Тричковић, па можемо да је замолимо да ти направи баницу да пробаш.“

Предлог је увредио домаћицу, која је завршавала ручак. Договор ипак није отпао, јер је глава породице Тричковић – Зоран, свратио да нас позове на ракију. Уморни од неприспавање ноћи, желели смо сви да се одморимо после ручка па смо морали да

одбијемо. Тад смо сазнали за буку која нас је држала буднима током ноћи – шакал се приближио дворишту и пси су га дуго јурили. Пао је договор да сутрадан с Тричковићима и стадом Јовановићи оду на Сврљишке планине, док се ја будем бавио с мајсторима.

Те вечери Јовановићи су били у прилици да чују и завијање вукова у близини села.

„Вукојевина, лепо сам вам рекао“, прокоментарисао сам гласно.

„Мислиш, богу иза ногу“, исправи ме жена.

Пробудили смо се одморни овога пута.

„Боже, какав је мрак овде! Повремено нисам знала да ли су ми очи уопште отворене. Ништа се не види. Пси се ноћас нису чули“, рекла је Љиља.

Мајстори су коначно урадили своје и ја сам се бавио затрпавањем црева у дужини од десетак метара. Јасна је правила ручак.

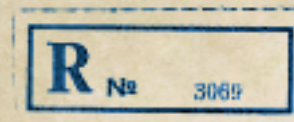
Јовановићи су се вратили препуни утисака.

„Какав је поглед одозго на Суву и Стару планину, нестварно!“, коментарисала је Љиљана док смо ручали. „Сваки час смо наилазили на изворе, баш су богати водом чак и у овој сушној години.“

Јасна јој је понудила још једну занимљивост:

„Моклиште је можда, у ствари, требало да буде Мокриште. Само око наше куће има четири извора, не даља од стотинак метара.“

Аца, велики звездаш, био је импресиониран што је видео место где је било село у коме је рођен Рајко Митић, а које је бујица

једне ноћи однела. Слушао је од Далибора Тричковића теме које су овоме свакодневица – како лечи овце од уједа шарке, каква је ситуација с продајом руна, где су путеви којима се вукови и дивље свиње крећу... Чули су електричне тестере док дрвокрадице некажњено раде свој посао и омогућавају нове бујице уништавајући стабла...

„Као да сам покренуо део мозга који не употребљавам у Београду“, рекао је Аца. „А и заплањски говор све боље разумем.“

Било је време за повратак. Зорица је донела баницу да нам се нађе успут, на велику Ацину радост.

Одлучили смо да назад идемо новим путем.

„Није чудо што га зову Царски друм. Баш је такав. Широко, моћан. Ваљда ће сад донети преображај и Моклишту“, причао је Аца преко залогаја, јер није могао да одоли да одмах не проба баницу. „Шта све овде има да се види нисам ни знао. Па Римљани су схватили значај овог краја, а ми га запустили.“

Љиља је више за себе прокоментарисала:

„Мени је тако било лепо да не знам ни да ли бих желела да се ишта промени. Ово више нема нигде да се доживи...“

Јасна и ја смо се само погледали у знак одобравања.

Драгослав Вишњић, 66 година
Новинар у пензији Београд

ПУТОВАЊЕ КРОЗ ВРЕМЕ И ПРОСТОР

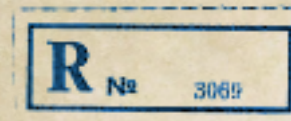

Хладне зимске вечери, када су уличне светиљке већ почеле да осветљавају град, Жикини родитељи су ме испратили на моје прво путовање у Призрен, град у коме њихов син јединац, а мој муж, служи обавезни војни рок. До другог перона на Главној железничкој станици Београд, пратила нас је кошава са ситним сувим снегом. Воз је већ био постављен. Путници су полако пристизали па сам и ја унела свој пртљаг и са њим заузела место у вагону. Поздравила сам се са мајком и татом, ушла у воз и удобно се сместила.

Моји сапутници, средовечни људи, сели су на упражњена места и одмах се изули. Судећи по мокрој обући и непријатном мирису претпоставила сам да су људи много уморни и да већ дуже времена проводе на путу. Свако од њих је испружио ноге супротно од места на којем је седео. Овај неуобичајени приказ је допринео да се осећам нелагодно.

Замотала сам се у свој капут, шалом покрила лице и утонула у размишљање шта ли ме чека на крају путовања када је на поласку овако.

Након пола сата возње кондуктер је нагло отворио врата купеа и тражио карте на преглед. После одласка службеног лица, моји сапутници су ме засули питањима где путујем, колико остајем, да ли имам рођаке у Призрену и томе слично. Одговарала сам кратко и смирено. Међутим, моји сапутници су почели да збијају шале на мој рачун када сам рекла да идем у Призрен у посету свом мужу који је тамо на одслужењу редовног војног рока. Онда ће они мени: „Све девојке које иду у посету војнику кажу да иду да посете мужа, вероватно и ти тако”. Ја се ништа нисам правдала већ сам испружила обе руке и показала им веренички прстен на левој и бурму на десној руци. Настала је тишина. Поново сам се покрила шалом по лицу. Релативно мирна, решила сам да у мислима одем

у Охрид у коме смо Жика и ја били на свадбеном путовању. Пријало ми је сећање на језеро и, таман сам, у мислима, са Жиком хтела да седнем на клупу и уживам, врата купеа су се поново отворила. Појавио се стасит, времешни човек у тебет униформи. Мојим сапутницима је пожелео добро вече а мени је рекао да покупим своје ствари и да пођем за њим. Био је то наредбодавни службени став са пријатељским призвуком. Моји сапутници су се противили томе да ја идем из купеа. Они ће спроводнику: „Девојка је баш фина и нема потребе да је премештате у други вагон.” У себи сам помислила да на овом путовању нема краја разним изненађењима.

Спроводник воза је ишао напред и носио моје торбе, повремено се окретао вероватно да провери да ли идем за њим. Прошли смо кроз неколико вагона док се нисмо нашли испред лепо уређене кабине. Спроводник је специјалним кључем отворио стаклена врата, унео моје тешке торбе и рекао: „Док смо пролазили кроз вагоне могла си видети да у овој композицији, осим тебе и две старије жене, нема женског света, све су мушкарци који се враћају кући после дугог и тешког рада. Проценио сам да ће ти овде бити удобније и да ћеш у Призрен стићи одморна. Овде ћеш се лепо сместити. Можеш да читаш, да спаваш, да сањаш, али немој да излазиш из кабине. Овде имаш све што ти је потребно до краја пута. Пола сата пре стижања у Призрен, ја ћу ти лупати на врата да се припремиш за излазак. Сада, закључај кабину и одмарај се”.

Док је воз равномерно труцкао, ја сам опуштено утонула у сећање на прелепо свадбено путовање у Охрид. Нисам спавала а ни умор нисам осећала. Будна сам сањала о сусрету који сам са великим нестрпљењем чекала. Брзо сам се навикла на живот удвоје и сада, док је Жика у Призрену, све мање времена проводим у нашем стану а све више сам код Жикиних родитеља. То су били красни људи. Мене су прихватили као своју ћерку а ја сам се свим силама трудила да им својим присуством и причама бар мало скратим време у чекању Жикиног повратка из војске.

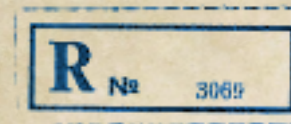
Када је воз стигао на станицу у Призрен, спроводник воза је моје торбе спустио на перон, пожелео ми пријатан боравак у Призрену и одлазећи довикнуо да поздравим војника. Он је много журио тако да сам једва стигла да му се захвалим на великој бризи и помоћи да ово моје прво путовање у Призрен мени буде за вечни незаборав.

Сви путници из воза су отишли. Ја сам на перону остала сама. У станичној згради сам покушала да нађем гардеробу да бих оставила свој пртљаг на чување. Изненадила сам се да на станици нема ниједног носача који би путницима са колицима пренео пртљаг.

У хладно зимско јутро, када се дан тек назире, видети у станици неколико дечака без одрасле особе било је за мене несхватљиво. Али, живот има нека своја правила, време је да их и ја упознам. Баш ти дечаци су ми пришли и понудили помоћ. Нисам питала за цену, прихватила сам понуду. Деца добро познају град тако да смо брзо, најкраћим путем, стигли до хотела „Теранда“. Уз личну карту у хотелу сам оставила пртљаг и заједно са децом кренула узбрдо према касарни „Рамиз Садику“. Успут сам сазнала да маме дечацама дозвољавају да помажу путницима са напоменом да не носе претешке кофере или неке друге тешке пакете. Торбе, ма колико биле тешке, деца радо прихватају због тога што их носе двојица.

Када смо стигли до капије касарне, обратила сам се дежурном војнику са молбом да ме упути где треба да се јавим да бих могла да видим свог мужа Живојина Димитријевића. Војник је узео неколико података о мени, рекао да мало сачекам и отрчао у правцу зграде. Ја сам заједно са децом чекала, и чекала и никад краја чекању. Тресла сам се од страха и неизвесности.

Посумњала сам да нешто није у реду чим дежурног војника нема назад. Плакала сам. Деца су ме тешила и стално ми говорила: „Немој да плачеш, твој муж је сигурно жив. Да се њему нешто лоше догодило, војска би ти јавила...“ Најзад, дечаци су скочили и узвикнули: „Ено га!“. Ах, каква срећа, каква радост! Срце ми је задрхтало када сам видела Жикау како трчи према капији раширених

руку и са великим осмехом на лицу. Суспрет је био незабораван, мислим да се такав може доживети само једном у животу. У тренутку ме је Жика загрлио, подигао и поклатио ми нежан пољубац. Жика се захвалио дечацама на помоћи и добро их је наградио. Деца су се захвалила, радосно отрчала кући по књиге, па у школу. Када смо у шетњи градом срели ову децу, увек су нам се јавили са „Здраво!“. Наравно, ми бисмо им отпоздравили.

Жицин загрљај и лепота зимског јутра имали су утицаја на моје добро расположење. Суспрет после три месеца одвојеног живота био је величанствен, какав нисам могла ни да сањам. На путу до хотела крупне снежне пахуље остављале су пољупце на војничкој униформи а моје усне на топлим образима мог драгог Жилијена.

У хотелу „Теранда“ смо имали комфорни апартман са великим прозором са кога би, у неким другим приликама, могла лепо да се види панорама града. Међутим, када је град под дебелим снежним покривачем и када пахуље замагљују поглед, једино се виде многобројни кровови верских објеката муслиманске вероисповести, док све остало у граду личи на велике гомиле снега.

Најзад, заједно ручамо. Мајкиним специјалитетима нисмо могли да одолимо па на пансионски ручак нисмо ни отишли. Заједнички одмор нам је био више него потребан.

Жика је од свог старешине Станишић Драгана-Земунца добио дозволу за вишедневни излазак у град, па смо шетњу градом оставили за сутрадан.

Боравак у хотелу смо искористили да се испричамо, да евоцирамо успомене из Охрида, да се присетимо нашег првог сусрета и кажемо једно другом све оно што нисмо стигли или могли да напишемо у писмима која су свакога дана стизала из Београда у Призрен и обратно.

Другог дана мог боравка у Призрену кренули смо у обилазак града како би видели бар мало од онога што историја памти. Преко Каменог моста, прешли смо преко реке Бистрице и нашли

се у старом граду. Градом доминирају џамије, објекти локалне администрације и врло различите куће за становање. Чаршију чине радњице са ручно рађеном робом, мале ћевабџинице, посластичарнице и др.

Призрен има интересантан положај за развој трговине па није чудо што су се владари многих народа борили за његово освајање. Најинтензивнији развој града био је између VI и IX века, када је Призрен био под Византијом.

Од друге половине XIII века Призрен је припао српској средњовековној држави и постао привредно и духовно средиште. За време владавине краља Милутина, цара Душана и цара Уроша саграђени су најзначајнији историјски споменици српске културе. Саграђени су црква Богородица Љевишка и манастирски комплекс Свети Архангели.

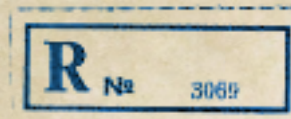
У време када је Призрен био престоница царева Душана и Уроша, у овај град се досељавају трговци из приморских градова Дубровника и Котора. Половином XV века овај град је био у Османлијском царству и тада су нестајали српски верски објекти.

У то време, у Призрену су саграђене бројне џамије а најпознатије су Синан-пашина џамија, Мехмед-пашина џамија и др.

Из Призрена сам се вратила пуна утисака, задовољна и срећна. Боравак у граду на падинама Шар-планине помогао нам је да преиспитамо наша осећања, учврстимо нашу љубав и сачинимо план за наш даљи заједнички живот.

Уз Божију помоћ и мало среће овог лета ћемо са породицом (ћерка, зет и три унука) и пријатељима прославити шездесет година брака — нашег заједничког срећног живота.

Јованка Димитријевић, 86 година
Службеница у заступству иностраних фирми, Београд

„МРТВО МОРЕ“ - ИЗРАЕЛ ОГЛЕДАЛО БОГА И ТИШИНЕ

Ништа није тише од Мртвог мора. Ништа ниже. Са минус 430 метара надморске висине, оно је најдубља тачка на лицу планете, али и најдубља тачка у души сваког ходочасника који му приђе. То није вода која зове на купање, то је вода која ћути. И у тој тишини – све каже. Она не шуми, не таласа, не прима рибе, ни алге, ни мекушце. Ту нема ничега, али зато ту има све. Сваки молекул воде носи у себи 270 грама соли по литру и цео Мендељејев периодни систем, као да су сви трагови људских суза отопљени у њој. И кад легнеш на то море, оно те не прима, већ те одбија. Али не из злобе, већ из милости. Јер Мртво море никоме не да да потоне. Био он пливач или не.

Ту не можеш да пливаш. Ту се не боримо да останемо на површини. Вода те сама подигне. Као Божија рука. И док лежиш непомично, очима упереним ка небу, а отвореним длановима, схватиш да ти ниси дошао на Мртво море, него је оно дошло теби. И не дај Боже да ти вода уђе у око. Онда си стварно у проблему.

Сунце те ту не може опећи као другде. Не можеш ни да поцрниш на сунцу. Светлост се прелама кроз слојеве соли, кроз густину ваздуха, и кожа остаје бела, као неисписани пергамент. Али зато душа поцрни, прокључа и очисти се. Јер овде ништа не остаје скривено. Ни мисао. Ни рана. Ни вера.

На обали, кристали соли сијају као стакло. А блато је густо, црно, и лековито. Људи се мажу, ћуте, седе непомично, као иконе у посту. И нико се не смеје гласно. Нико не виче. Јер Мртво море тражи поштовање. Тражи истину. Тражи да спустиш оружје. И себе.

Кажу да су ту били Содом и Гомора. Да је земља прокључала у греху и да их је море прогутало. Можда и јесте. Јер ово није само

вода. Ово је опомена. Огледало. И у том огледалу видиш себе. Онаквог какав и јеси.

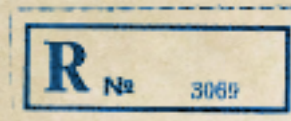

И док седиш крај обале, умотан у пешкир и сопствене мисли, видиш да се ту и време мења. Овде не журиш. Овде не мериш сате. Овде те нико не пита колико си остао, већ колико си се спустио у себе. Јер Мртво море није дестинација. То је сусрет. А свети сусрети се не праве планом. Већ потребом.

Ту се не чују таласи. Али чујеш себе. Све оно што си гурао под тепих. Све оно што си прећутао. Што ниси имао коме да кажеш. Ту исплива. И не заболи те више. Само ти буде јасно. И кад ти се сузе помешају са блатом, и не дај Боже са сољу, не знаш више да ли плачеш, или се чистиш. А можда је то исто. Гледаш у даљину. Јордан се негде иза леђа увија. Јудејске планине светлуцају под сунцем које овде не пржи, већ милује. Ваздух мирише на камен и вечност. И кад затвориш очи, у грудима ти остане слана тишина. Тежа од мора. Дубља од молитве.

Ти ниси ту да се сликаш. Ниси ту да покажеш да си био. Ту си да ћутиш. Да примиш оно што свет не зна да ти каже. Јер све што ти у животу није речено, све што ти није опроштено, све што ниси знао како да носиш — овде се отопи. И падне на дно, где нико не иде. Јер овде нико не рони. Ни тело. Ни душа. Не да ти море. Ово море није мртво. Оно је само последње искрено место овог света.

Слободан Јовановић, 82 године
Банкар и стални судски вештак, Горњи Милановац

НАЈДУЖИ ПУТ

Летње вече спуштало се тихо, као тежак застор преко уморног дана. Ваздух је био густ од топлоте, а небо је носило бакарне трагове угашеног сунца. Покушавала сам да заспим, али сан ми је измицао. И тада, негде између јаве и сна, указао се пут.

Није водио кроз градове ни преко мора. Није имао путоказе ни километре. Водио је уназад, кроз године, кроз лица, кроз сусрете. Није се мерио даљином, већ људима. Те ноћи кренула сам на путовање које почиње сећањем. На почетку тог пута стајала је моја мајка.

Из њеног загрљаја памтим прву топлину. Али њену величину сам разумела тек касније, када сам сазнала шта је учинила као деветогодишња девојчица. Живела је у сиромаштву и помагала ујаку, у кући пуној деце. Једног јутра, док је музла краву, зачуло се тихо мјаукање из сламе. Пришла је мислећи да је маче. Уместо њега, угледала је новорођенче. Беба је била остављена у слами.

Без двоумљења, скинула је своју подсукњу, умотала дете и тек помузено млеко кап по кап спуштала на његове усне. Нико ме ништа није рекла. Кришом се враћала у шталу, хранила га, грејала и чувала тајну која је могла да јој донесе грдњу. Није размишљала о страху. Само је знала да дете не сме да умре. Нико је томе није учио. Добри људи не уче доброту — они је носе у себи. О томе никада није говорила. Добро дело носила је тихо, без сведока. Тада сам разумела: доброта не тражи публику.

Неколико корака даље, натомистом путу, стојимо ја другарица из основне школе. Биле смо у седмом разреду. Спремале смо се за школску игранку. На њеном кревету лежао је нови карирани сиво-бели комплет, купљен за ту прилику. Понудила ми је да га пробам. Савршено ми је стајао. Вртела сам се по соби, смејала се и огледала. Видела је радост у мојим очима. Тада се изненада савила, ухватила за стомак и рекла да има јаке болове и да неће

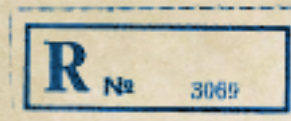
ићи на игранку. Остала је код куће, а ја сам отишла, на њено инсистирање, обучена у њен комплет. Када сам се вратила, певала је и пекла палачинке. „Нисам могла да ти покварим радост“, рекла је једноставно.

„Видела сам колико си срећна. Део твоје среће прелио се у моје срце.“ Тада сам први пут разумела да се срећа удвостручује када се подели.

Пут ме је затим одвео до моје другарице из средње школе. Првог дана села сам поред ње јер ме је њен поглед зауставио – уплашен, тужан, али топао и мио. Живот јој је рано одузео мајку и научио озбиљности, али није одузео способност да воли. Носила је одговорности одраслих, а остала блага. Колико је била искрена у пријатељству, показује догађај који и данас памтим. Требало је да одговарам биологију. Нисам знала лекцију довољно добро. Док сам устајала да изађем на таблу, она се онесвестила. Њен страх да ћу добити лошу оцену био је јачи од мог сопственог страха. Не сећам се коју сам оцену добила. Али памтим њено бледо лице и ту чудесну, готово болну оданост. Касније ми је била кума на венчању. И данас смо заједно.

Даље, на путу, чекала ме је колегиница с којом сам делила канцеларију. То је жена која је волела без мере. Није делила људе на добре и лоше. У свакоме је тражила зрно светлости и налазила га. Плашљива у ситницама, постајала је снажна када је требало заштитити породицу или помоћи некоме. Давала је без рачунице. И увек имала још. Са њом није било тешко постати пријатељ.

Пут ме је затим довео до једног поквареног аутобуса и неочекиваног сусрета. Стајали смо на споредном путу, између поља и врелог асфалта, нервозни и уморни. Док су путници негодовали, она је мирно шетала са таблетом у руци, као да је свет шири од тог застоја. Живела је у Швајцарској, али је носила ширину која није зависила од географије. Волела је људе. Смех за столом. Изненадне посете. Дуге разговоре. Волела је да окупља, да повезује, да буде мост. Наше пријатељство почело је због једног

квара, а траје захваљујући њеној потреби да свет буде топлији.

Последња на мом путу је жена из стана преко пута мог. Имала је крупне плаве очи и дар да осети туђу потребу пре него што буде изговорена. Говорила је да би волела да стане крај чесме на Теразијама, са пуним рукама свега, и да се окреће као на вашару, док свако узима оно што му треба. И заиста, као да се окретала целог живота, ширећи око себе невидљиве кругове доброте. Отишла је после много година дружења. На расстанку ми је рекла: „Нисмо завршиле причу.“ Те речи и данас одзвањају у мени. Оставила је део себе у својој ћерки која сада живи у истом стану, са истом топлином у погледу и истом спремношћу да пружи руку. Када погледам овај пут, видим да сам путовала кроз људе.

Нисам обишла далеке континенте, али сам прошла кроз срца која су ме обликовала. У сваком новом почетку чекало ме је по једно племенито срце, као тихо обећање да свет ипак почива на доброти. И знам – највеће богатство које сам понела нису места, већ људи. Јер најдужи пут није онај преко света, већ онај од човека до човека.

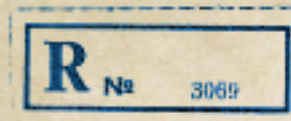
Стојановић Гордана, 79 година
Кадровски референт у пензији, Београд

ДЕЧИЈИМ АВИОНОМ ЗА АНТАЛИЈУ

Туризам не воли солисте

Не смем да вам одам име моје цимерке. Нисам је питала, може да се наљути. Нећу да питам, јер могу ја да се наљутим, ако ми не дозволи. Немамо времена за љутњу и дурење. Она не уме да се свађа, а ја не знам да се дурим. Осим тога, ако је именујем, није фер да је оговарам. А то је најслађе. Дакле, зваћемо је БР. Летовале смо скупа два пута. Последњи пут пре 18 година, исто у Турској. Она је после ишла у Грчку, Турску, Тунис, Албанију... а ја сам трошила време и паре на покушај да повратим мамино право на стан у Осијеку који су јој отели. Што ми није успело јер је Хрватска држава подло направила све могуће препреке за повратак Срба и одлично нас спречава. Али то сад није тема. Кад смо пре 18 година летеле исту ову туру, сећам се да је авион био за одрасле, а не за дечицу. Једва се завучеш у седиште а колена ти остану под брадом. БР, која пуно путује свих оних 18 година колико сам ја апстинирала од цивилне авијације, прича ми да су сада сви авиони за децу, а не као ономад, кад је у авионима могло и да се пуши, а не да се једва дише. Посада српског авиона не зна српски него нас поздравља на неком грчко-енглеском језику, смешнијим од мексичко-енглеског. Срећа што сам ја одлично заборавила енглески још за време бомбардовања! Седели смо згрчени у авиону 45 минута до полетања. Стјуарди су нам поделили воду која исто има дечије димензије, само цуцлу нема. Додоше и оброчић и пробиотик (ако се неко у...плаши). За два сата слетесмо на велики анталијски аеродром, па протраћисмо још пар сати док се докопасмо пртљага и довукосмо га до буса који ће нас одвести у Алању. Водичкиња (је л' се тако родно-толерантно каже?) причала је разне приче и вицеове као што је то да у Турској уопште нема раскршћа него само кружни токови јер они неће да их раскршћа подсећају на хришћанство (трт!) и да има пуно џамија, али да се позиви на молитву не чују у нашем хотелу, те да Турци не хају за

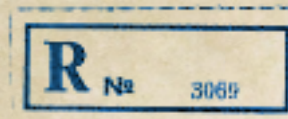
семафоре ни пешаке, него возе као Азијати, што и јесу. Наравно, свуда су била раскршћа, а мујезин је зором тихо урлао. Али за турске шофере рекла је истину, јуре као муве без главе и не хају за туристе, само за авантуристе. Из буса смо јасно видели како нови корпоративни капитализам прождире бившу средњу класу и од ње прави сиротињу. Срушена цела села са раштрканим кућама у авлијама. Да би се на њиховом месту подигао неки насукани копнени крузер за шишање оваца, пардон, гостију!

БР испаде светска путница, а ја беспомоћна бакица која се претравила од путовања са три пара наочара, и новим цигла-телефоном. Мрзим да се сваки час навикавам на неки нови мобилац, са све ситнијим словима и све глупљим опцијама. Свашта ради, само што не пуца! Мада ће, зихер ускоро направити модел који ти експлодира у шаџи, ако га у року не замениш новим моделом. БР је пасионирана корисница АИ. Она све зна. Ја нисам ни приметила марвену вагу у хотелу, насупрот лифта, док она није скочила на њу. Вага је дискретна опомена за кориснике лифта да провере своју тонажу. Ја не користим лифт па што да им кварим вагу!? После три дана нашла је БР скалу о килажи која вам паше уз висину и године ваше. Па је открила да је пре три дана имала идеалну килажу, а да тог трећег дана има три колиграма вишка. Све зна! Зна да је „all inclusive” смишљен ради коришћења јефтиних неписмених „људских ресурса”. Зна да их газде хране само пиринчем, али морају (таки гладни!) на наше очи бацати огромне количине клопе, из наших тањира, да ми видимо, да их неће само пресложити. Шта ли раде са толиком храном кад не гаје свиње?! Осим општег незнања, ја сам заборавила све светске језике. Енглески 1999. На руском сам последњи пут ћаскала прошли пут у Турској. Француски, пољски ни шпански нисам никад ни знала како треба. Знам пуно турских речи, али са њима не могу да саставим реченицу: пешкир, сокак, ханума, мерак, севап, ћуприја, селам, бујрум, аферим, чаршија, ћулбастија... БР се некако споразумева.

Јапанке за две десне ноге

Код хотела „Канделор“ чекао нас је пљусак, па смо плажу прескочили тог првог дана. Чим пљусак стаде, кренусмо у потрагу за многим корисним стварима које пријатељици БР не требају низашта, али мора да их купи, јер могу затребати. Фотку турске козије сурутке што ми је дете скинуло у телефон са неког сајта показивала сам по многим самоуслугама и сви су ме љубазно слали даље, где је можда има, али је ни тамо није било. БР је улазила у сваку радњу, на Ататурковом булевару где су нас позивали са „Гутен таг, мадам, шопинг. Шопинг, гуд прајс!“ Турци су сјајно развили потрошачки туризам. Нисам неки потрошач, али уђем у једну радњицу са папучама, где нас, зачудо, нико није звао! Кожне јапанке са анатомским ђоном бар пет пута јефтиније него у Бг. Пробам једну - десну, одлична, те похрлим унутра по леву. Једва нађем продавца и замолим да ми донесе леву јапанку. Дуго је прекопавао кутије на којима је стајала по једна рекламна јапанка, па се најзад вратио са две. Мени лакне, не проверим, него брзо платим и зајдим у хотел. Све у хуманој намери да спречим БР у куповини шесте ташне, пошто је пет већ била купила, што за себе, што за швецу и швецину децу. Све беху копије Луј Витона, Праде и сличних брендова, а око сваке се уредно иконсултовала са канадском швецом. Усликала их и послала, те потврдан одговор добила, па купила. Док сам ја чекала леву јапанку! Набила ми толики комплекс да сам одмах и ја себи купила ташну. Која испадне лепша од њених, па и она узме себи још и такву! Једва је извукох из радње и спасих од банкрота првог дана шопинга! Алања је „хотел-чаршија“! Има продавнице одеће, обуће, сувенира, копија, накита итд. И много хотела. Лепо је што су хотели обично до шест спратова и што нема огромних стаклених наказа као у БГ/Н₂О. Нигде нисмо виделе књижару, а ни киоска, хвала Алаху, нигде - јок! На булеварима, паралелним са Клеопатрином плажом, имају дивне дрвореде. Улице у центру су „у винклу“ што би рекао мој ћале, али су многи сокаци ћорави. Тако да ако из главног Ататурковог булевара хоћеш

да смоташ у паралелан булевар, или ћеш дуго тражити нормалну улицу која их спаја, или ћеш, што је чешће, заламати час лево, час десно, док не заобиђеш све ћорсокаке настале „инвеститорском“ изградњом, где је сваки газда заузимао цео купљени плац и није био обавезан да део донира за нормалан сокак, него је направио ћорсокачић. БР се пуно боље од мене сналазила у тој ситуацији, да л' због тога што је већ три пута овде летовала или зато што се она оријентисала по продавницама а ја сам наивно тражила неке нормалније оријентире, као што је нпр. кафана. Кад смо најзад нашле наш хотел и у њему нашу собу, узмем да се дивим јапанкама и откријем да су обе десне! Похитамо да их заменимо. Шашави момак ми једва нађе леву јапанку, тури обе у кесу, а ја извадим да се похвалим цимерки – кад оно јесу лева и десна, али нису од истог модела! Једна је мушка са дебљим каишићима, а друга нежнија, женска. Нису ни исте величине, само су исти број! Заменим за ташну! А што се тиче трапавих продаваца у тој радњи, они ми беху сумњиви, јер нису ама ни мало личили на остале навалентне алањске трговце. Били су некако одсутни, као да уопште нису шегрти, него нешто важније. Студенти? Газда им је, зачудо, толерисао ту непословност. Зато посумњах, као што би посумњао сваки шашави позоришни писац, да је радња можда маска за информативно-безбедносну агенцију, као што је „Југоекспорт“ био маска за југо ДБ. Али чија би то служба могла да буде, питала сам се. Коме требају информације из отел-чаршије где летују средња класа Руса, Срби и тек покоји европски северњак, Пољак нпр. Кога занимају кратконоге сисате Швабице у минићима? Или гузате, снежнобеле Скандинавке у црним тангама? Можда их занимају прекрасне српске бабе, два комада? Кога? Можда Мосад?

Алањске мачке

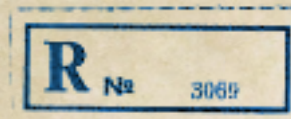
У роману „Црни град“ Б. Акуњин пише да муслимани више воле мачке, него псе које сматрају прљавима. Алања је град мачака! Има их свуда, највише на плажи и по шеталиштима. Пред

радњама, на булеварима, по сокацима, у авлијама и баштама, у ресторанима и трпезаријама. На оградама авлија имају пролазе за госпођице маце. Док сам испред неке радње фоткала једног моћног мачора, газда је нудио да ми га прода за пет евра. Пошто сваки дан поједе 10 евра! Не знам на ком језику је он то мени објаснио, али сам га разумела. Маце су врло питоме и умиљате. Као да су свесне своје улоге „туристичке атракције“ Женкице су обично мршаве, док су мачори подебели. Исто је и са Турцима. Доста су ниски, жене су им грацилне и танушне, а мужјаци ухрањени и ћошкasti. Они лепотани, високи витки попут Бали-бега. сви су. изгледа, по серијама. У Алањи нема ниједнога. Срећом, Турци још нису затровани индустријском храном, па нема претилих. Једу много здравије од нас а тако, ваљда, хране и своје маце. Видела сам једну како једе зелену салату...

Подмукли песак Клеопатрине плаже

Другог дана изађосмо на чувену плажу која се протеже километрима поред Алање. Ту је шеталиште са парковима, водоскоцима, мостићима и справама за вежбање. Егзотично дрвеће и цвеће. Палме обучене у јасмин и разне пењачице. Чаробно. Плажа је у широком, отвореном заливу између два рта. На левом рту је стара тврђава, а испод ње пећина, где су давно гусари штековали благо. Издељена је на делове које су закупили поједини хотели. Има пуно лежаљки и сунцобрана, који су бесплатни за хотелске госте. Зову је пешчаном плажом, а све је на њој ОК – осим песка. То није песак него ситан шодер, сличан посипу за мачије клозете. Клеопатрин „песак“ је недовршен. Треба му још милион година ваљања са медитеранским таласима да би постао прави, ситни, плажарски. У мају смо на плажи биле скоро саме са једним пецарошем и повеликим таласима. Дошле смо до воде, али нас је талас запљуснуо по ногама и – извукао песак испод њих, а набацио на њих фришки шодер дигнут са дна, па смо се нашле заглибљене до глежњева. Други талас, поквасио нам

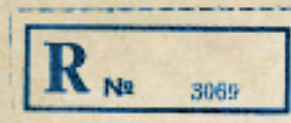

бутине и извукао испод стопала толико песка да смо остале заглибљене до колена, без шансе да се ишчупамо из шодера који се у тандему са таласима понашао као живи песак! Гадан осећај! Извукла нас је нека Русиња која је стајала на сувом песку, изван домета таласа. Тако сам се одлучила за хотелски базен. Мали и неслан. Али је бар често био празан. БР је ипак одлазила на плажу, лежала у хладу сунцобрана, али пливала није. Једини који су стварно пливали били су туристи који су довожени са „гусарским једрењацима“ и усидрени далеко од обале. Они су скакали у дебело море, не додирујући злочести песак. Са једрењака се чула лоша музика. Можда се у јулу песак на тој плажи понаша финије, можда се под јачим сунцем и мањим таласима стврдне, не знам. Кад сам схватила колико мачака живи на плажи, по парковима и у целој Алањи, почела сам злобно замишљати како је цела Клеопатрина плажа заправо један велики, врло комфоран мачији посип, односно клоња. Све што направе оне дубоко затрпају и ујутро се ништа не види! Оваква блесава асоцијација падне на ум само некоме са лошим искуством, какво сам ја имала од пре пола века. Једном смо се, још као студенти, запили на атинској Плаки скоро до зоре. Решимо да дочекамо зору на Глифади, чувеној плажи. Купимо неки гирос, за доручак у свитање. Извалимо се на песак, жваћући гирос, заливајући вином и чекајући да сунце изрони иза хоризонта. Слушали смо слабе таласе и цвркут непознатих нам птица и сматрали смо то страшно романтичним. Кад је сунце најзад искочило из мора, видели смо да јесте страшно, али романтично баш и није. Пошто оно што је пиштало у мраку нису биле мале птичице, него дебеле пацовчине, које су, као ми, доручковале на плажи! Добро да нису појели нас! Боље су мачке!

Резултати

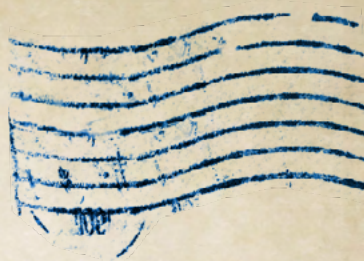
Као рођени солиста волим једнокреветне собе, али туризам мрзи солисте. Морала сам на море да вратим кондицију коју ми је уништио затвор за 65+ у доба короне и можда рођењем излечим

коњуктивитис. Реко' кад смо се већ два пута сложиле у двокреветној, ваљда ћемо опет. БР ме је упозорила да хрче, али ја кад се испливам спавам као топ, и не знам да л' хрчем ил прдим. Није ме упозорила на подмукли песак Клеоптрине плаже и да тамо нећу моћи да пливам. Јер могу да уђем у Медитеран, али не могу да изађем ван. Од подмуклог песка. Дакле, ја нисам могла да заспим а она је могла и да спава као топ и да хрче као ђед. Док ја лежим и режим. Вратих се кући ненапливана и ненаспавана, ко ми је крив што нисам наглува као БР. Добро, остале ми и неке лепе фотке.

Четрнаест дана „all inclusive” аранжмана, са авионом, осигурањем и џепарцем за слабије потрошаче, коштало ме око 800 евра. За те паре могла сам уживати у пуном пансиону у некој српској бањи све са комби превозом, целих седам дана. Летујмо у Србији! Боље је што немамо море, него да га имамо а у њега не мож' да се уђе!

Мирјана Ојданић-Драгаш, 75.година
Позоришна редитељка у пензији, Београд

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
821.163.41-992(082.2)
821.163.41-1(082.2)

ПУТОВАЊЕ - од човека до човека :

“Драганова награда 2026” за најбоље путописе
старијих особа / [уредник Надежда Сатарић]. -
Београд : Удружење грађана “Снага пријатељства”
- Amity, 2026 (Земун : Birograf). - 179 стр. ; 24 cm

Тираж 300. - Стр. 8-9: Драги читаоци / Надежда
Сатарић. - Стр. 10-13: Нису сви који
лутају изгубљени / Мира Сатарић.

ISBN 978-86-89147-23-0

COBISS.SR-ID 195477257

**„НИСУ БИТНЕ ГОДИНЕ ВАШЕГ ЖИВОТА.
БИТНО ЈЕ КАКАВ ЖИВОТ ЖИВИТЕ
У ГОДИНАМА КОЈЕ ИМАТЕ.“**

ISBN 978-86-89147-23-0

9 788689 147230

 AmitY
snaga prijateljstva

Београд, јун 2026.

